

KUOPION VANKILA

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

OSA 1 SELOSTUS

TYÖNUMERO : 2006-12

30.3.2007, PÄIV. 5.4.2007

PÄIV. 30.6.2025

ARKKITEHTITOIMISTO

HANNU PUURUNEN OY

Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI

0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

Kuopion vankila
Rakennushistoriaselvitys
2007, päivitetty 2025

Tilaaja: Senaatti-kiinteistöt
Tekijä: Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy

Julkaisija: Senaatti-kiinteistöt Helsinki, 2025

ISBN:
978-952-368-192-7 (painettu)
978-952-368-193-4 (pdf)

Sisällys

ESIPUHE	5
Vankila-alueen rakentumisvaiheet	7
Selvityksen suoritustapa, lähteet ja suositukset	9
Työvaiheiden kuvaus	9
Selvityksessä käytetyt lähteet	11
Ehdotus kohteen vaatimista erikoistutkimuksista	13
Suositukset työmaan aikaisista käytännöistä	14
VANKILA-ALUEEN YLEISSELVITYS	15
Nykyisen vankila-alueen rakentumisen päävaiheet	15
Nykyistä vankilaa edeltäneet vaiheet: kaksi ensimmäistä lääninvankilaa	15
Kolmas lääninvankila, sellivankila	16
Ns. teollisuusalue	19
Muut vankilan käytössä olevat alueet ja rakennukset	20
Historialliset eriaisteiset maankäytön suunnitelmat ja niiden toteutuminen	21
Nykyisen vankila-alueen korttelien numerointi eri aikojen asemakaavakartoissa	27
Nykyisen vankila-alueen kadunnimet eri aikojen asemakaavakartoissa	27
RAKENNUSKOHTAISET SELVITYKSET	29
Rakennus 001, vankilarakennus	29
Uuden vankilan suunnittelu	29
Vankilan tilat, moderni tekniikka ja arkkitehtuuri	30
Vankilan rakentaminen	32
Rakennustekniikka	34
Vankilan alkuperäinen ilmanvaihto- ja lämmitysjärjestelmä	64
Kuopion lääninvankilan eli ”kuuspiippusen” tilajäsentely ja piippujen tehtävät	64
Selliosastojen ilmanvaihtojärjestelmä oletetussa alkuperäisessä hahmossaan	66
Sellien oletettu ilmanvaihto- ja lämmityssysteemi	68
Ilmanvaihto- ja lämmitysjärjestelmien kehitys Kuopion vankilan suunnitelmissa	69
Mitä Engelin vankilasta todella säilytettiin?	82
Huonetilojen inventointi	83
Huonetilat nykyisin ja niiden vuosikymmenten myötä kokemat muutokset	83
Hallintosiipi	83
Sellisiivet: kellarit ja selliosastot	105
Kehämuuri	119
Engelin vankilan muuri	119
Uuden muurin rakentaminen	119
Muurin rakenteet ja nykytilanne	120
Piha rakenteineen	123
Lämpökeskus	123
Rakennus no 010, porttirakennus	123
Parakki no 013, käsityöhuonerakennus	124
PIIRUSTUSLUETTELO	126

ASEMAPIIRROS	136
TASO 0, kellari krs	137
TASO 1, 1. krs	138
TASO 2, 2. krs	139
TASO 3, 3. krs	140
TASO 4, ullakko	141
LEIKKAUS A	142
LEIKKAUS B	143
Sivu pohjoiseen	144
Sivu itään	145
Sivu etelään	146
Sivu länteen	147

ESIPUHE

Kuopion vuonna 1889 valmistunutta vankilaa koskeva rakennushistoriaselvitys on tehty Senaatti-kiinteistöjen toimeksiannosta. Selvitys koskee Kuopion vankilan selli-rakennusta, kehämuuria ja sen rajoittamaa aluetta. Selvityksessä on noudatettu museoviraston vankilan rakennushistoriaselvitystä varten laatimaa työohjelmaa Kuopion vankilan rakennussuojelulliset tavoitteet (Museovirasto, rakennushistorian osasto, Jarkko Sinisalo, Mikko Härö, 1.4.2004) sekä Senaatti-kiinteistöjen tarjouspyyntökirjeeseen 3.10.2006 liittyntä tehtävänmäärittystä (päiv. 18.9.2006), joista seuraavassa on otteita.

Kuopion vankila muureineen katsotaan valtakunnallisesti merkittäväksi vankeinhoidon rakennusmuistoksi. Museovirasto on lausunnossaan todennut rakennussuojelullisena yleistavoitteena olevan rakennusvolyymin ja ulkoasun säilyminen nykyisellään. Vankilan muurin ulkopuoliseen lisäalueeseen, (autotalli, varastot, puutyösali) ei kohdistu rakennussuojelullisia tavoitteita. Vankilan rakennuksia ei ole suojeltu valtion rakennusten suojelua koskevan asetuksen perusteella, mutta osa rakennuksista on suojeltu vuonna 2005 vahvistetussa asemakaavassa.

Rakennushistoriaselvityksen tehtävänä on luoda yksityiskohtainen käsitys ja tietoperusta laitoksen muodostumis- ja muutosvaiheista sekä nykytilasta rakennussuojelutavoitteiden täsmentämiseksi. Selvitystä on voitava myös käyttää tulevien muutosten (täydentävä ja korvaava rakentaminen) ja korjausten suunnittelun pohja-aineistona. Selvitys kohdentuu laitoksen alueeseen ja rakennuskantaan. Itse toiminta ja sen muutokset selvitetään vain siltä osin, kun kysymys on rakennuskannan syntyprosesseja ja muutosvaiheita välittömästi selittävästä toimintahistoriasta. Rakennusten käyttötapa eri aikoina kuitenkin kuuluu selvitettäviin asioihin.

Historiaselvitys on laadittu systemaattisesti kohdetuntemuksen, arkistolähteiden ja kirjallisuuden pohjalta tarpeen mukaan hyödyntäen muita mahdollisia lähteitä (esim. sanomalehdet, haastattelut, valokuvakokoelmat) ja soveltaen (rakennus)historiantutkimuksen vakiintuneita menetelmiä. Selvityksen loppuraportti sisältää lähdeluettelon. Oma yksityiskohtainen luettelonsa on laadittu myös piirustuksista (suunnitelma-, työ-, muutos- jne.) sekä valokuvista sekä mahdollisuuksien mukaan myös keskeisimmistä kirjallisista arkistolähteistä, kuten suunnitteluasiakirjoista, kustannusarvioista, työohjeista ja lopputarkastuspöytäkirjoista. Historiaselvityksen ja nykytilan inventoinnin tulokset esitellään kirjallista esitystä täydentävien ajoitettujen värillisten taso- ja asemapiirustusten avulla.

Selvityksen kohteena on ns. sellivankila, sen piha-alue ja kehämuuri sekä vankilan ns. teollisuusalue. Selvitys täydentää tammikuussa 2005 valmistunutta selvitystämme Kuopion vankila-alueen ja erityisesti ns. Puutalokorttelin rakennushistoriasta. Tähän sisältyi myös vankilan kehämuurin eteläpuolella olevan teollisuusalueen historian ja nykytilanteen selvitys.

Nykytilan inventoinnin tulosten esittely, raportointi, on laadittu vakiintuneita esitystapoja ja menetelmiä tarkoituksenmukaisesti soveltaen. Yleisluontoinen dokumentointi on tehty pääosin valokuvaamalla. Rakennuksissa tapahtuneet muutokset suunnittelu- ja toteutusvaiheineen sekä käytön päävaiheet on esitetty piirustuksissa ja tekstinä.

Nykytilan rakennusinventointi on tarkoituksenmukaisin menetelmin suoritettu rakennuksen dokumentointi, joka kohdistuu rakennuksen ulkoasuun (julkisivuihin), rakennuksen rakenteen peruspiirteisiin sekä sisätiloihin huone/tila-kohtaisesti. Selli-rakennuksen sisätilan inventointi voidaan rajata toistuvien huonetilojen osalta tyyppilisiin tai muutoin esimerkinomaisiin tiloihin.

Rakennushistoriaselvitys toimii kohteen historian ja nykytilanteen dokumentointina, mutta sen on tarkoitus palvella myös konkreettisesti sellivankilan ja kehämuurin alkavaa peruskorjaushanketta. Rakennushistoriaselvitykseen liittyy lisäksi perusteltu ehdotus, mitä muita erikoistutkimuksia rakennuskannan selvittäminen lisäksi edellyttää. Suojelutavoitteiden määrittäminen ja tarkentaminen ei kuulu selvityksen piiriin, vaan siitä huolehtii Museovirasto rakennushistoriaselvityksen tulosten pohjalta.

Selvityksen lopputuotos käsittää kaksiosaisen raportin: tämän A4-kokoisen kirjallisen osan sekä A3-kokoon monistetun piirustusaineiston eli ns. aikatasopiirustukset. Lisäksi raportit ja kaikki inventoinnissa otetut valokuvat on tallennettu CD-levylle.

Selvitykseen ovat osallistuneet arkkitehti Hannu Puurunen, arkkitehti Hanna Oijala ja arkkitehti Reijo Myllynen. Työtä on johtanut Senaatti-kiinteistöjen edustajana rakennuttajapäällikkö Mauri Rinne. Museoviraston puolesta työtä ovat ohjanneet tutkijat Jarkko Sinisalo ja Seija Linnanmäki sekä yliarkkitehti Erkki Mäkiö. Rakennuksissa tapahtuneisiin tutkimuksiin olemme saaneet tarpeellista apua Kuopion vankilan henkilökunnalta.

Lapinlahdella 30.3.2007

Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy

Hannu Puurunen

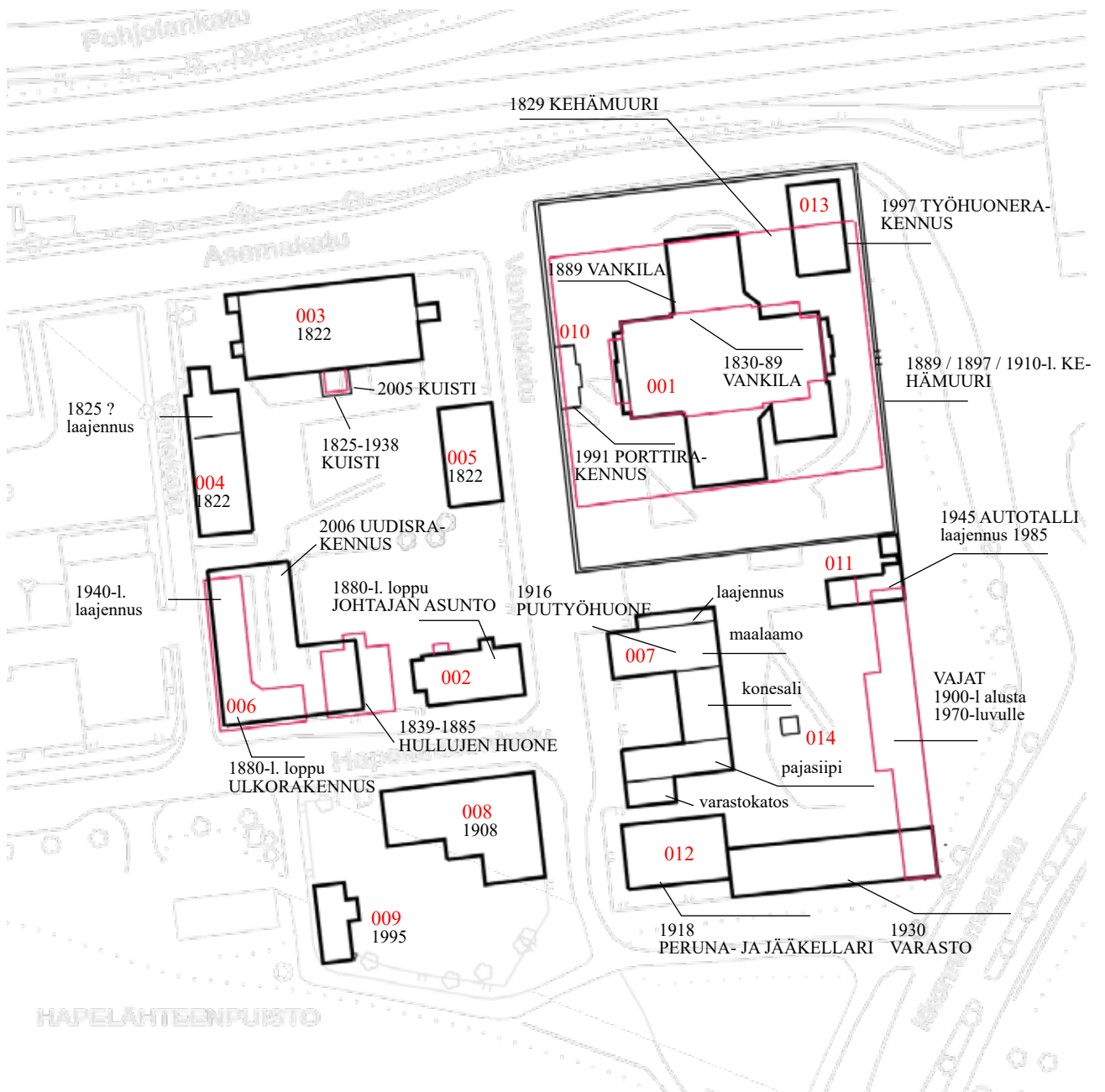
arkkitehti SAFA – ARK 723

Raportti päivitetty 5.4.2007:

Osaan 1 tehty pieniä tekstisisällön korjauksia, fonttikokoja säädetty ja muutama valokuva vaihdettu. Sivulla 67 ja 68 olleet kuvatekstit on korvattu kokonaan uusilla.

Osaan 2, aikatasopiirustuksiin tehty myös pieniä korjauksia.

Raportti päivitetty kesäkuussa 2025 saavutettavaksi.

Vankila-alueen rakentumisvaiheet

- 001 VANKILARAKENNUS
002 KUOPION VANKILAN HENKILÖKUNNAN TOIMISTORAKENNUS
003 ”SAKKOLA”, ITÄ-SUOMEN ALUEVANKILAN TOIMISTORAKENNUS
004 TALOUSRAKENNUS
005 KUOPION VANKILAN TOIMISTORAKENNUS
006 MYYMÄLÄRAKENNUS (valmistunut 2006)
007 TYÖHUONE (laajennuksia 1919-30)
008 ASUNTOLA
009 KUNTOSALI/SAUNA
010 PORTTIRAKENNUS
011 AUTOTALLI
012 VARASTO/AUTOKATOS
013 KÄSITYÖHUONERAKENNUS (viipaleparakki, tilapäinen rakennuslupa)

ARKKITEHTITOIMISTO HANNU PUURUNEN OY

Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

Selvityksen suoritustapa, lähteet ja suositukset

Työvaiheiden kuvaus

Arkistomateriaalin kokoaminen ja hyödyntäminen

Arkistotutkimuksen osviittana on ollut museovirastoon koottu ja kopioitu aineisto, jonka saimme käyttöömmme tutkija Jarkko Sinisalolta. Tämä aineiston pohjalta tarkistettiin ja valokuvattiin mm. Kansallisarkistossa säilytettävät, Kuopion lääninvankilaa koskevat vanhat piirustukset (kuvaus tehtiin digikameralla salamalaitetta käyttäen, joten kuvien laatu vaihtelee). Lisäksi käytiin läpi selvityksemme kannalta tärkeät muut asiakirjat kuten urakkasopimukset, työselostukset ja kustannusarviot. Sellirakennuksen nykytilaa kuvaavat, sähköisessä muodossa olevat piirustukset on saatu Kuopion vankilalta.

Kuopion kaupungilta olemme saaneet sähköiset kopiot muutamasta vanhasta asemakaavasta. Pääosa selvityksessä esiintyvistä rakennuspiirustuksista, asemakaavoista ja vanhoista valokuvista muunnettiin sähköiseen muotoon kuitenkin toimistossamme.

Rakennusvaiheitten selvittämisessä avainasemassa olivat vanhat rakennuspiirustukset ja valokuvat, joita on säilynyt 1870-1880-luvulta lähtien. Vanhempien kuvien ohella on Kuopion kulttuurihistoriallisessa museossa vankilan rakennuksista laaja mustavalkoinen dokumentointimateriaali vuosilta 1973-74 ja 1987-88 (sisältää myös sisätilojen ja toiminnan dokumentointia). Rikosseuraamusvirastolta saimme lainaksi kopiot Pentti Sammallahden 1970-luvun alussa vankiloissa suorittamasta valokuva-dokumentoinnista.

Painetut lähteet

Kuopion toisen lääninvankilan eli ns. Engelin vankilan suunnittelua ja rakentamista on kuvannut laajasti Henrik Lilius tutkimuksessaan *Fängelsearkitektur i Finland ca 1635-1845*. Nykyisen vankilan vaiheita on tiiviisti kuvannut myös Tuula Aamuvuori vuodelta 1988 olevassa Kuopion lääninvankilan historiikissaan. Helena Riekkö puolestaan kuvailee nykyistä vankilaa kattavasti kirjassaan Kuopion kaupungin rakennushistoria. Kaupungin rakentumisvaiheita vuodesta 1875 (Kuopion historia 6, Kuopio 2005).

Selvityksen edetessä osoittautui sellivankilan alkuperäinen lämmitys- ja ilmanvaihtojärjestelmä erityisen kiinnostavaksi. Tämän selvittämisessä oli olennainen apu Hämeenlinnan lääninvankilaa koskevasta Olli Immosen laatimasta rakennushistoriaselvityksestä ja Sari Schulmanin artikkelista, joka käsittelee mm. Hämeenlinnan vankilan installaatiotekniikkaa. Talotekniikan selvittelyissä käytettiin osittain hyväksi myös 1800-luvun ja 1900-luvun alun teknistä kirjallisuutta. Saimme käyttöömmme kopioita mm. rakennushallinnon kirjastoon 1800-luvulla kuuluneista kirjoista, joita säilytetään museoviraston rakennushistorian osastolla.

Rakennusten tutkimus

Nykytilan dokumentointi tehtiin rakennuksia, huonetiloja rakenteita silmämääräisesti havainnoimalla, haastatteleamalla henkilökuntaa, tekemällä muistiinpanoja piirustusaineistoon ja valokuvaamalla. Valokuvaus tehtiin digikameralla käyttäen tarpeen mukaan apuna jalustaa ja salamalaitetta. Osa kuvista on hyödynnetty raportin kuvituksena, lisäksi kaikista on tallennettu ja nimetty kopiot CD-levylle.

Kehämuuri, katunäkymät ja piha-alue

Vankila muureineen tarkastettiin ulkopuolelta silmämääräisesti ja valokuvattiin. Aineistoon sisältyy myös yleiskuvia, joissa näkyy vankilan muita rakennuksia. Muurin sisäpuolella oleva piha-alue rakenteineen ja varusteineen valokuvattiin.

Sellivankila

Vankilarakennuksen kaikki kerrokset ja huonetilat käytiin läpi ja valokuvattiin. Havaitut poikkeamat 1990-luvun piirustuksiin nähdessä kirjattiin ja lisäksi tehtiin huomiot esimerkiksi yksityiskohdista ja pintarakenteista. Tiloissa tapahtuvaa toimintaa ei valokuvattu tai dokumentoitu. Rakennekerroksia ei selvitetty rakenteita avaamalla – tämä olisi tehtävä seuraavassa vaiheessa, peruskorjauksen suunnittelun aikana.

Alkuperäisen ilmanvaihtojärjestelmän selvittämistä varten avattiin ullakolla olevia iv-kanavien ja –piippujen tarkastusluukkuja.

Muut rakennukset

Porttirakennus ja parakki eli työhuonerakennus valokuvattiin kurssorisesti. Teollisuuskorttelin rakennuksia ei tässä yhteydessä valokuvattu, koska ne dokumentoitiin vuonna 2005 valmistuneessa selvityksessä.

Raportointi

Selvityksen tulokset esitetään kaksiosaisena raporttina, joka käsittää tämän A4-kokoisen kirjallisen, värikuvien kuvitetun osan ja A3-kokoiset ns. aikatasopiirustukset. Aikatasopiirustuksissa on asemapiirroksen, pohjapiirroksiin, leikkauksiin ja julkisivuihin merkitty väreillä eri rakennusvaiheet sekä huonetilojen käyttö eri aikoina.

Lisäksi raportit luovutetaan tilaajalle pdf-muodossa CD-levylle tallennettuina. Levylle on tallennettu myös kaikki inventoinnin aikana otetut valokuvat kohteiden mukaan järjestettyinä ja nimettyinä.

Selvityksessä käytetyt lähteet

PAINETUT LÄHTEET

Aamuvuori 1988: Tuula Aamuvuori, Kuopion lääninvankilan historiikki. Helsinki 1988.

Ekono 1942: Käsikirja lämmityslaitosten hoitajille. Ekono, voima- ja polttoainetaloudellinen yhdistys, julkaisu no 15. Neljäs laajennettu painos, Helsinki 1942.

Hartman 1862: Carl Hartman: Pe ´clet ´s vollständiges Handbuch über die Wärme und ihre Anwendung in der Künsten und Gewerbe für Physiker, Berg-, Hütten-, Fabriken- and Bau-Ingenieure, Mechaniker, Fabrikanten, Landwirthe ect. Nach der dritten, gänzlich umgearbeiteten Auflage deutsch bearbeitet von Dr. Carl Hartman. Dritter und Letzter Band. Leipzig 1862. (osat 1-2 julkaistiin saksaksi 1860)

Immonen 1992: Olli Immonen, Hämeenlinnan ojennuslaitos ja sellivankila, rakennushistoriallinen selvitys ja dokumentointi. Museovirasto, rakennushistorian osasto, 1992 (moniste).

Lilius 2004: Henrik Lilius. Fängelsearkitektur i Finland ca 1635-1845. Acta Poenologica 2:1-3/2004. Vankeinhoidon koulutuskeskus, Helsinki 2004.

Oker-Blom 1910: Max Oker-Blom, Kouluhygienia lääkäreitä ja koulumiehiä varten. Helsinki 1910.

Riekkä 2005: Helena Riekkä, Kuopion kaupungin rakennushistoria. Kaupungin rakentamisvaiheita vuodesta 1875. Kuopion historia 6, Kuopio 2005.

Schulman 1996: Sari Schulman, Hämeenlinnan historialliset vankilarakennukset – installaatiotekniikka ja tilarakenne. Suomen Museo 1996, eripainos, Vammala 1996.

Sinisalo 2001: Jarkko Sinisalo, Vankeinhoidon rakennukset, Rakennusperintömme, kulttuuriympäristön lukukirja. Ympäristöministeriö, Museovirasto, Rakennustieto 2001.

Suominen 1981: Suomen vankeinhoidon historiaa. Osa 1, katsauksia vankeinhoidon kehitykseen. Toimittanut Elina Suominen. Helsinki 1981

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy, Kuopion vankila-alueen rakennushistoriaselvitys (työ no 2004-09):

Osa 1, Selvityksen suoritustapa ja vankila-alueen rakentumisen vaiheet (19.1.2005)

Osa 2, Ns. Puutalokorttelin rakennuskohtaiset selvitysraportit (19.1.2005)

Osa 3, Teollisuuskorttelin valokuvadokumentointi (19.1.2005)

Osa 4, Sakkolan purkuvaiheen selvitykset. Runkorakenteet ja sisätilat (10.3.2005)

Jarkko Sinisalo, Mikko Härö, Kuopion vankilan rakennussuojelulliset tavoitteet. Muis-tio 1.4.2004.

Jaakko Tolonen, Kuopion kaupungin asemakaavallinen kehitys. Moniste, Otaniemi 23.10.1961.

Kuopion kaupunki, teknisen viraston kaavoitusosasto/ Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy (Sirkka Köykkä ja Hannu Puurunen), Kuopion rännikatuverkosto, historiallis-toiminnallinen selvitys. Moniste 1997

ARKISTOLÄHTEET

Vankeinhoitolaitoksen ja rakennushallinnon arkistot Kansallisarkistossa, Kuopion lääninvankilaa koskeva mikrofilmattu piirustusaineisto, osin käytetty myös alkupe-
räismateriaalia.

Kuopion vankilan arkisto, vanhat piirustukset.

Kuopion vankilan hallussa oleva rakennusten nykytilaa kuvaava piirustusaineisto.

Valokuvat Kuopion kulttuurihistoriallisen museon kokoelmissa.

Kuopion kaupunki, tekninen virasto, kaavoitusosasto, voimassa oleva asemakaava ja
eräiden vanhojen asemakaavojen kopiot sähköisessä muodossa.

Kuopion kaupungin mittausosasto, vankila-alueen pohjakartta.

Rikosseuraamusvirasto, Pentti Sammallahden ottamat valokuvat vankiloista 1970-lu-
vun alussa.

PIIRUSTUSLUETTELO

Yksityiskohtainen luettelo selvityksessä löydetyistä, vankilaa koskevista piirustuksista
on raportin lopussa.

Ehdotus kohteen vaatimista erikoistutkimuksista

Kuntotutkimukset ja rakenneselvitykset

Koko vankilarakennuksessa ja kehämuurin rakenteissa on syytä tehdä kuntotutkimus. Historiaselvitystä tehtäessä havaittuja ongelmakohtia ovat esimerkiksi:

- kosteiden tilojen eristykset
- vesikaton rakenteet ja vesikate (vuotoja räystäällä ja piipunjuurissa)
- pintakerrokset etenkin tiloissa, joita ei peruskorjattu 1990-luvulla
- Asemakadun puoleinen muuri (rapautunut ja kallistunut).

Eräitä rakenteita on syytä avata ja selvittää niiden tyyppi ja kunto (esim. ulkoseinämuuri, yläpohja ullakolla, puiset lattiarakenteet, muurien sisään jäävät puurakenteet). Muuri- ja välipohjarakenteissa olevat kanavat ja hormit olisi syytä kartoittaa. Niitä on osittain on hyödynnetty myöhemmissä korjauksissa, mutta osa saattaa olla käyttämättömiä.

Selvityksissä olisi syytä olla mukana rakennesuunnittelija, arkkitehti ja rakennushistoriaselvityksen tekijä.

Rakennuksen tarkistusmittaukset

Vuonna 1999 laaditut piirustukset olisi päivitettävä ajan tasalle. Etenkin ullakon pohjapiirroksessa on paljon puutteita, jotka vaativat tarkistusmittauksia.

Pintakerrostutkimukset

Rakennushistoriaselvitystä täydentäviä, suunnitteluvaiheessa tehtäviä tutkimuksia ovat esimerkiksi:

- rappauskerrosten avaus (oletetut vanhat oviaukot yms, jos tiiliseiniin on tarvetta tehdä uusia aukkoja)
- rappaus- ja värikerrostutkimukset ns. Engelin vankilasta säilyneissä osissa (parhaiten säilyneet, tyypilliset huonetilat; seinä- ja kattopinnat)
- rappaus- ja värikerrostutkimukset vuonna 1889 valmistuneissa osissa (yleisluotoisesti eri tyyppisistä tiloista, erityisesti alkuperäisen kirkkosalin koristemaalaukset, samoin seinä- ja kattopinnat, väliovet).

Ehdotetaan, että selvitykset laatii rakennushistoriaselvityksen tekijä tai muu ao. töihin perehtynyt asiantuntija.

Haitta-aineselvitykset

Ehdotetaan tehtäväksi ainakin seuraavia selvityksiä:

- mikrobikartoitukset etenkin kosteissa tiloissa
- asbestikartoitus (lämpöjohdot, vinyylilaatat lattioissa yms.; lisäksi joissakin tiloissa on mahdollisesti käytetty lattiainmassoja, jotka sisältävät asbestia)
- muut mahdolliset terveydelle haitalliset aineet ja rakennusmateriaalit vanhoissa rakenteissa (mm. lattioiden ja perusmuurin kosteuseristeet, jotka alunperin tehtiin "keinotekoisesta asfaltista" eli kivihiilitervan piestä).

Suosituksia työmaan aikaisista käytännöistä

Ehdotetaan noudatettavaksi museoviraston kirjassa Valtion rakennusperinnön vaaliminen sekä museoviraston korjauskorteissa annettuja ohjeita. Huomioon otettavia asioita ovat esimerkiksi:

- työvaiheen aikainen dokumentointi (urakoitsija ja rakennushistoriaselvityksen tekijä)
- säilyvien rakenteiden ja rakennusosien suojaus (arkkitehtisuunnittelija, urakoitsija)
- purettavien osien talteenotto (rakennushistoriaselvityksen tekijä ja urakoitsija).

Korjaustyön valmistuttua suositellaan hankkeesta laadittavaksi restaurointiraportti (arkkitehti ja rakennushistoriaselvityksen tekijä).

VANKILA-ALUEEN YLEISSELVITYS

Nykyisen vankila-alueen rakentumisen päävaiheet

Nykyistä vankilaa edeltäneet vaiheet: kaksi ensimmäistä lääninvankilaa

Kuopion ensimmäinen kruununvankila sijaitsi 1700-luvun lopulla keskellä kaupunkia, Etelä-Vuorikadun ja Länsi-Vuorikadun eli nykyisten Minna Canthin kadun ja Vuorikadun kulmassa. Kaksikerroksinen, alaosastaan kivinen ja yläosastaan puinen kruununvankila oli valmistunut vuonna 1780. Pohjakaavaltaan nk. eteiskamarilliseen paritupaan perustuvassa kivisessä alemmassa kerroksessa oli kolme vankihuonetta ja kellari, ylemmässä kaksi vankihuonetta ja huone vesileipävankeuteen tuomituille sekä kuolemaantuomittujen huone.

Uuden lääninvankilan rakennushanke tuli alulle vuoden 1818 paikkeilla. Vankila rakennettiin vuoden 1816 vankeinhoitoasetuksen ohjelman mukaisesti. Keskikäytävään perustuvassa ratkaisussa vankihuoneet oli jaettu neljään erilliseen ryhmään rikosten mukaan. Vankila päätettiin sijoittaa kaupungin laidalle, Lahdentaan alueelle Maljalahden rantavyöhykkeelle. Suunnittelusta huolehti Intendentinkonttori ja vuonna 1825 vahvistettu suunnitelma laadittiin C.L. Engelin johdolla (tätä vaihetta nimitetään selvityksessämme jäljempänä Engelin vankilaksi). Rakennus kehämuureineen valmistui vuonna 1830. Vankila oli kolmikerroksinen tiilirakennus ja sitä ympäröi suorakaiteen muotoinen kehämuuri. Rakennus käsitti 23 asuin- ja työhuonetta, muiden muassa puusepän, räätälin ja suutarin verstaat sekä leipomon. Vankila toimi paitsi lääninvankilana myös kuritushuoneena vuodesta 1863 alkaen, yhteisinä tiloina keittiö ja kirkko. Rakennuksesta on säilynyt piirustuksia ja se näkyy tuomiokirkon tornista nähtävästi 1870 tai 1880-luvulla otetussa valokuvassa, tosin epätarkasti. Engelin piirustusten ansioihin kuuluivat uudet tekniset innovaatiot. Lääninvankilassa se kohdistui myös hygieenisten olojen parantamiseen tarkoitettuihin teknisiin ratkaisuihin.

1829 rakennettu lääninvankila eli ns. Engelin vankila valokuvassa, joka on ilmeisesti otettu 1870- tai 1880-luvulla. Vankilarakennus oli osin kaksi-, osin kolmikerroksinen.

Vankilan pääportti on kehämuurissa rannan puolella. Portti on muuta muuria vaalempi, koska se oli rapattu. Vaikka myös vankilarakennus piirustuksissa on tarkoitettu rapatuksi, valokuvassa sekin näyttää samanlaiselta kuin muuri eli tiilipintaiselta.

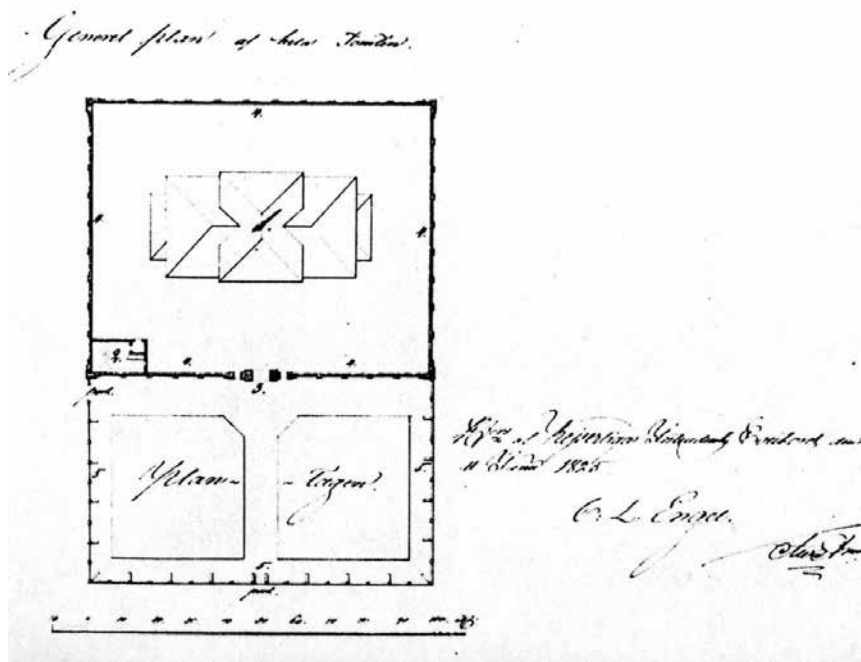
Kuva: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo (osasuurennos)

C.L.Engelin allekirjoittama Kuopion vankilan asemapiirros vuodelta 1825.

Vankilarakennusta ympäröi suora- ja kaitteen muotoinen kehämuuri, jonka pääportti on etelään eli rantaan päin. Muurin lounaiskulmassa on pesutuparakennus. Pääportin edustalla on aidattu kasvimaata-alue.

Lääninvankilan valmistuttua miesvangit siirrettiin uuteen rakennukseen ja naisvangit jäivät edelleen vanhaan kruununvankilaan, sittemmin 'vaimolinnana' tunnettuun rakennukseen.

Kolmas lääninvankila, sellivankila

Vuonna 1866 aikaansaadun Vankilain uudistuskomitean mietinnön tuloksena myös vankeinhoitoa uudistettiin merkittävästi. Aiemmista kuoleman-, ruumiin- ja häpeärangaistuksista siirryttiin vankeusrangaistuksiin ja vankiloita muutettiin ja laajennettiin anglosaksisten esikuvien mukaan sellivankiloiksi. Vuoden 1873 Komiteamietintö määritteli rakennusohjelman, jonka mukaisesti uusittiin myös vanhat lääninvankilat. Ohjelman läpiviemisestä huolehti ensimmäisen arkkitehdin vakanssilla työskennellyt Theodor Decker¹, jonka käsialaa ovat myös Kuopion lääninvankilan piirustukset. Piirustusten ensimmäisenä allekirjoittajana on Yleisten rakennusten ylihallituksen pääjohtajana vuoteen 1888 työskennellyt L. I. Lindqvist², joka oli jo 1860-luvun alussa tutkinut maamme vankilat ja laatinut niiden korjaus- ja laajennusehdotukset sekä lisäksi ulkomaisilla opintomatkailaan perehtynyt muualla toteutettuihin sellivankiloihin.

Kuopion tiilestä muurattu lääninvankila valmistui vuonna 1889³. Korkean punatiili-muurin ympäröimä rakennus on pohja-alaltaan ristinmuotoinen, kuten lähes kaikki uuden ohjelman mukaisesti toteutetut lääninvankilat: Katajanokalle 1889 rakennettu Helsingin lääninvankila, Kakolanmäelle 1890 valmistunut Turun lääninvankila ja samana vuonna valmistuneet Mikkelin ja Vaasan lääninvankilat sekä jo ennen läänin-

¹ Aleksander Theodor Decker (1838-1899) oli opiskellut arkkitehdiksi Tukholman taideakatemiassa vuosina 1858-1863. Opintojensa jälkeen hän toimi Turun vt. lääninarkkitehtina ja yleisten rakennusten ylihallituksen eri tehtävissä 1866-1875. Tämän jälkeen hän toimi yksityisarkkitehtina vuoteen 1883, jolloin sai nimityksen ylihallituksen ensimmäisen arkkitehdin virkaan. Hänen käsialaansa ovat Kuopion ohella Helsingin, Vaasan ja Mikkelin lääninvankiloiden piirustukset.

² Ludvig Isak Lindqvist (1827-1894) oli tullut ylioppilaaksi 1847 ja opiskellut matemaattisia aineita ja rakennusoppia. Intendentinkonttoriin (vuodesta 1865 yleisten rakennusten ylihallitus) hän tuli oppilaaksi 1849 ja eteni sitten vähitellen virkaporttaissa. Vuosina 1882-1887 hän toimi yleisten rakennusten ylihallituksen ylijohtajana. Lindqvist oli 1860-luvun lopulla joutunut paneutumaan vankiloitten uudistamiseen ja osallistunut mm. matkalle, jolla tutustuttiin ulkomaisiin esikuviin. Lindqvist suunnitteli mm. Hämeenlinnan kuritushuoneen sellivankilan ja Sörnäisten keskusvankilan rakennukset.

³ Tässä yhteydessä on syytä oikaista eri julkaisuissa (mm. Aamuvuori) esiintynyt tieto, että rakennus olisi valmistunut jo syksyllä 1888. Syksyllä 1888 vietettiin rakennuksen harjannostajaisia, mutta se oli valmis vastaanotettavaksi sopimuksen mukaisella aikataululla syksyllä 1889. Kts. lähemmin osa Rakennuskohtaiset selvitykset.

vankiloiden rakentamista, vuonna 1881 valmistunut Helsingin keskusvankila (Sörkka). Säännönmukaisesta ristipohjasta poikkesi vain Oulun ensimmäisenä, vuonna 1885 valmistunut lääninvankila, joka oli rakennettu T:n muotoiseen pohjakaavaan. Sörnäisissä sijaitsevaa Helsingin keskusvankilaa ja Viipuriin rakennettua lääninvankilaa lukuun ottamatta näiden vankiloiden piirustukset ovat Theodor Deckerin käsialaa.

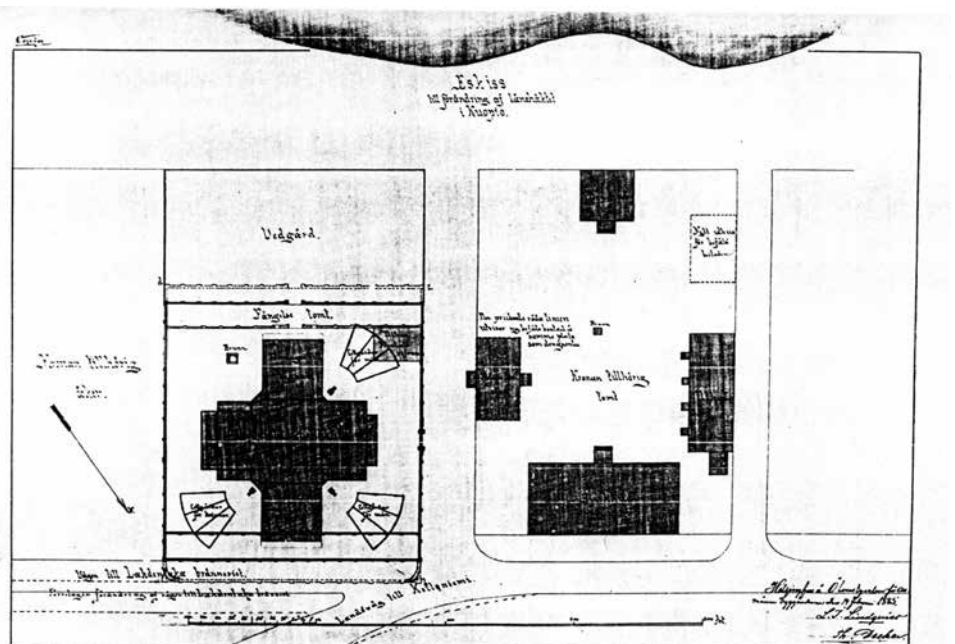
Senaatin suunnittelumääräys Kuopiota varten on joulukuulta 1885 ja alkuvuonna 1887 muutossuunnitelma määrättiin toteutettavaksi. Urakkasopimus allekirjoitettiin huhtikuussa 1887. Se sisälsi vanhan vankilarakennuksen muutostyöt ja uudisrakentamisen, vanhan ympärismuurin osittaisen purkamisen ja laajentamisen sekä henkilökunnan asuintalon rakentamisen. Uusi sellivankila otettiin käyttöön loppuvuodesta 1889.

Engelin vankilan kehämuurista säilytettiin aluksi länsi- ja itäsivut, mutta vuonna läntinen muuri uusittiin vuonna 1897 ja lopulta itäinenkin 1910-luvulla. Siten kehämuuri sai nykyisen yhtenäisen asunsa (kts. lähemmin osa Rakennuskohtaiset selvitykset).

Uuden lääninvankilan suunnitelma vuodelta 1885. Asemapiirroksessa näkyy aiempi kehämuuri uuden neliömäisen kehämuurin sisällä. Vankilan pihan laajentaminen aiheutti porrastuksen Linnankadun (Asemakadun) linjaukseen.

Vankilan pihalle on merkitty kolme sektorimaista ulkoiluaitausta. Pihan kaakkoisosassa on kaivo. Muurin edustalla, rannan puolella on halkotarha.

Viereisellä tontilla ovat lääninsairaalan neljä rakennusta, joista vanhimmat pystytettiin 1820-luvulla.

1889 valmistunut uusi lääninvankila noin 1895 otetussa valokuvassa. Vasemmalla näkyvät lääninsairaalan puurakennukset. Vankilan kehämuurista ovat vielä uusimatta länsi- ja itäsivut (vrt. myöhemmät kuvat). Rannan puolella näkyy halkopinoja.

Etualalla on Maljalahti eli Linnanlahti. Vankilan takana näkyy vastikään rakennetun rautatien pengeri ja oikealla asemamakasiinin pääty. Kuopion asema sijaitsi alunperin aivan vankilan lähetyvillä.

Kuva: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo

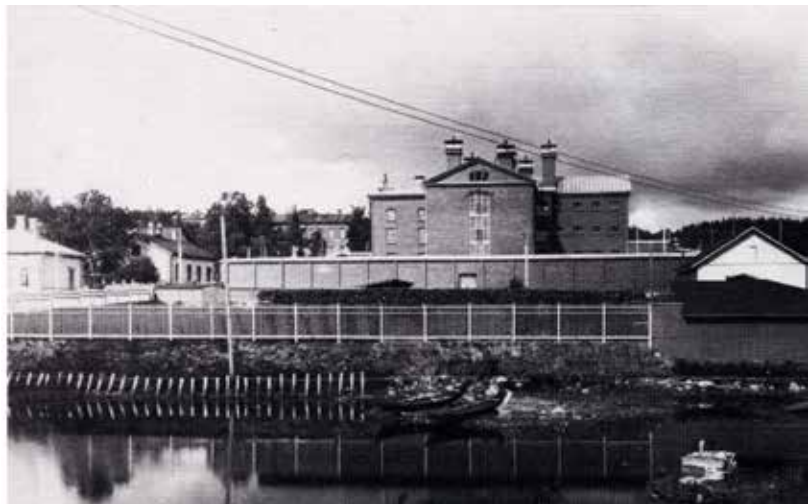

Sellivankila kehämuureineen ja pihoineen on ulkonaisesti säilynyt näihin päiviin hyvin pienin muutoksin. Suurimmat muutokset ovat koskeneet pihan rakenteita ja sellivankilan ”kattomaisemaa”. Muurin sisäpuolella näkyvä muutos on myös 1990-luvun alussa pääportin yhteyteen tehty uusi porttirakennus. Sellivankilan ja pihan vaiheita on lähemmin käsitelty selvityksen osassa Rakennuskohtaiset selvitykset.

Vankila 1910-luvulla.

Rannan puoleinen osa tontista, joka toimii halkovarastona, on ympäröity kevyellä säleaidalla. Halkotarhan kohdalle muuriin on tehty uusi portti. Halkotarhan yhteyteen on pystytetty ensimmäiset varistorakennukset.

Kuva: Kuopion vankilan kokoelmat

Vankila Maljalahden yli nähtynä joskus 1900-luvun alkukymmenillä.

Teollisuustontille on tullut lisää rakennuksia.

Kuva: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo

Vankilan alue 1940-luvulla.

Teollisuusalue on rakentunut suunnilleen nykyiseen asuunsa. Huomattavin rakennus on U:n muotoinen puutyöverstaas.

Kuva: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo

Ns. teollisuusalue

Vankilan muurin ulkopuolinen, 1900-luvulla rakentunut lisäalue, jonka rakennuskanta nykyisin käsittää työhuonerakennuksen (rak. 7), autotallin (rak. 11), varastorakennuksen (rak. 12) ja purusiilon (rak. 14). Pohjoispuolella alue rajautuu vankilan muuriin, johon ilmeisesti 1900-luvun alkupuolella tehtiin portti. Alue on suljettu umpiaidalla, sisäänajoportti on Vankilankadulta.

Jo 1830-luvun vankilalla oli vankilan muurin ulkopuolella aidattu alue, jossa oli kasvaimaita ja nähtävästi myös halkovarasto (erottuvat hämärästi sellivankilan kohdalla mainitussa valokuvassa). Uuden vankilan suunnitelmissa on esitetty muurin rannanpuolelle halkotarha. Vuodelta 1895 olevassa valokuvassa näkyy halkotarha aitauksiin ja mahdollisesti myös vuodelta 1886 olevassa asemapiirroksessa näkyvät vajot. 1900-luvun alkuvuosien valokuvissa näkyy alueen itälaidassa harjakattoinen lautavarasto ja siihen liittyviä matalampia vajoja (nämä on esitetty myös asemapiirroksissa 1915 ja 1916).

Hirsirunkoinen puutyöhuone rakennettiin 1916 (Onni Tarjanteen allekirjoittamat piirustukset ao. vuodelta, valokuvat Aamuvuoren historiikissa) ja sitä on laajennettu useissa vaiheissa (nähtävästi vuosina 1919, 1926 ja 1930). 1918 rakennettiin peruna- ja jääkellari alueen lounaiskulmaan. Kellari on nykyisin osa varastorakennusta no 12, joka rakennettiin 1930. Autotalli (rak 11) rakennettiin 1945 ja sitä laajennettiin 1985. 1940-luvulta olevassa ilmakuvassa näkyy mm. autotalli ja sen vieressä vanha lautavarasto.

Vankilan myymälä toimi puutyöhuoneen Vankilakadun puoleisessa päädyssä vuodesta 1941 1980-luvun puoliväliin saakka, jolloin myymälä siirrettiin kadun toiselle puolelle entiseen johtajan asuinrakennukseen.

Teollisuusalueella oli 1970-luvun lopulta viime vuosiin saakka tilapäinen puinen parakkirakennus, joka toimi siviilityössä käyvien ja ulkopuolisissa oppilaitoksissa opiskelevien asuntolana. Kun parakkirakennus vuonna 1977 pystytettiin, purettiin tontin itäosalla olleet vanha lautavarasto ja vajot (näkyvät vielä vuonna 1974 otetuissa valokuvissa).

Teollisuuskorttelin valokuvadokumentointi toteutettiin vuonna 2005 laatimamme vankila-alueen rakennushistoriaselvityksen ensimmäisen vaiheen yhteydessä (raportti 19.1.2005, osa 3).

Muut vankilan käytössä olevat alueet ja rakennukset

Vankilan käytössä ovat lisäksi ns. puutalokortteli ja avovankilan rakennus tontteineen. Puutalokortteliin kuuluvat seuraavat rakennukset:

- rak. 002 rakennusta korjataan paraikaa Kuopion vankilan henkilökunnan toimistorakennukseksi
- rak. 003 ("Sakkola"), Itä-Suomen aluevankilan toimistorakennus
- rak. 004 talousrakennus (rakennuksen peruskorjaus on suunniteltu aloitettavaksi keväällä 2007)
- rak. 005 Kuopion vankilan toimistorakennus
- rak. 006 myymälärakennus (uudisrakennus, valmistunut 2006)

Avovankilaan kuuluvat rakennukset no 008 Asuntola ja no 009 Kuntosali/ sauna.

Nämä alueet ja rakennukset on kuvattu vuonna 2005 laatimassamme, pääosin Puutalokortteliin kohdistuneessa rakennushistoriaselvityksessä (Kuopion vankila-alueen rakennushistoriaselvitys. Työ no 2004-09, raportin osat 1-4 päivätty 19.1.2005, osa 4 10.3.2005).

Historialliset eriaisteiset maankäytön suunnitelmat ja niiden toteutuminen

Seuraavassa on esitetty huomioita nykyisen vankila-alueen ja muutoinkin Maljalahden pohjoispuolen alueen kehityksestä eräiden tärkeimpien asemakaavojen, kaavakarttojen ja kaupunkimitausten pohjalta.

Pehr Kjellmanin asemakaava 1775

Kuningas Kustaan III vahvisti perustettavalle kaupungille v.1776 asemakaavan, joka on Kuopion nykyisenkin ruutukaavarakenteen perusta. Asemakaavakartan oli laatinut maanmittari Pehr Kjellman edellisenä vuonna. Ruutukaavaverkko ei vielä tässä kaavassa ulotu tulevan vankilan alueelle eli Maljalahden pohjoispuolelle. Maljalahden muoto on piirretty karttaan ilmeisen oikein, mm. sen pohjoisrannan niemi (Hietaniemi) näkyy.

C.J. Tengströmin kaavakartta 1787 ja vuoden 1798 kartta

Kaupungin aluetta laajennettiin vuonna 1787 Kjellmanin kaavaan nähden länteen ja pohjoiseen. Maljalahden pohjoispuolelle on piirretty kortteli- ja tonttijako, joka noudattaa ruutukaavaverkkoa. Tulevan lääninsairaalan ja vankilan tontit ja katulinjat hahmottuvat tässä ensimmäisen kerran. Korttelinumeroita tai katujen nimiä ei Lahdentaan alueelle vielä annettu.

Vuoden 1798 kaavakartassa tulevan vankilan tontin numeroksi on merkitty 171 ja sen viereen rakennettavan lääninsairaalan tontin numeroksi 170.

Daniel Hallin inventointikartta vuodelta 1798 (ei kuvaa) sekä mittauspiirustus 1811 (ei kuvaa)

Kartta osoittaa rakennetun kaupunkialueen katuineen ja tontteineen. Maljalahden pohjoispuolen tonttien raja on piirretty Hietaniemen rantaviivan mukaiseksi. Asemakadun nimenä on Trägårdsgatan. Tontilla 171 ei vielä ole rakennuksia. Tontti no 170 on kehystetty vahvemmallalla viivalla, jolla merkittiin punamullatut rakennukset. Paikalla oli tuolloin postikonttori.

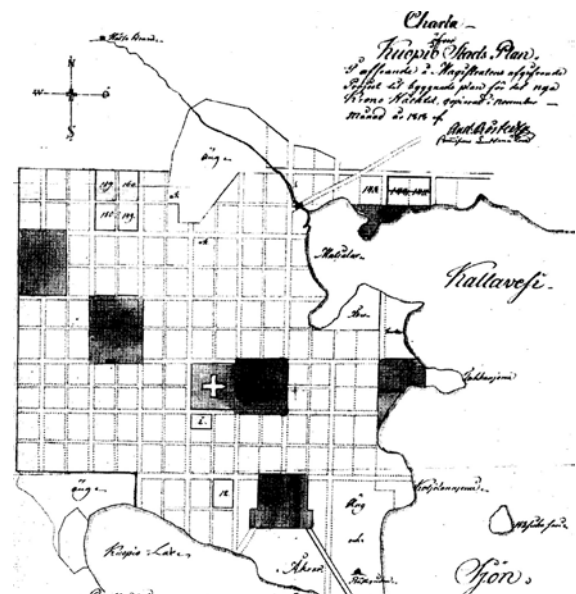
Vuoden 1818 mittauskarttaan on merkitty kaavarakenteen ohella kaikki rakennukset. Maljalahden pohjoispuolella näkyy tontteja ja niillä rakennuksia. Hietaniemen kohdalla olevalla tontilla on rakennus, joka nähtävästi on vanha postikonttori (käytettävissä olleen epäselvän kopion takia selostus ei ole luettavissa). 1820-luvulla rakennetut lääninsairaala ja vankila eivät luonnollisesti vielä näy kartassa. (ei kuvaa)

Anders Röstedtin mittaus vuodelta 1818

Röstedtin kartta osoittaa kruununvankilan tonttivaihtoehtoja. Selvitysten perusteella päädyttiin sijoittamaan vankila Maljalahden pohjoispuolelle. Korttelien numerointi on muuttunut: vankilan tontti on 144 ja lääninsairaalan 143.

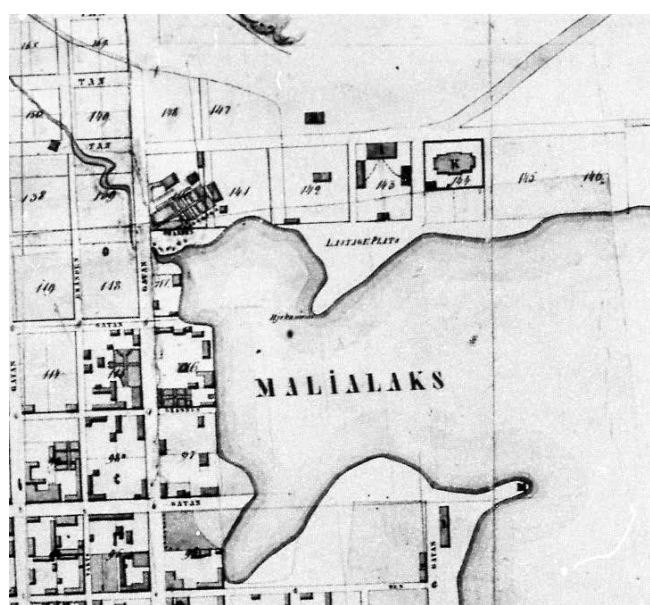
W. Gyldenin kartta vuodelta 1838 (alla vas.)

Kartta kuuluu Gyldenin Suomen kaupungeista toimittamaan karttasarjaan. Kaupunkialue on suunnilleen sama kuin vuoden 1811 mittauspiirustuksessa. Vuonna 1830 valmistunut uusi vankila muureineen ja 1822 valmistunut sairaalan päärakennus on piirretty karttaan. Niiden vierestä johtaa tie pohjoiseen (Wäg till Uleåborg).

J.S. Johanssonin mittauspiirustus 1856 (alla oik.)

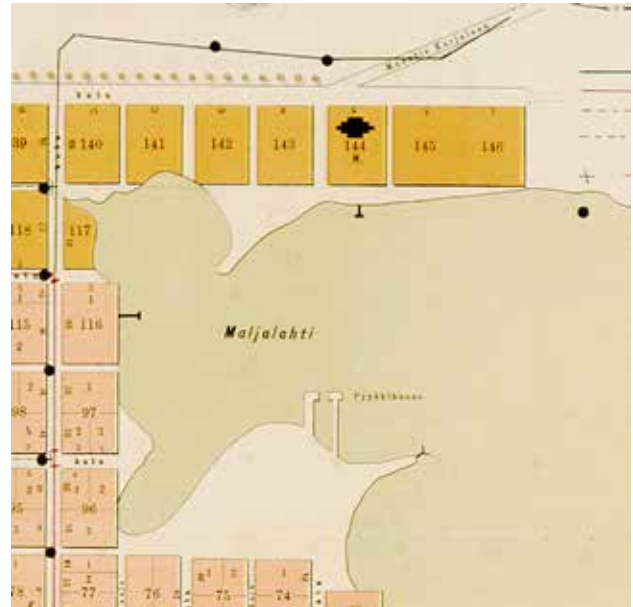
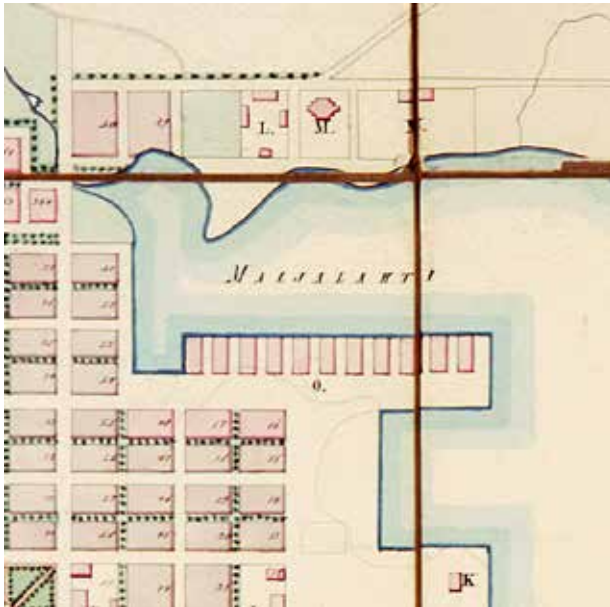
Mittauspiirustus on hyvin mielenkiintoinen, koska siinä esitetään tunnontarkasti kaupungin koko rakenne pienimpine rakennuksineen ja jopa pihastutuksineen. Kartassa näkyy vankilan tontilla vankilarakennus (K) kehämuureineen sekä muurin lounaiskulmassa oleva pesutuparakennus. Lääninsairaalan on tontilla kolme 1820-luvulla rakennettua rakennusta sekä tontin alalaitaan myöhemmin tehty ”hullujenhuone”. Korttelien numerointi noudattaa aiempaa käytäntöä.

C.A.Edelfeltin kaavaluonnokset 1858, Forstenin asemakaava 1860 / kaavakartta 1869 (alla vas.)

Edelfeltin kaavaluonnosten pohjalta laati insinööri Lennart Forsten 1860 kaupungin asemakaavan, jonka Aleksanteri II vahvisti samana vuonna. Kaava jäi kuitenkin monin osin toteutumatta, koska kaupunkilaiset vastustivat sen aiheuttamia muutoksia vanhaan rakenteeseen. Tämän johdosta jo 1870-luvulla ryhdyttiin valmistelemaan uutta asemakaavaa.

Vuodelta 1869 olevassa kaavakartassa näkyvät sekä vankila että sairaalan rakennukset.

Gyllingin asemakaava 1881 (yllä oikealla)

Insinööri Uno Gylling laati 1881 asemakaavan, jossa on piirteitä sekä alkuperäisestä Kjellmanin kaavasta että vuoden 1860 kaavasta. Maljalahden pohjoispuolelle on esitetty säännöllinen, Linnankatuun (nykyiseen Asemakatuun) rajautuva korttelirakenne. Vankilarakennus on piirretty karttaan, mutta ei sairaalan rakennuksia (sen sijaan uusi 1870-luvun lopulla valmistunut lääninsairaala näkyy kartassa kaupungin länsilaidassa). Maljalahti on vielä suunnilleen saman muotoinen kuin vanhemmissa kaavakartoissa. Suunnitelma vankilan 1880-luvun lopulla tapahtuneesta uudistamisesta ja kehämuurin laajentamisesta ollut vielä tätä kaavaa laadittaessa tiedossa.

Muutosehdotukset vankilan ja Linnankadun alueesta 1885

Kun vankilarakennuksen uusiminen oli tullut 1880-luvulla ajankohtaiseksi, selvitettiin vankilan tontin laajentamismahdollisuutta. Yleisten rakennusten ylihallituksessa laadittiin ehdotus tonttien leventämisestä ja Linnankadun siirrosta osuudella, joka ulottui nykyisestä Maaherrankadusta vankilalle saakka (7.7.1885, allekirj. L.I.Lindqvist ja Th. Decker). Kartassa olevan tekstin mukaan se perustuu vuoden 1860 asemakaavakarttaan.

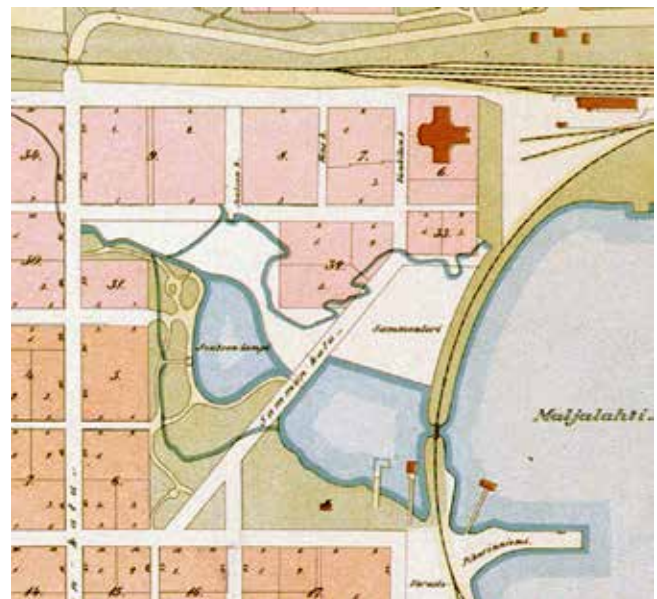
Yleisten rakennusten ylihallituksen laatimat muutosehdotukset vankila-alueen asemakaavan muuttamisesta 1885.

Tämä ehdotus ei kuitenkaan edennyt, koska se olisi edellyttänyt myös muitten tontinomistajien hyväksymistä. Niinpä Decker laati joulukuussa 1885 uuden version, jossa muutos koski vain vankilan kohtaa Linnankadulla. Tonttia laajennettiin pohjoiseen päin niin, että vankilan muuria voitiin siirtää. Suunnitelman hyväksymismenettely ei tässä yhteydessä ole selvinnyt.

Huom. rautatietä ei vielä ole kartassa, vaikka 1885 siitä oli varmasti ainakin suunnitelmat valmiina, sillä rata valmistui 1889.

K.J.Karlssonin asemakaava 1900-1901 (alla), Arne Sireliuksen kaavakartta 1913 ja A.F.Wickströmin kaavakartta 1925.

Kaupungininsinööri K.J. Karlsson laati kaupungin kartan (kuvassa), jonka senaatti hyväksyi asemakaavaksi v.1903. Vanhojen korttelien osalta kartta oli itse asiassa tarkoitettu vain vahvistamaan tapahtunut kehitys ja vallitseva tilanne (mm. Savon radan rakentaminen 1886-88 oli vaikuttanut pohjoisosan kortteleihin). Korttelien numerointi on muuttunut: vankila on III kaupunginosan kortteli 6 ja entinen lääninsairaala kortteli 7. Vankilan ja sairaalan kortteleihin on esitetty myös tonttijako tapahtuneiden muutosten mukaan. Olennainen muutos aiempaan on myös uuden vankilan kehämuurin Linnankadun linjaukseen aiheuttama mutka.

Maljalahden rantaan on lisätty korttelit 32 ja 33 sekä jatkettu Hapelähteenkatu Vankilankadulle saakka. Kortteliin 32 rakennettiin 1900-luvun alussa Käsieteollisuusyhdistyksen koulurakennus (J.V. Strömbergin suunnitelma vuodelta 1907). Kortteli 33 muodostui vähitellen vankilan toimintojen laajentumisalueeksi.

Karlssonin kaavassa kiinnittää huomiota viistosti Maljalahden poikki suunniteltu Sammonkatu. Maljalahden pohjukka on muodostettu Joutsenlammeksi, jonka rannalle on piirretty vapaa-alueellinen puistosommitelma, ja vankilan ja Maljalahden välinen kenttä on nimetty Sammontoriksi. Nämä kaikki esiintyvät vielä vuosien 1913 ja 1925 kaava-kartoissa, mutta mikään niistä ei toteutunut sellaisenaan.

Karlssonin kaavassa uutta on varsinaisen rautatiealueen ohella Maljalahden yli satamaan johdettu pistoraide penkereineen (joka oli rakennettu samalla kuin päärata). Maljalahti-nimi on Karlssonin kaavasta lähtien siirretty pistoraiteesta itään olevalle vesialueelle. Maljalahden pohjukan täyttö alkoi ilmeisesti vähitellen vuosisadan alusta lähtien.

Kuopion kaupungin asemakartta 1949

Vankilan kortteli ja ”teollisuusalue” ovat entiseen tapaan korttelina 6 ja entinen lääninsairaala korttelina 7, joka on jaettu kahdeksi tontiksi.

Korttelin 32 muoto on muuttunut. Maljalahden pohjukka on kuvattu pienenä altaana, jota reunustaa Maljalahdenpuisto. Puistossa on Linnalahden eli ”Linurin” urheilukenttä, joka talvisin oli (ja on edelleen) luistinratana. Nykyisen Itkonniemenkadun paikalla näkyy rautatien rinnalla tieyhteys Maljalahden yli.

Vuonna 1989 vahvistettu asemakaava

Vankilan toimintoihin liittyvät korttelit on koottu yhdeksi kortteliksi numerolla 6 ja alueen käyttö-tarkoitukseksi on merkitty E-2. Pääosalla alueen vanhoista rakennuksista on suojelumerkintä sr-2. Vankilankatu sekä Asemakadun ja Hapelähteenkadun jatkeet ovat valtion omistuksessa olevaa korttelialuetta (korttelin sisällä oleville entisille katualueille on kaavassa merkitty johtorasitteet).

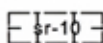
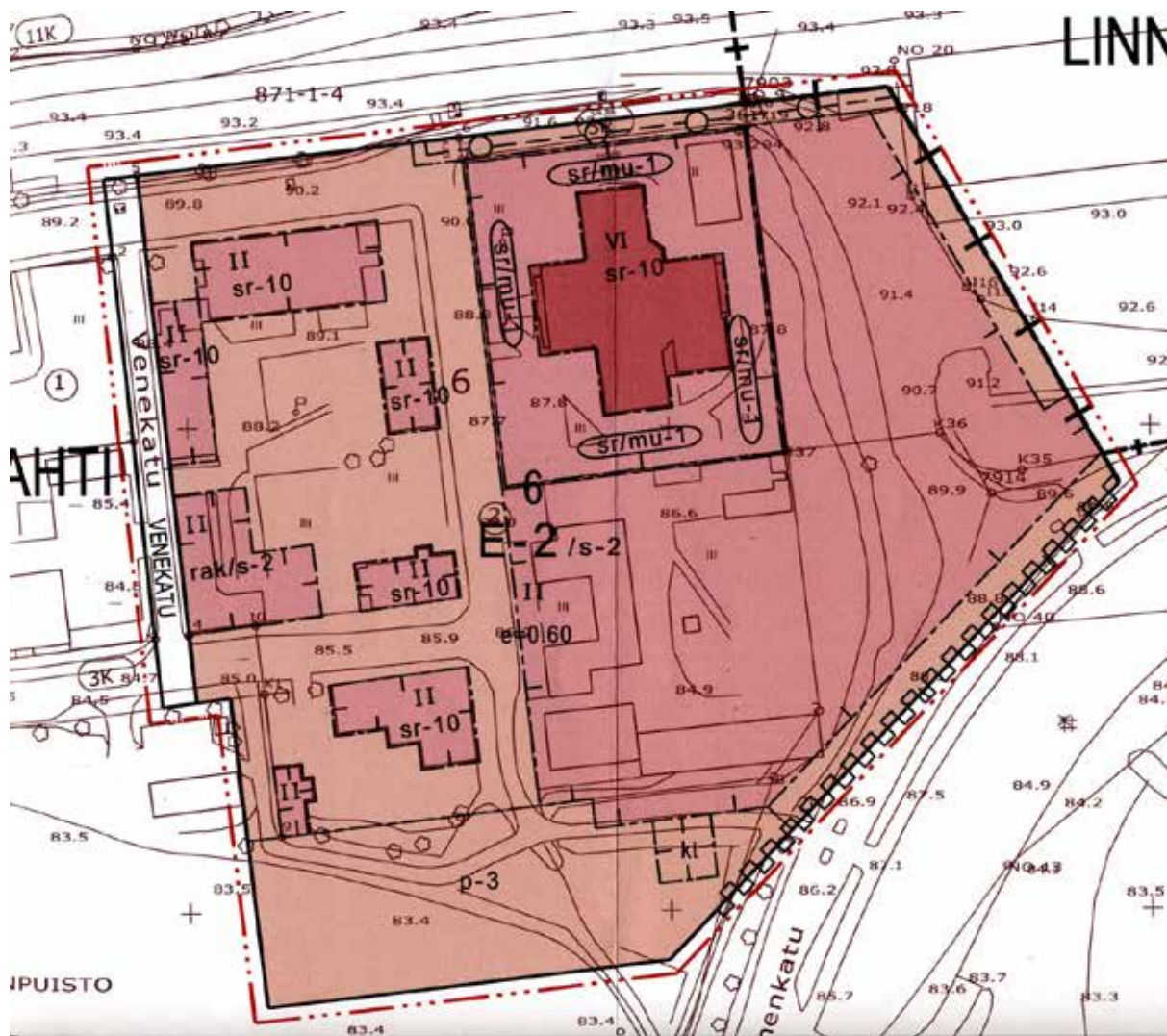

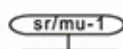
Asemakaavan muutos 2005 (voimassa oleva kaava)

Vankilan tilojen ja toimintojen muutostarpeiden vuoksi alueen asemakaavaa muutettiin vuonna 2005. Asemakaava on hyväksytty Kuopion kaupunginvaltuustossa 20.6.2005.

Vankilarakennus ja muut alueen vanhat rakennukset on kaavassa varustettu suojelumerkinnällä sr-10. Lisäksi kehämuuri on saanut oman suojelumerkintänsä. Ns. teollisuuskorttelin alueella on merkintä /s-2, ohjaa alueen uudisrakentamista

Kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus, johon tehtävistä olennaisista muutoksista ja korjauksista on kuultava museovirastoa. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden sekä käyttötarkoituksen muutosten tulee olla sellaisia, että rakennuksen historiallisesti arvokas tai kaupunkikuvan kannalta merkittävä luonne säilyy. Rakennuksessa saadaan suorittaa korjaus- ja muutostöitä sen estämättä, mitä tontin kokonaisrakennusoikeudesta on kaavassa määrätty.

Kulttuurihistoriallisesti arvokas muuri, jota ei saa purkaa. Muuriin tehtävistä olennaisista muutoksista ja korjauksista on kuultava museovirastoa.

/s-2

Alue, jolla uudisrakennuksen tai olemassa olevaan rakennukseen tehtävien muutosten sopeutumiseen muodoiltaan, materiaaleiltaan ja väreiltään kaupunkikuvaan on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Nykyisen vankila-alueen korttelien numerointi eri aikojen asemakaavakartoissa

Asemakaavakartta vuodelta	1787 korttelin numero	1798 korttelin numero	1837 korttelin numero	1881 korttelin numero	1903 kaup. osa/kort- teli	1925 kaup. osa/kort- teli	1949 kaup. osa/kort- teli	1989 (=nykyi- nen no) kaup. osa/kort- teli
Vankila	-	171	144	144	III/7	III/7	III/7	3-6
Puutalokortteli	-	170	143	143	III/7	III/7	III/7	3-6
Teollisuuskortteli	-	-	-	-	III/33	III/33	III/33	3-6
Hapelähteenka- dun kortteli	-	-	-	-	III/32	III/32	III/32	3-6

Nykyisen vankila-alueen kadunnimet eri aikojen asemakaavakartoissa

Nykyinen nimi	1789	1837	1881	1903	1925	1949	nykyinen
ASEMAKATU	Trä Gårds Gatan	ei nimeä	Linnankatu 1)	Linnankatu 1)	Linnankatu 1)	Asemakatu 2)	Asemakatu 5)
Venekatu	-	-	-	Venekatu	Venekatu	Venekatu	Venekatu
Vankilankatu	-	-	-	Vankilan katu	Vankilan katu	Vankilan katu	Vankilanka- tu 5)
Hapelähteen- katu	-	-	3)	Hapeläh- teenkatu	Hapeläh- teenkatu	Hapeläh- teenkatu	Hapeläh- teenkatu 5)
Itkonniemen- katu	-	-	-	-	4)	4)	Itkonnie- menkatu

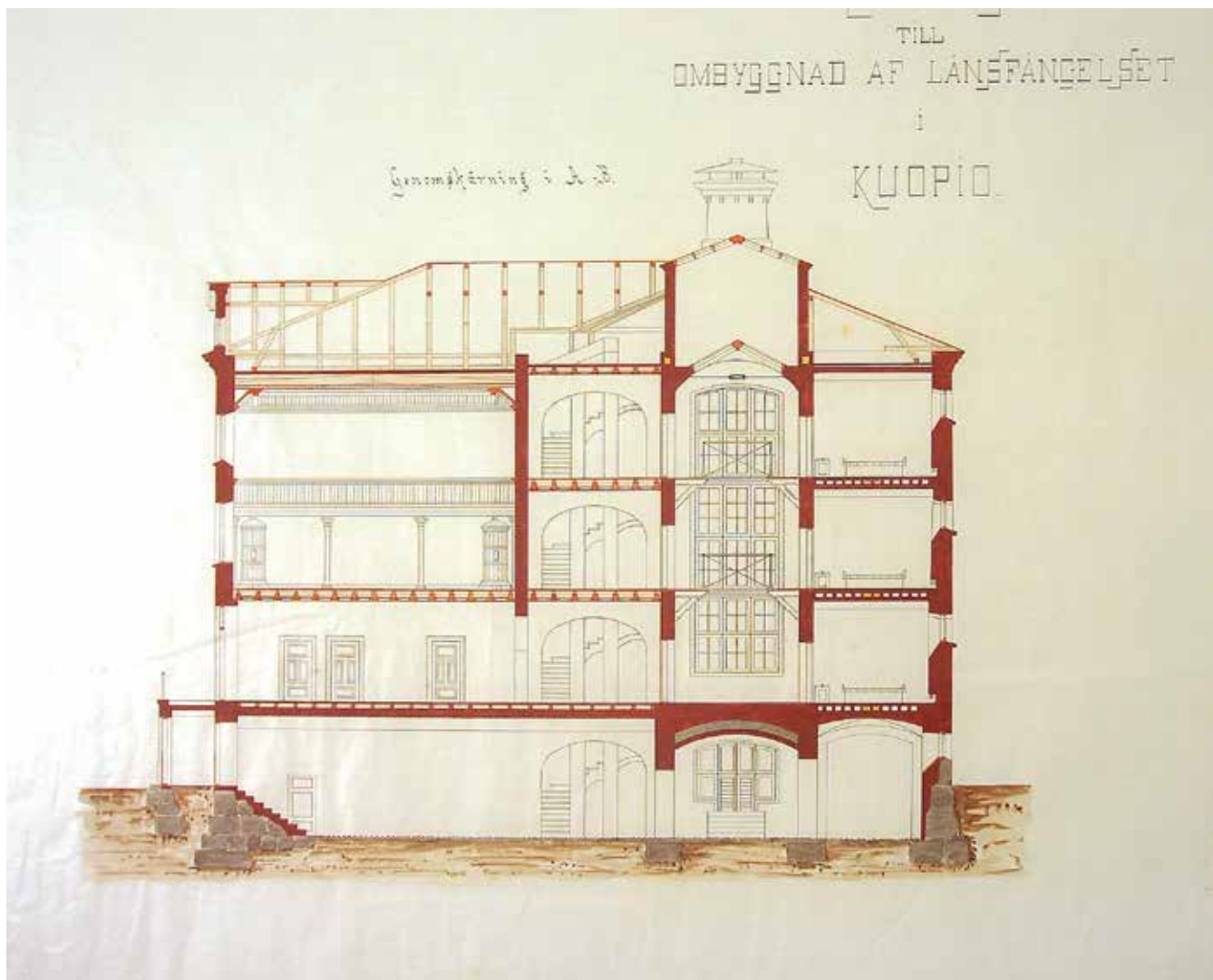
1) Asemakatu-nimi esiintyy kartassa radan pohjoispuolella (johtaa rautatieasemalle, joka rakennettiin 1880-luvulla Linnanpellon puolelle)

2) Kun nykyinen rautatieasema oli valmistunut, muutettiin Linnankatu Asemakaduksi

3) Nimi Hapelähteenkuja on kartassa, mutta katu ei vielä ulotu Maljalahden pohjoispuolelle

4) Kartassa näkyy Maljalahden ylittävän sivuraiteen rinnalla tie, jolle ei kuitenkaan ole annettu nimeä.

5) Vankilankatu sekä osat Asemakatua ja Hapelähteenkatua eivät enää ole katualuetta vaan ovat korttelin 6 sisällä.

Theodor Deckerin lopullinen leikkauspiirustus Kuopion vankilasta kesäkuulta 1886. Deckerin laatimat pohjapiirrokset on esitetty raportin osassa ”Huonetilojen inventointi”.

RAKENNUSKOHTAISET SELVITYKSET

Rakennus 001, vankilarakennus

Uuden vankilan suunnittelu

Vuonna 1873 oli periaatteessa lyöty lukkoon lääninvankiloitten uudistusohjelma. Kuopion osalta selvitettiin aluksi vanhan, vuodelta 1830 olevan rakennuksen peruskorjausmahdollisuutta (L.I.Lindqvistin allekirjoittamat päiväämättömät suunnitelmat Kansallisarkistossa). Luonnosten perusteella tuli kuitenkin selväksi, ettei ns. Engelin vankilasta pystytä muokkaamaan uusien vaatimusten mukaista rakennusta, vaan rakennus on suurimmalta osalta purettava.

Ensimmäiset Theodor Deckerin allekirjoittamat, Kansallisarkistossa säilytettävät suunnitelmat uudesta vankilasta on päivätty 31.1.1885. Näissä suunnitelmissa vankilarakennuksen pohjaratkaisu ja ulkoinen hahmo ovat jo yllättävän pitkälle toteutuneen rakennuksen mukaisia. Toinen luonnossarja, jossa on pieniä muutoksia ensimmäiseen nähden, on päivätty 14.2.1885.

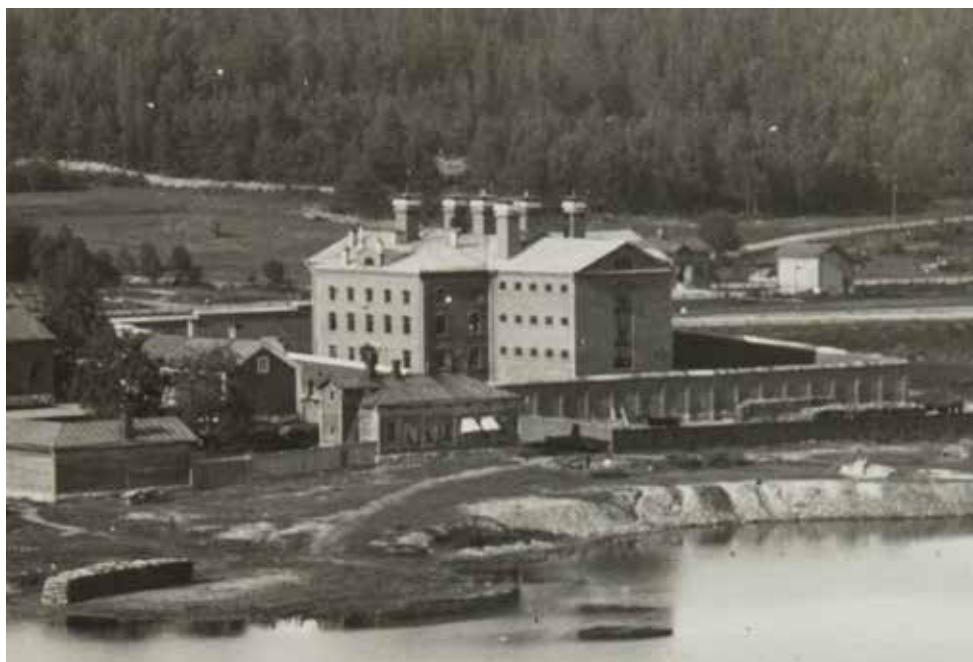
Näiden luonnosten ja muiden vaadittujen selvitysten pohjalta senaatti antoi joulukuussa 1885 Yleisten rakennusten ylihallitukselle tehtäväksi laatia lopulliset suunnitelmat kustannusarvioineen. Vankilan pääpiirustukset valmistuivat kesäkuussa 1886 (allekirj. Th. Decker ja L.I.Lindqvist, päiväyksenä ”i Juni 1886”). Piirustuksista on nähtävissä, että kuluneen noin puolentoista vuoden aikana on tutkittu ja kehitetty erityisesti vankilan lämmitys- ja ilmanvaihtotekniikkaa. Tekniikan vaatimat tilat ovat valanneet alaa etenkin pohjakerroksesta, jossa myös muiden tilojen käyttötarkoitus on jonkin verran muuttunut: yhdeksästä erillisestä kylpyhuoneesta on luovuttu ja muokattu pesutilat kahdeksi kolmen huoneen saunaosastoksi. Lisäksi aiemman luonnoksen kellarihuoneita on esitetty vankien vastaanottoiloiksi ja eristysselleiksi.

1889 valmistunut uusi lääninvankila eli ”kuuspiip-punen” noin 1895 otetussa valokuvassa.

Kuvassa vasemmalla olevassa siivessä olivat vankilan hallintotilat ja kirkkosali. Oikealla eteläinen sellisiipi pienine ikkunoineen.

Vankilan kehämuurista ovat vielä uusimatta länsi- ja itäisivut (kts. kehämuuria koskeva selostus).

Kuva: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo (osasuurennos)

Vankilan muut suunnitelmat – detaljipiirustukset ja rakennusselostus - valmistuivat ilmeisesti loppuvuodesta 1886 tai alkuvuodesta 1887. Huhtikuussa 1887 laadittuun urakkasopimukseen liitetty rakennusselostus ja kustannusarvio on päiväämätön, mutta lokakuulta 1886 on säilynyt Th. Deckerin luonnosversio näistä (päiv. 15.10.1886).

Vankilan tilat, moderni tekniikka ja arkkitehtuuri

Suunnitelmien mukaan uuden vankilarakennuksen keskeisen tilan muodosti sekä eteläisen että pohjoisen siiven käsittävä kolmen kerroksen korkuinen selliosasto, johon miesvankien sellit sijoitettiin. Kaikkiaan vankilan miesosasto käsitti 54 selliä ja neljä yhteishuonetta. Naisvankien 23 selliä ja kaksi yhteishuonetta tulivat itäisen siiven kolmeen kerrokseen. Rakennuksessa oli siis yhteensä 77 yksittäisselliä ja kuusi yhteishuonetta. Näin vankilassa laskettiin olevan tilat 117 vangille.

Vanhaa vankilarakennusta säilytettiin eniten läntisessä siivessä, johon tulivat ensimmäiseen kerrokseen hallinnolliset tilat, toiseen kerrokseen kirkko, lääkärin ja pasturin huoneet sekä sairashuone. Kolmannessa kerroksessa oli kirkon lehteri naisia varten sekä muutama hallinnolliseen käyttöön varattu huone. Ullakolla oli kirjansitomo.

Alimmassa kerroksessa eli ns. maakerrassa vanhasta vankilarakennuksesta esitettiin säilytettäväksi länsisiiven tilat, leivintupa ja kaksi suurehkoa varastohuonetta. Maakerran uusiin tiloihin osoitettiin keittiö, leivintupa, pesutupa, paja, käymälätilat, kellarihuoneita sekä miesten ja naisten saunaosastot. Vankien vastaanottotilat ja huone vaatteiden höyrykäyttöiselle desinfiointikoneelle sijoitettiin eteläsiiven sisäänkäynnin tuntumaan. Pohjoissiiven päässä oli kolme rangaistusselliä (eristysselliä).

1800-luvun lopun vankiloitten tyypillinen piirre ovat useamman kerroksen korkuiset, pitkänomaiset keskikäytävähallit, joitten sivuille sellit eli vankikopit sijoitettiin. Järjestelmiä, jotka perustuivat vankien eristämiseen rakentamalla aiempien yhteistilojen sijasta erillissellej, oli kehitetty 1800-luvun alkupuolella mm. Englannissa ja Amerikassa. Euroopassa tuli vähitellen vallitsevaksi ns. philadelphialainen järjestelmä, jossa sellit sijoitettiin kerroksittain keskiosaltaan avoimen käytävän varrelle. Kerroksissa sellihin kuljettiin parvekekäytäviä eli gallerioita pitkin, joista selliosastot saivat leimallisen ilmeensä.

Kerrosten läpi avoimella keskitilalla ja sen päällä olevilla kattolyhdyillä saatiin avaruutta ja luonnonvaloa pitkiin käytäviin. Samalla aukot yhdistivät eri kerrosten käytävätilat visuaalisesti ja toiminnallisestikin toisiinsa. Vankeinhoidon uusiin periaatteisiin kuulunut vankien aiempaa inhimillisempi kohtelu heijastui rakentamiseen mm. niin, että sellien lämmitykseen ja ilmanvaihtoon kiinnitettiin erityinen huomio.

Suomessa ensimmäinen philadelphialaisen järjestelmän mukaan toteutettu vankilarakennus oli Hämeenlinnan vuonna 1871 valmistunut sellivankila⁴. Siinä myös vankilarakennukseen ensimmäisen kerran sovellettiin uutta keskuslämmitys- ja ilmanvaihtotekniikkaa, joitten malli ja pääosin laitteetkin hankittiin Keski-Euroopasta⁵. Vankilat olivat yhdessä muiden laitusrakennusten, kuten sairaaloitten ja koulujen kanssa ensimmäisiä kohteita, joissa hygieenisyyden ja terveellisuuden vaatimukset pyrittiin ratkaisemaan modernin tekniikan avulla.

Hämeenlinnan vankilan rakentamisesta saatuja kokemuksia sovellettiin sitten muis-

⁴ Hämeenlinnan vankilarakennuksen suoranaista esikuvana oli todennäköisesti Uppsalan vuonna 1862 käyttöön otettu sellivankila (Immonen 1992, s. 17). Uppsalan vankilaa suunniteltaessa puolestaan oli perehdytty ulkomaisiin esikuviin, mm. Pentonvillen mallivankilaan Englannissa.

⁵ Tosin on huomattava, että Suomeen 1870-luvun jälkeen toteutettuihin vankiloihin rakennettiin erilliset lämmitys- ja ilmanvaihtojärjestelmät. Sen sijaan keskieuropalaisissa esikuvissa lämmitys ja ilmanvaihto saatettiin hoitaa yhdistetyllä järjestelmällä eli joko kalorifeerilämmityksellä tai järjestelmällä, jossa höyry- tai vesiputkisto lämmitti huoneisiin puhallettavan ilman. Ilmalämmitys ei sellaisenaan olisi riittänyt Suomen kylmemmissä olosuhteissa.

1800-luvun lopun sellivankiloitten tunnusomainen piirre oli useamman kerroksen korkuiset, avoimet keskikäytävät eli galleriat. Kuopion vankilan eteläsiiven galleria on toistaiseksi säilynyt olennaisilta osiltaan alkuperäisessä asussaan.

sakin 1800-luvun lopulla toteutetuissa lääninvankiloissa. Myös Kuopion uusi vankilarakennus varustettiin vastaavalla, ajanmukaisella talotekniikalla: rakennukseen tuli ilmanvaihto, vesijohto ja viemäri, vesikeskuslämmitys, puhelin ja sähköinen soittokellosesysteemi. Lisäksi taloon tuli kaksi käsikäyttöistä ruokahissiä ja hissit käymäläjätteidensä kuljetukseen.

Vankilan ulkoista arkkitehtuuria leimaavat ympäröivä kehämuuri, pienet sellinikunat ja monimuotoinen vesikatto piippuineen. Etenkin pääportissa, hallintosiiven julkisivuissa ja katon piippurakenteissa on piirteitä ajalle tyypillisestä uusrenessanssiarkkitehtuurista. Suuret savu- ja ilmanvaihtopiiput ovat niin leimalliset rakennukselle, että kansan suussa se sai nimen ”kuuspiippunen”. Nimitys on sikälikin sattuva, että piiput samalla symboloivat modernia lämmitys- ja ilmanvaihtotekniikkaa, jota uudessa vankilarakennuksessa sovellettiin ensimmäisiä kertoja Kuopiossa.

Vankilan rakentaminen

Vankilan rakentamista valmisteltiin alkuvuodesta 1887 kuuluttamalla urakasta sanomalehdissä - esim. Savo-lehdessä kolme eri kertaa maaliskuussa 1887. Tarjouksia saatiin useita ja niiden perusteella yleisten rakennusten ylihallitus päätti antaa urakan viipurilaiselle kauppiaille Julius Olinille 242.500 markan summasta. Kun mukaan lasketaan muut hankinnat, nousi hankkeen kokonaiskustannusarvio noin 423.000 markkaan. Urakkasopimus allekirjoitettiin 13.4.1887⁶.

Työn aikataulusta oli sovittu, että työt alkaisivat vanhan rakennuksen ja kehämuurin osittaisella purkamisella. Vuoden 1887 aikana piti olla valmiina kehämuurin laajennus ja vankilarakennuksen perustukset ja sokkelit. Seuraavan vuoden keväällä ”niin pian kuin säät sallivat” piti aloittaa uusien sellisiipien teko ja vanhan rakennuksen muutokset niin, että koko vankilarakennus on vesikatossa ennen syyskuun 1888 loppua. Seuraavana kevättalvena ja kesällä jatkettaisiin sisustustöitä niin, että rakennukset olisivat täysin valmiit ja käyttöön luovutettavissa viimeistään 1.10.1889.

Keväällä ja alkukesästä 1887 haettiin lehti-ilmoituksilla työmaalle kivityömiehiä, muurareita ja hevosmiehiä. Samaten ilmoitettiin työmaalle ostettavan tiiliä sekä puutavaraa, jonka piti olla talvella kaadettua. Kuopiossa oli rakennettu vilkkaasti koko 1880-luvun alkupuoli, joten kaupungissa oli varmasti työvoiman ja materiaalien tarjontaa.⁷

Urakoitsijalla oli velvollisuus käyttää työssä myös ammattitaitoisia miesvankeja soveltuvin osin ja maksaa näille palkkaa.

Rakennustyöt edistyivät ilmeisesti suunnilleen aikataulun mukaan, sillä lokakuussa 1888 Savo-lehti tiesi kertoa uuden vankilan harjannostajaisista. Valmiin rakennuksen vastaanottotarkastus pidettiin 5.-6.12.1889. Tarkastuksen suorittivat yliarkkitehti Georg Wilenius ja Turun vankilan johtaja Fredrik Werner Hjelmman. Läsnä olivat lisäksi arkkitehti Th. Decker, ylimääräinen arkkitehti Ricardo Björnberg (jonka käsissä lähinnä oli ollut töitten johto ja valvonta; alkuvaiheessa tehtävää hoiti ylimääräinen arkkitehti Fredrik Thesleff, hänen siirryttyään toiseen vakanssiin Björnberg) sekä urakoitsija H.E.Lohmanin edustajana rakennusmestari J. Mattsson.⁸

Mielenkiintoista on, että urakkasopimuksen allekirjoittanut urakoitsija on eri kuin työn loppuun saattanut. Tässä yhteydessä ei ole ollut mahdollista selvittää, mistä syystä ja milloin urakoitsija vaihtui (vaihtoiko rakennuttaja urakoitsijan, olivatko Olin ja Lohman mahdollisesti yhtiökumppaneita tai oliko kyse rakennuttajan hyväksymästä urakan siirrosta).

Juho Mattssonin tiedetään siirtyneen Kuopioon Lohmanilla urakkana olleen Helsingin lääninvankilan rakennustyömaalta Katajanokalta. Muista tekijöistä tiedetään, että mm. Kuopion ortodoksisen kirkon suunnitellut rakennusmestari Aleksander Isaksson oli ollut teollisuuskoulun opintojensa päätyttyä 1887 työnjohtajana Kuopion lääninvankilan uudisrakennuksella. Muuraustyön tekijöistä voidaan sattumoisin mainita nimeltä yksi, Kuopion teollisuuskoulun rakennusosaston oppilas Wilho Ronkainen, joka oli kesällä 1888 mukana vankilan muurauksessa, kuten rakennusmestarmatrikelissa mainitaan.⁹

6 Rakennushallinnon arkisto, Kansallisarkisto, vankilarakennusten rakennus- ja korjausasiakirjat.

7 1880-luvun alkuvuosina rakennettuja suuria kivirakennuksia ovat mm. kaupungintalo, lääninhallitus, Niuvanniemen sairaala, Raninin mylly ja Kauppakadun kiviset liikerakennukset. Vankilan rakentamisen aikaan suuria hankkeita oli ainakin rautatien ja sen rakennusten rakentaminen (1886-1889).

8 Rakennushallinnon arkisto, Kansallisarkisto, vankilarakennusten rakennus- ja korjausasiakirjat.

9 Riekkä 2005

Vasemmalla rakennuksen pohjoissiipi pihalta nähtynä, oikealla vankilarakennus muureineen idästä nähtynä.

Yllä vasemmalla rakennus lounaasta nähtynä. Ns. hallintosiipi on kuvassa vasemmalla. Vaikka julkisivut uusittiinkin kokonaan, on hallintosiivessä muutoin säilynyt ns. Engelin vankilan rakenteita.

Yllä oikealla rakennuksen eteläsiipi ja oikealla vieressä rakennuksen koilliskulmaus.

Vankilan lämpöjohtotyöt ja ilmanvaihtolaitoksen rakentaminen oli tilattu insinööri G.E.Bergmanilta. Ne olivat valmistuneet ajallaan, tarkastettu erikseen ja todettu suunnitelmien mukaan toteutetuiksi. Tarkastuksen olivat suorittaneet 7.10.1889 John Zidbäck ja A.Krank.

Rakennustekniikka

Seuraavassa on kuvattu työselostuksen¹⁰ mukaiset alkuperäiset rakenteet. Lisäksi on kuvattu eri rakennusosiin myöhemmin tehtyjä muutoksia siltä osin, kuin niistä on ollut tietoja käytettävissä.

Purkutytöt 1887

Ns. Engelin vankila jouduttiin suurelta osin purkamaan, kun uutta ryhdyttiin tekemään. Ainoastaan tiettyjä osia rakenteista voitiin hyödyntää (kts. myös kappale Mitä Engelin vankilasta voitiin säilyttää). Purkutöihin sisältyi vanhojen perusmuurien repimistä, tiiliseinien ja holvien purkua ja ikkunoitten ja ovien purkua. Käyttökelpoiset tiilet määrättiin puhdistamaan ja taapeloimaan. 30 uunia purettiin – ainoastaan suuri leivinuuni jäi. Puurakenteiset välipohjat purettiin ilmeisesti kaikki, samoin puiset väliseinät. Käyttökelpoinen puutavara otettiin talteen ja taapeloitiin. Kellarikerroksessa purettiin kivilattia ottaen käyttökelpoiset kivet talteen. Vanhat peltikatot alusrakenteineen ja kattotuoleineen purettiin kokonaan, ottaen kaikki käyttökelpoinen puutavara talteen.

Perustukset ja sokkelit ym. kivityöt

Rakennuksen uudet kivijalat ja perusmuurit tehtiin räjäytetyistä ja kiilatuista harmaakivistä, samoin portaiden ja uunien perustukset. Vanhan osan perusmuureja pystytettiin tietyin osin käyttämään hyväksi. Näkyvät sokkelit ja ulkoportaat tehtiin kiilatuista harmaakivistä, mutta portaiden askelmat hakatuista kivistä. Sokkeleissa olevien ikkunoitten smyygit muotoiltiin hakkaamalla. Lisäksi kivitöihin kuului graniitista hakattavat smyygikivet maakerran oviaukkojen pieliin. Sokkelien ja ulkoportaitten saumaukset tehtiin sementtilaastilla.

Perusmuurit eristettiin tiilimuurauksesta keinotekoisella asfaltilla (kivihiilitervan päällä). Kellarissa harmaakivimuurin ja sisäpuolen tiilireveteerauksen väliin tehtiin eristys kuumasta kivihiilitervan ja keinoasfaltin seoksesta.

Sokkelissa olevia ikkuna-aukkoja on myöhemmin paikoin muutettu. Mm. joitakin ikkunoita on suurennettu sokkelilinjan alapuolelle ja joitakin korotettu yläosastaan. Muutokset näkyvät osittain julkisivumuurauksissa.

Alapohjarakenteet

Kellarin lattiat tehtiin alun perin katukivistä (nupukivistä), jotka ladottiin tiivistetyn hiekan varaan. 1904 valitettiin, että nupukivilattiat ”ovat puhtaaksipitoa ja ylläpitoa varten näyttäytyneet sopimattomilta” ja esitettiin, että lattiat pitäisi muuttaa betonivalun päälle tehdyiksi asfalttilattioiksi.

Myöhemmin lattiapintoja on ilmeisesti muutettu useaan kertaan, varsinkin kun huoneilojen käyttötarkoitukset ovat juuri kellarikerroksessa usein muuttuneet. Nykyisin kaikki lattiat ovat betonirakenteisia. Pintamateriaalit vaihtelevat tilakohtaisesti.

Kellarin lattian alle tehtiin ilmeisesti jo alunperin kanaaleja lämpöputkia varten. Nykyiset, betonirakenteiset putkikanaalit ovat melko uusia.

— Läänin vankilan rakennukset on rakennusyhdistys, kuten Jolkw. tietää, antanut kaupp. Julius Olin'ille Wiipurista 242,500 mk:sta. Kustannusehdotus oli 290,848 mk. 75 p. ja rakennusta warten myönnetty koko summa nousee 423,222 mk:aan 50 p:niin, sillä työstä on osa, joka ei urakkaan kuulu, tehtävä muuten. Muut tarjoukset olivat Heljüngissä pidetyssä huutokaupassa: rakennusmestari J. G. Wiflund Wiipurista 242,300 mk. ja J. Högdahl 242,000 mk. sekä Kuopiossa: Wiflund 286,000 mk. ja muurari Antti Reinänen 285,500 mk.

Uutinen lääninvankilan urakoitsijan valinnasta Savo-lehdessä 26.4.1887.

Kiivittämiehet huomatkkaa!
Hyville kiivittämiehille annetaan urakkoita läänin vankilan rakennuksella.
E. J. Holpainen,
Rakennusmestari.

Ilmoitus Savo-lehdessä 28.5.1887.

Tiilin tekiät huomatkkaa!
Sata tuhatta hyviä tiiliä ostetaan läänin vankilan rakennuksia warten; jomoin talwella hakattuja hirsjiä ja parruja. Eitempiä tietoja hankintatarjouksista ja hinnoista antaa
E. J. Holpainen,
Rakennusmestari.

Suomatkkaa!
Rantapuita ja halkoja ostetaan tiilin polttoa warten.
E. J. Holpainen.

Ilmoituksia Savo-lehdessä 2.6.1887.

— Läänin vankilan rakennuksen katolla liehuivat liput viime lauantaina, kun uusi rakennus oli saatu katto päälle. Työmiehille annettiin voitaleipää ja olutta.
— Nyt on tuo ennen niin kamalan näköinen linna melkein kuin tavallinen kivi-muuri ulkoa päin. Selliä on siinä valmistumassa 120 ja woipi vielä tulla enempikin siihen osaan, joka on vielä rakentamatta. Siitä tulee lopulta ristin muotoinen rakennus, niinkuin ristikirjot. Paljo on ollut kustannuksia entisen linnan purkamisesta, kun juuri sen sijalle piti uusi tehtämän.

Uutinen lääninvankilan harjannostajaisista Savo-lehdessä 9.10.1888.

Kantavat ulko- ja väliseinät

Engelin vankilan sisä- ja ulkoseinien tiilimuureja pystytettiin säilyttämään lähinnä halhintosiivessä. Koska julkisivumuuraus ilmeisesti uusittiin kokonaan (kts. seuraavassa), vanhempaa tiilimuuria on ulkoseinissä vain sisäpuolella. Sisäpuolisiin muurauksissa voitiin hyödyntää vanhan osan purkutiiliä. Muuraukset tehtiin kalkkilaastilla.

Rakentamisessa tarvittavat uudet tiilet – yhteensä kustannusarvion mukaan 1.100.000 kpl – ostettiin lähiseudun tiilitehtailta, mutta osa poltettiin myös rakennuspaikalla. Kuopion lähistöllä toimi 1880-luvulla tiilitehtaita mm Vaajasalossa, Laivonsaarella ja Jynkässä. Tiilien kuljetus kaupunkiin tapahtui useimmissa tapauksissa vesitietä ja niin varmasti vankilankin osalta, koska työmaa sijaitsi vieläpä aivan rannan tuntumassa. Tiilien kooksi määriteltiin rakennusselostuksessa 12"x5 3/4" x 2 3/4" (ns. yhden jalan tiili). Todellisuudessa tiilien koko vaihtelee 230-260x120x60-70 mm, eli tiilet ovat määrättyä pienempiä. Olisiko syynä sen, ettei kuopiolaisilla tiilitehtailta ollut määrätyn kokoisia muotteja?

Sisäseinät ja holvatut katot rapattiin kalkkilaastilla. Muurauksiin ja rappauksiin tarvittu kalkki saatiin nähtävästi lähiseudun kalkkitehtailta Jynkämästä, Hiltulanlahdesta tai Pitkätälästä.

Ulkoseiniin on vuosikymmenten myötä tehty hyvin vähän muutoksia. Kantaviin väliseiniin on tehty joitakin uusia aukkoja ja entisiä on suljettu, mutta niiden kantavaan rooliin vaikuttavia muutoksia on hyvin vähän. Suurimmat muutokset ovat kellarikerroksessa ja joissakin hallintosiiven tiloissa (kts. lähemmin aikatasopiirustukset tilakohtaiset selostukset).

Julkisivumuuraukset

Julkisivut tehtiin puhtaaksimuurattuina käyttäen ns. vuorolimitystä (vuorottain sidekivikerros ja juoksukivikerros). Julkisivutiilien piti olla rautapoltettuja eli poltettuja lähelle sintraantumispistettä. Rakennusselostuksessa annettiin lisäksi määräyksiä saumojen täyttämisestä, muurauksen sitomisesta yms.

Ikkuna- ja oviaukot holvattiin. Rakennuksessa on ajan tavan mukaan monia erilaisia aukkoholvauksia. Julkisivut ovat pääosin sileät. Räystäiden alla on voimakkaat profiloinnit ja lisäksi hallintosiiven ikkunoitten ja suurien päätyikkunoitten holvauksia on korostettu ulosvedolla. Kellarikerroksen ikkunapenkit ovat seinäpinnan tasossa, ylemmissä kerroksissa ikkunapenkit on ulotettu puolen tiilen verran seinäpinnasta. Oletettavasti vain ympärysmuurin yli näkyviä julkisivun osia katsottiin aiheelliseksi detaljoida arvokkaammin. Piirre on havaittavissa myös muissa aikakauden sellivan-kiloissa, kuten Jarkko Sinisalo on huomauttanut.

Julkisivumuuraukset tehtiin alun perin kunnioitettavan hyvin ja julkisivut ovat säilyneet kuluneet 120 vuotta lähes vaurioitta. Tiilet ovat muutamaa kohtaa lukuunottamatta ehjiä eikä saumauksissakaan ole pahemmin vikoja. Voi jopa sanoa, että vankilarakennus on eräänlainen tiilimuurauksen oppikirja erilaisine rakenteineen ja yksityiskohtineen.¹¹

¹¹ Puhtaaksi muuratun julkisivun teko on paljon vaativampaa kuin rapattavan seinän muuraus. Ammattitaitoisia muurareita oli Kuopiossa ilmeisesti tarjolla, vaikkakaan kokemusta puhtaaksimuuraamisesta ei varmaan monella ollut. Ennen vankilaa tehtyjä punatiilijulkisivuisia rakennuksia ovat mm. lääninsairaala (1877) ja Raninin myllyn ensimmäinen vaihe (1880).

Itäsiiven ulkoportaavat ovat säilyneet alkuperäisessä mallissaan. Askelmat ovat hakattuja kivipelkkoja.

Sokkeleissa kivet sovitettiin toisiinsa hakatuin saumoin, mutta kivien ulkosivut jäätettiin lohkopinnalle.

Välipohjarakenteet ja holvit

Selliosastojen käytävien ja itse sellien väli- ja yläpohjana ovat tiilestä muuratut tynnyrihovit. Maakerran ja 1. kerroksen välissä on suunnitelmissa laakea, kaksinkertainen tynnyriholvi, jonka rakenteella on erityinen tehtävänsä (kts. kohta Ilmanvaihto). Kes-
kikäytävien kattona olevat, yläpohjaan liittyvät holvit ovat hieman kaarevammat ja niitä on tuettu vankilla takorautaisilla sideraudoilla, joita voidaan kiristää avonaisilla vanttiruuveilla.

Kellarikerroksen piirustuksissa vuodelta 1885 ja 1886 - sekä leikkauksissa että poh-
jassa - käytäviin esitettiin tynnyriholvaus ja muihin tiloihin ristiholvit. Kuitenkin vain länsisiiven leivintuvassa on ristiholvi. Tästä voinee päätellä, että tämä ristiholvi on En-
gelin vankilan vaiheesta säilytetty holvirakenne, muut on todennäköisesti uusittu.

Sisäportaiden kantavat vaakarakenteet tehtiin kaikki tiilestä holvaamalla. Portaissa on sekä ristiholveja että tynnyriholveja.

Galleriakäytävien ”parvekkeet” eli välitasot 2. ja 3. kerroksessa on tehty puurungon
varaan. Galleriatasoja kantavat 10x6” puutavarasta tehdyt palkit, jotka on tuettu 6x7”
vinotuilla. Palkit ulottuvat ilmeisesti jonkin matkaa sellien lattiarakenteen sisälle. Palkkien varassa oli yksinkertainen lankkulattia ja gallerioitten kantavat puurakenteet
olivat verhoamattomat. Myöhemmin kantavat rakenteet on ilmeisesti paloturvalli-
suussyistä osin verhottu ja lankkulattiat päällystetty palonkestävällä kerroksella. Gal-
lerioitten lattiarakenteet näkyvät paljaina vielä v. 1970-luvulla otetussa valokuvassa.

Kirkkosalin kattoon piti tulla lankuilla armeeratut 10x12 tuuman puupalkit, mutta il-
meisesti jo alunpitäen kattorakenteeseen lisättiin pääkannattajaksi valssattu 125x300

m m

Vankilarakennuk-
sen julkisivut on
puhtaaksimuura-
tu taidokkaasti ja
ne ovat pääosin
sileät, poiketen
saman aika-
kauden muista
rakennuksista.
Muurauksessa
käytettiin ”rauta-
poltettuja” tiiliä
ja kalkkilaastia.
Julkisivut ovat
kestäneet lähes
vauriota kuluneet
noin 120 vuotta.

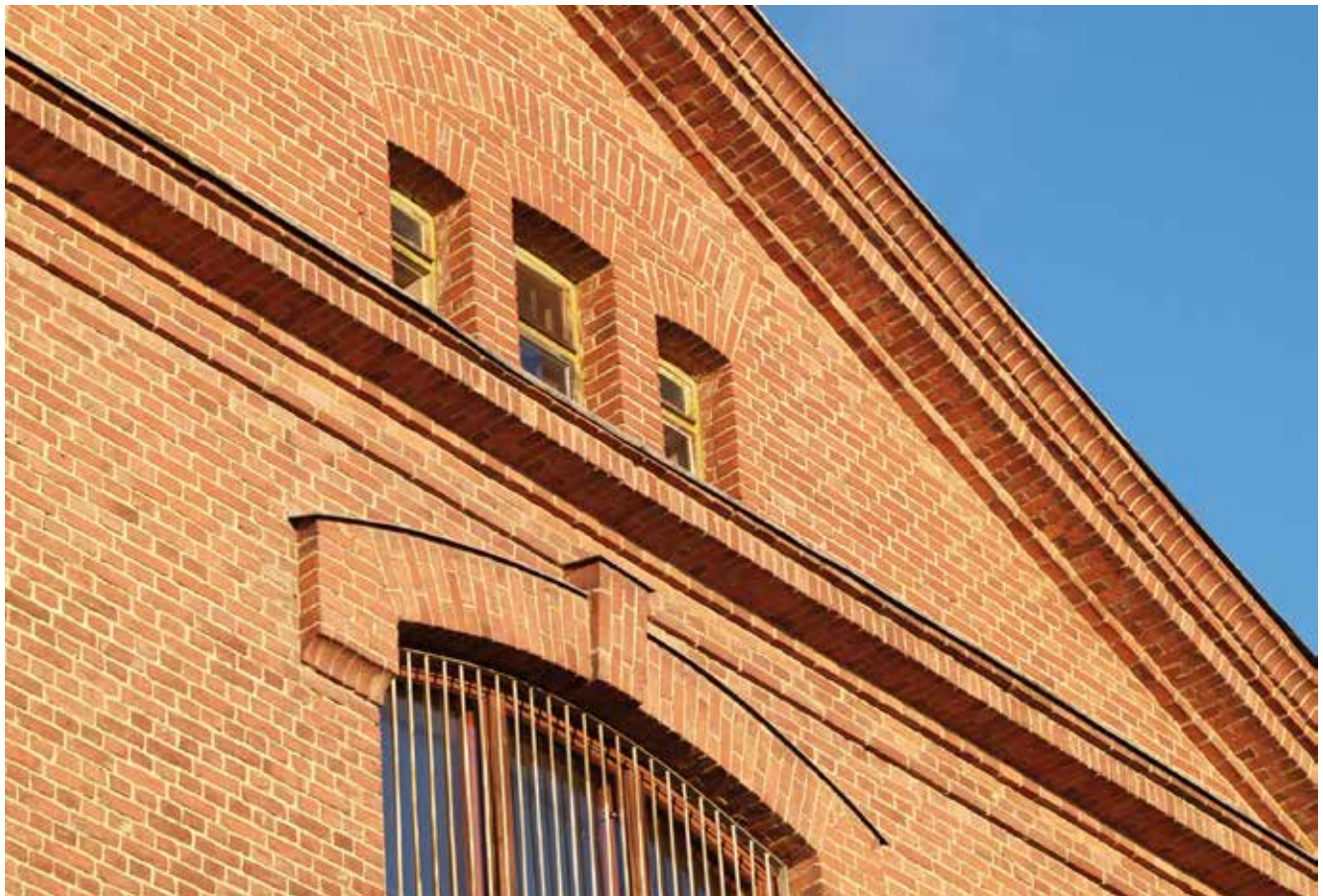
I-profiilinen rautapalkki, johon puiset vasat sidottiin. Yleensä muitten huoneitten lattioitten ja välikattojen kannattajina käytettiin veistettyjä 12x6” vassoja. Kirkkosalin lehterin ja selliosastojen gallerioitten lattiat tuettiin 10x5” vassoilla. Lisäksi lattiat koolattiin 5x6” puutavaralla.

Maakerrassa sijainneiden keittiön ja pesutuvan välipohjat suunniteltiin ja toteutettiin ilmeisesti ns. kappaholveina, mutta muitten suurempien tilojen, kuten hallintosiiven

Rikkaampia muotoja ja aikakaudelle tyypillisiä detaljeja käytettiin vain sellaisissa rakennusosissa, joita haluttiin korostaa, kuten hallintosiivessä sekä ulko-ovien ja suurten ikkunoitten kohdalla. Lisäksi räystäät ja katolla olevat päätyaiheet, jotka näkyivät vankilamuurin yli, muotoiltiin muita julkisivunosia rikkaammin.

Räystääslistoissa on käytetty koveria muototiliä, muut muotoillut tiilet on nähtävästi muokannut muurari työmaalla.

tuomiosalin ja selliosastojen yhteishuoneitten välipohjat oli ilmeisesti alkujaan tarkoitus tehdä puurakenteisina. Vastaanottotarkastuksessa joulukuussa 1889 kuitenkin kirjattiin, että neljän yhteishuoneen välilaipiot oli tehty ”ratakiskoille holvaamalla” eli kappaholveina.

Pääosin purkulaudoista tehdyt rossipohjat tuettiin vassojen kylkiin naulatuilla rimoilla. Rossipohjissa käytettiin täytteenä savensekaista, pellin päällä lämmittämällä kuivattua hiekkaa, kuten työselostus määrittelee. Yläpohjaan levitettiin täytteen päälle savikerros, jonka päälle muurattiin tiilikerros.

Puulattiat määrättiin tehtäväksi 2 ½ x 6” mänty- tai kuusilankuista. Lankut höylättiin paikan päällä. Tavanomaisen ponttauksen sijasta lankut liitettiin toisiinsa listalla (fjäder), joka tuli lankkujen syrjiin höylättyihin uriin. Yksinkertaiset jalkalistat tehtiin 5” laudasta. Niiden malli oli mahdollisesti sama, joka löytyi Sakkolan rakennuksesta v. 2005.

Tiloihin, joitten välipohjarakenteena oli holvaus, tuli osittain lautalattioita, mutta osittain myös luonnonasfalttipintaa. Luonnonasfalttia käytettiin myös käytävien, sellien, klosettien, pesutupien, keittiön ja porrastasanteiden lattiapintana. Asfaltti piti selostuksen mukaan asentaa på beton eller annat underlag. Asfalttilattiaisiin tiloihin tulivat myös jalkalistat asfaltista.

Huomattava muutos oli kahden kerroksen korkuisen kirkkosalin jako vaakatasossa kahteen osaan vuonna 1952. Saliin rakennettiin tällöin betoninen välipohja, joka tuettiin alta kahdella teräsbetonipilarilla (kts myös kirkkosalin selostus jäljempänä).

Lattiapinnat ovat luonnollisesti eniten kuluvia pintoja rakennuksessa. Siksi niitä on vuosikymmenten myötä verhottu erilaisilla materiaaleilla tai pintakerrokset on uusittu kokonaan. On epäselvää, onko esimerkiksi selleissä vielä jäljellä myöhempien kerrosten alla lankkulattioita vai ovatko lattiat kauttaaltaan betonia. Tiloissa, joissa on tehty vedeneristystä, on latioitten pintarakennekerrokset ilmeisesti uusittu kokonaan.

Pohjoissiiven selliosastossa 1990-luvulla tehtyjen muutosten yhteydessä suljettiin galleriakäytävän valoaukot kantavalla lasitiilirakenteella.

Vesikattorakenteet

Kattotuolit määrättiin tehtäväksi 5x5” ja 6x7” puutavarasta. Rakenteista on todettavissa, että puutavara on veistettyä. Kattotuolit ovat ruotsalaista tyyppiä, osin kattorakenteita on tuettu tolilla kantavien seinämuurien kohdille tai erillisen jalusorren varaan. Vesikaton ruoteina ja palopermantojen alla käytettiin mahdollisuuksien mukaan purkulautaa.

Vesikatteet määrättiin tehtäväksi kotimaisesta, galvanoidusta kattopelistä, jonka arkikoko oli 24x72” (60x180 cm). Samaa peltiä käytettiin savupiippujen pellitykseen, imupiippujen hattuihin sekä julkisivuilla oleviin pellityksiin ja syöksytorviin.

Katteet saumattiin normaaliin tapaan pystyin, kaksinkertaisin hakasaumoin (saumaustyyppi tarkistettava!). Katteen kiinnitysliuskat naulattiin ruodelaudoitukseen 4” prässinauloilla (naulat kurkistavat näkyville laudoituksen alapinnalta). Jalkarännejä ei tehty, vaan vaakaräystäille asennettiin ilmeisesti jo alun perin räystäskourut ympäri talon.

Monimuotoiset katot jiireineen ja piippuineen näyttävät olleen ongelmallisia alusta lähtien. Mm. jo 1891 haettiin rahoitusta luoteisen jiirin korjaukseen.

Arkkipellistä tehdyt katteet ovat säilyneet kaikilla katoilla lukuunottamatta eteläsiipeä, jonka kate on joskus viime vuosikymmeninä uusittu käyttäen nauhapeltiä. Myös säilyneillä katteilla on pienempiä alueita jouduttu paikkaamaan ja uusimaan.

Kevyet väliseinät

Pääosa väliseinistä oli alun perin muurattuja, mutta rakennukseen tuli myös muutamia erilaisia kevyitä väliseiniä, kuten yksinkertaisia ja kaksinkertaisia lautaväliseiniä. Näitä oli piirustusten mukaan hallintosiiven ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa, joissa aiemman vankilavaiheen vankihuoneita oli jaettu pienemmiksi lautaseinillä.

Yläkuviissa hallintosiivessä oleva, alunperin leipomona toiminut tila, jossa on säilynyt Engelin vankilan aikainen ristiholvi. Huonetila on myöhemmin jaettu väliseinillä.

Yksittäissellien katot on kaikissa kerroksissa holvattu tynnyriholveilla. Kuva nykyisestä ruokasalista, joka on muodostettu väliseiniä purkamalla (holvi on tuettu betonipalkilla toisesta laidastaan).

Yllä vasemmalla kellarin käytävän laakea tynnyriholvi.

Galleriakäytävät on puolestaan ka-
tettu huomattavasti kaarevammilla
tynnyriholveilla, jotka on muutamasta
kohdasta tuettu kiristettävillä veto-
tangoilla. Kuvassa näkyy myös toinen
keskikäytävän valokuiluista.

Alakuvassa vetotangon vanttiruuvi.

Alla oikealla käytävän tynnyriholvi
ullakolla. Etelä- ja itäsiivissä holvit
ovat säilyneet näkyvissä, sen sijaan
pohjoissiivissä holvit on 1990-luvun
peruskorjauksen yhteydessä peitetty
uusilla rakenteilla.

Toisen ja kolmannen kerroksen ”parvekkeet” olivat alkujaan kokonaan puurakenteiset. Myöhemmin rakenteet on verhottu palonkestävillä levyillä, vain puiset vinotuet ovat jääneet näkyville.

Kuva Kuopion vankilasta 1970-luvulta (RISE/ Pentti Sammallahti).

Portaiden kantavat vaakarakenteet ja aukot tehtiin 1880-luvulla vielä kokonaan holvaamalla. Rakenteissa on käytetty sekä tynnyri- että ristiholveja.

Portaiden rakenteet on esitetty piirustuksissa vain viitteellisesti eikä niistä nähtävästi tehty erityisiä detaljipiirustuksia. Kantavien holvirakenteiden konstruointi kuului normaaliin rakennusmestarin ja muurarien ammattitaitoon, lisäksi nähtävästi työmaata valvova arkkitehti antoi ohjeita.

Sisäportaat

Rakennuksen sisäpuoliset portaat tuettiin tiilestä muurattujen pilarien ja holvien vaaraan. Askelmat tehtiin harmaakivipelkoista ja välitasot päällystettiin luonnonasfaltilla. Selliosaston portaisiin tehtiin yksikertaiset takorautakaiteet, mutta hallintosiiven portaisiin tuli kiillotetut koivupuiset käsijohteet.

Naisvankien osastoon tuli puuaskelmaiset portaat, joitten reisilankut tehtiin kaksinkertaisesta T-raudasta, kaide raudasta ja käsijohde kiillotetusta koivusta.

Selliosastojen gallerioitten kaiteet tehtiin raudasta ja kaiteiden, edelleen käytössä olevat käsijohteet kiillotetusta koivusta. Galleriakaiteiden pylväät ovat valurautaa. Ulkoportaisiin ja kellarikerroksen portaisiin tuli yksinkertaiset takorautakaiteet.

Alkuperäiset graniittiportaavat ovat säilyneet maakerran pohjoissiiven poistettua porasta ja länsipäädyn sisäänkäyntiä lukuunottamatta.

Vaikka melkein kaikki sisäportaiden kaiteet on muutettu myöhemmin metalliputki-kaiteiksi, alkuperäisiä ohuesta takorautatangosta tehtyjä kaiderakenteita on paikoin jäljellä. Kivirakenteiset kolmivartiset sisäportaavat ovat alun perin olleet avonaisemat, myöhemmin portaiden keskiosiin on kellari- ja ensimmäisen kerroksen tasoilla rakennettu komeroita, joiden sisällä on säilynyt vanhoja kaiderakenteita.

Rakennus katettiin jo alunperin galvanoidulla pellillä. Arkkipellistä tehdyt katteet ovat pääosin säilyneet. Monimuotoisilla katoilla on paljon erilaisia taitteita, juuripellityksiä yms.

Vasemmanpuoleisessa kuvassa katon ruodelaudoitusta ullakon puolelta. Katteen kiinnitykseen käytetyt 4" prässinaulat näkyvät alta päin.

Kattotuolit tukirakenteineen on tehty veistetyistä puutarasta. Rakennuksen keskiosalla vesikattoa on tuettu myös pystytolpilla, jotka tukeutuvat seinämuurien kohdalle ja pitkin käytäväholvin lakikohtaa asetettuun vaaka-juoksuun.

Ullakoille on tehty palopermannot kalkkilaastilla muuratuna tiililadoksena.

Vesikattojen ruodelaudoitukseen käytettiin osin purkulautaa. Laudoituksia on paikoin jouduttu uusimaan, kun kattoa on vuosikymmenien myötä korjattu.

Joillakin paikoilla katoissa on vuotoja, jotka ovat lahottaneet kattotuolinpäitä.

Ikkunat

Ennen sähkövaloa luonnonvalolla oli vankilassa nykyistä voimakkaammin tiloja jäsentävä vaikutus; pieni-ikkunaiset sellit avautuivat galleriakäytäviin, jotka saivat valonsa komeasti päistään ja kattoikkunoiden kautta. Ikkunat olivatkin vankilassa pääasiassa valonlähteenä, sähkövalaistus asennettiin vaiheittain vasta 1900-luvun alkuvuosikymmeninä, ensimmäisenä hallintosiipeen. Vaikka myöhemmin käytäville on rakennettu osastoivia seiniä ja välipohjan aukkoja on osin suljettu, käytäviä luonnehtii edelleen etenkin ylemmissä kerroksissa valoisuus ja avaruus.

Nähtävästi vuoden 1885 luonnoksiin perustuvissa julkisivulaveerauksissa vuodelta 1906 ikkunat poikkeavat toteutuneesta rakennuksesta, sillä todellisuudessa selliosastojen ristivarsien viereisiin selleihin on asennettu kaksi kertaa muita sellejä korkeammat ikkunat. Näitä sellejä oli mm. vuodelta 1909 olevissa piirustuksissa osoitettu vartijoiden tiloiksi. Kellarikerroksessa käytettiin alun perin pääasiassa kolmea erikokoista ikkunaa, kapein oli tarkoitettu varsinaisiin kellaritiloihin, leveämpi mm. sauna- ja pesutiloihin ja suurin ristivarsien tiloihin. Lämpökamarien tuloilmaa varten rakennettiin nähtävästi neljä ikkuna-aukkoa muita kellarin ikkunoita suuremmaksi edellä mainituista julkisivupiirustuksista poiketen.

Kaikkien 1880-luvun vankiloitten ikkunat ja ovet tehtiin ilmeisesti samojen tyyppi-piirustusten mukaan. Rakennusselostuksessa viitataan detaljipiirustuksiin, joita ei kuitenkaan ole Kuopion vankilan piirustusmateriaalin yhteydessä. Sellien ikkunoissa ja muissa ikkunoissa, jotka oli tarpeen suojata, on ulkopuolella neliöraudasta tehdyt vankat kalterit. Alkuperäiset kalterit ovat neliötankoa, myöhemmin tehdyt pyöröterästä. Kirkon ikkunoihin on kalterit lisätty aivan viime aikoina ja ne ovat ikkunaväleissä.

Selliosaston ja hallintosiiven hakatusta graniitista tehdyt askelmat ovat pääosin edelleen kunnossa. Käsi- ja sijohteet on uusittu putkikaiteiksi. Kellarikerroksessa itäsiiven päädyssä oleva porras on kaiteineen alkuperäisessä asussaan. Kaiteen takorautaiset pinnat on kiinnitetty graniittiportaaseen porattuihin reikiin lyijyjuotoksella.

Gallerioitten kaiteet ovat alkuperäisiä. Kaiteiden metalliosat olivat vakiovalmisteisia ja samanlaisia käytettiin muissakin 1880-luvun vankiloissa.

Välipohja-aukoissa olevat verkot on asennettu joskus 1900-luvulla.

Hallintosiiven ja sellien ikkunat tehtiin kaksinkertaisina. Muut ikkunat, kuten keskuskäytävien suuret päätyikkunat, olivat nähtävästi yksinkertaisia. Kaikki ikkunat heloitettiin ja maalattiin öljymaalilla. Sellien ikkunat eivät kirjallisten tietojen mukaan olleet alun perin avattavia ¹². Vanhoista kesäaikaan otetuista valokuvista näkyy, että käytävän suurissa ikkunoissa osa ruuduista oli avattavia.

Erityiskohteita olivat kahden valokuilun isot ikkunat, joista oli laadittu detaljipiirustukset edellä mainittuun tapaan. Myös hallintosiiven porras oli valaistu näistä toisen kattoikkunan kautta (vrt. piirustuksissa nimitykset ljusgård ja valotorni). Vuoden 1885 luonnoksissa kumpikin kiviporras oli tarkoitus valaista Mikkelin lääninvankilan tapaan, ristivarsien nurkkiin tehtyjen ikkunoiden avulla. Myöhemmin valokuiluun on rakennettu komeroita ja sisäikkunat korvattu ovilla.

Ikkunoita on vuosikymmenien myötä uusittu eri vaiheissa. Alkuperäisiä ikkunoita on ilmeisesti säilynyt kylmien ullakoitten päätyikkunoina. Hallintosiiven kaariaukkoisissa ikkunoissa on ilmeisesti joitakin, joitten karmit ja ulkopuitteet ovat alkuperäisiä. Itäsiiven päätyikkunan karmi kaltereineen on alkuperäinen. Samoin kellarissa saattaa olla joitakin alkuperäisiä ikkunoita. Hallintosiiven pohjakerroksessa olevan entisen leivintuvan ikkunat ovat tyypiltään hieman erilaiset kuin muut hallintosiiven ikkunat – onko ikkunat jouduttu uusimaan tai onko niissä päinvastoin säilynyt alkuperäinen malli, ei tässä yhteydessä voitu selvittää.

¹² Pääsyyinä tähän oli varmaan pyrkimys vankien täydelliseen eristämiseen. Toinen syy oli sellien ilmanvaihtojärjestelmä: jos ikkuna avattiin, saattoivat hajut käymäläistuimesta levitä huoneeseen. Istuimesta oli oma erillinen poistokanavansa, jonka toimintaa etenkin kesällä oli ilmeisesti hankalaa kontrolloida. Viittauksia tästä on mm. Pecle'n teoksessa (kts. lähteet Hartman 1862).

Ulko-ovet

Ulko-ovet ovat puurakenteisia, osin pellitettyjä ja niissä on yleensä ikkuna-aukkoja. Alkuperäisessä vaiheessaan vankilan maakerrassa oli neljä sisäänkäyntiä, yksi joka sakaran päässä. Myöhemmin (1906-1909) lounaiseen ristinurkkaan on lisätty sisäportaikkoon johtava sisäänkäynti. Pohjoissakaran sisäänkäynti on poistettu viimeistään 1970-luvulla, jolloin pohjoisen käytävän päähän sijoitettiin keittiötä palvelevia tiloja.

Maakerran länsi- ja itäpäädyissä oli alun perin tuulikaapit rakennusrungon ulkopuolella ulkoportaiden alla. Hallintosiiven muutosten yhteydessä 1950-luvun suunnitelmissa esitettiin uudet ulko-ovet kellariin ja 1. kerrokseen, johon tällöin rakennettiin myös tuulikaappi. Eteläpäädyn tuulikaappi uusine ulko-ovineen rakennettiin 1990-luvulla. Samantyyppinen (vasikallinen) ulko-ovi on myös itäisessä sakarassa.

Vuoden 1906 julkisivupiirroksissa pääsisäänkäynnin ulko-ovet on esitetty puisina peiliovina, kun taas itäisen julkisivun arkisempina vaakalaudoitettuinä kehysovina. Ainut ulko-ovien vanhaa asua kuvaava valokuva, jonka olemme löytäneet, on 1970-luvun kuva itäpäädyn ovesta (kts. kuvat).

Sisäovet

Sellinovat tehtiin tyyppipiirustusten mukaan, kuten edellä kerrottiin ikkunoitten osalta.

Ovilevyssä on vankka puukehys, jonka täyteenä on leveä, profiloitu vaakapaneeli. Ovet aukeavat sisään päin muissa paitsi kellarikerroksessa olevissa selleissä. Sisäpuolelta ovet on pellitetty. Ovilevy on vahvistettu kahdella tanakalla, koko ovilevyn levyisellä ja molemmin puolin ovea olevalla kiskolla, joitten päissä sisäpuolella on saranalenkit ja ulkopuolella jämäkät säpit. Oven yläosassa on pyöreä kurkistusreikä, jota ulkopuolelta peittää käännettävä, metallinen peitelevy. Ovien varusteisiin kuului alun perin myös ns. läppä eli karmiin upotettu metallinen signaalilaitte, jolla vanki sai yhteyden vartijoihin. Ainoastaan yhdessä maakerran sellissä on tällainen läppä säi-

Sellinikkuna paksuine kaltereineen. Ikkunoista on ainakin puitteet nähtävästi jossain vaiheessa uusittu, mutta takorautaiset kalterit ovat alkupe-
räisiä.

Vasemmalla ylhäällä tyypillinen sellinikkuna ulkoa, oikealla vastaava ikkuna toisesta kerroksesta (huone ei nykyisin ole sellikäytössä). Sellinikkunoissa kalterit ovat ulkopuolella.

Vieressä oikealla hallintosiiven ikkuna, jonka karmi ja ulkopuitteet saattavat olla alkuperäisiä.

Alla alkuperäisiä ullakonikkunoita 1880-luvulta kaltevineen. Kuvissa näkyy hyvin, kuinka kalterit on upotettu ikkunan karmiin.

Yllä vasemmalla kirkkosalin ikkuna kaltereineen, jotka on lisätty vasta viime vuosikymmeninä. Oikealla hallintosiiven ikkuna, joka tyypiltään voisi olla 1930-40-luvulta. Vieressä sen puinen ikkunapenkki.

Alla galleriakäytävien päätyjen ikkunoita, jotka on uusittu ehkä 1960-70-luvuilla. Vasemmalla itäpäädyn ikkuna, jossa on ehkä säilytetty vanha karmi, koska ikkunassa on alkuperäisen tyyppiset kalterit puiteväliissä. Oikealla eteläpäädyn kokonaan uusittu ikkuna, jossa on kalteri ulkopuolella.

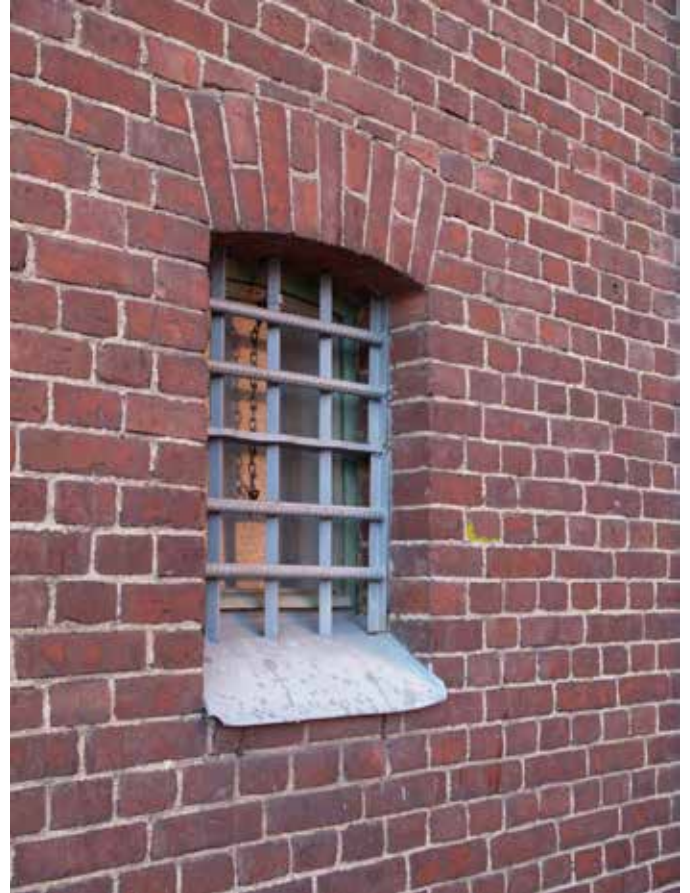

Yllä eteläsiiven itäseinän muutettuja ikkunoita.

Oikealla näkyvässä ikkunassa on kaksinkertaiset kalterit - neliörautaa olevat pystykalterit ovat alkuperäiset, harjateräksestä tehdyt vaakakalterit uudehkoja.

Alakuvissa valokuilun ikkunat. Alemmat puupuitteissa olevat ikkunat on uusittu mahdollisesti joskus 1900-luvun alkupuolella, sen sijaan ylemmät, muovikennolevyä olevat ikkunat ovat nähtävästi peräisin 1990-luvun remontista.

Valokuilujen huolto tapahtuu ullakolla olevien ovien kautta (ovi näkyy vasemmassa kuvassa).

lynnyt. Esim. Mikkelin vankilasta poiketen ovissa ei näytä olleen luukkua ruoka-astiaa varten. Ovet heloineen maalattiin alunperin öljymaalilla.

Sellikäytöstä pois jääneitten huoneitten ovista on kiskosaranat korvattu nostosaranoilla ja ovet varustettu painikkeilla ja uppolukoilla.

Muut alkuperäiset selliosastojen sisäovet näyttävät olleen rakenteeltaan saman tyyppisiä, mutta saranat ovat tavallisia nostosaranoita ja ovilevyt sisäpuolelta samanlaisia kuin ulkopuolelta eli paneloituja. Hallintosiiven ovet olivat alkujaan peilivovia, mutta ne on uusittu lukuunottamatta kirkkosalin ovea. Komeroitten ovina on oletettavasti vankityönä valmistettuja, levypintaisia laakaovia. Rakennuksessa on lisäksi eri ikäisiä laakaovia, pellitettyjä ovia ja teräsrakenteisia lasiovia.

Kalteriseinät ja -ovet

Alkuperäisten suunnitelmien mukaan rakennukseen tehtiin alun perin kalteriseiniä ovineen mm. porrashuoneisiin ja yhteishuoneitten oviaukkoihin. Vuoden 1909 pohjassa ensimmäisen kerroksen hallintosiiven työhuoneisiin kulku oli erotettu käytävän poikki asennetulla kalteriseinällä. Alun perin kalterit olivat nähtävästi neliörautaa. Kaltereita on myöhemmin korvattu umpiovilla ja esim. hallintosiiven porrashuoneen kalteriovet uusittiin 1950-luvulla, jolloin kalterit tehtiin pyöröteräksestä ja lattarauhasta.

Vankilarakennuksen länsisiiven ovet nykyisin. Kellarin ovet uusittiin 1960-luvulla ja pääovi 1970-luvulla.

Oikealla itäsiiven ulko-ovet 1970-luvun alussa. Ylemmät ovat vielä alkuperäisessä mallissaan, kellarin ovi on jo uusittu. Ylempi pariovi on myöhemmin uusittu pellitettyksi, vasikalliseksi oveksi, mutta vanhat ikkunat ovat edelleen säilyneet. (Kuva RISE/ Pentti Sammallahti).

Kiinteä sisustus

Kirkkoon ja tuomiosaliin tuli höylätystä ja pontatusta paneelista tehty verhous, joka vernissattiin. Vuoden 1885 luonnospiirustuksissa tuomiosali oli hallintosiipeen osoitettu suurehko, kahdesta Engelin rakennusvaiheen vankihuoneesta muodostettu tila, joka seuraavissa piirroksissa oli merkitty kansliaksi.

Vuosien 1885-1886 leikkauspiirustuksessa näkyy kirkon puurakenteinen lehteri pilareineen sekä leveä kattolistoitus, jolla on saatu aikaan taitekaton ilme. Lehterit ja kattolistoitus poistettiin kirkon uudistuksen yhteydessä vuoden 1952 suunnitelmien mukaan, jossa myös esitettiin kirkon alttari, saarnastuoli ja aiemmat pulpetit korvattiin pelkillä kiinteillä penkeillä. Vuodelta 1923 olevassa valokuvassa näkyy pulpetit ja kirkon seinien alaosassa kasettimallinen verhous, joka kuitenkin myöhemmissä valokuvissa oli poistettu mahdollisesti lämpöpatterien asentamisen takia.

Myöhemmissä muutoksissa on alkuperäiset paneelikatot yms. verhoukset yleensä peitetty levytyksillä. Tämä koskee etenkin kellarikerroksen ja hallintosiiven tiloja (kts. tilakohtaiset selostukset).

Pintakäsittelyt

Alkuperäisessä rakennusselostuksessa on mm. seuraavat tiedot pintakäsittelyistä:

Rapatut ja holvatut katot maalattiin kalkkimaalilla ja rapatut seinät liimamaalilla. Paneloidut sisäkatot siveltiin yleensä kolmeen kertaan vernissalla, samoin paneelipinnat seinissä (esim. kirkko). Puiset kattolistat vernissattiin samoin, kirkossa käytettiin sävytettyä vernissaa. Gallerioitten näkyviin jäävät palkit ja konsolit siveltiin seoksella, jossa oli kreosoottitervaa ja vernissaa. Lankkulattiat käsiteltiin kolmeen kertaan vernissalla. Ikkunanpuitteet ja ovet maalattiin yleensä öljymaalilla.

Asiakirjoissa on tietoja, että tarvetta korjausmaalauksiin oli jo muutaman vuoden kuluessa. Esim. seiniä ja kattoja piti tietyissä tiloissa käsitellä uudelleen. Joissakin tiloissa käytettiin tällöin liimamaalin sijasta öljymaalia. Myöhemmin rapatut seinät ja katot on yleensä kaikissa tiloissa maalattu moneen kertaan, käyttäen öljy- ja alkydimaaaleja.

Keskukslämmitys

Rakennus varustettiin vesikeskukslämmityksellä, lukuunottamatta hallintosiipeä, johon tuli perinteinen uunilämmitys. Ilmeisesti uunilämmitystä pidettiin vielä varmempana ja ”kodikkaampana”. Keskukslämmityssysteemi oli matalapaineinen eli lämmön kierto verkostossa perustui painovoimaiseen, lämpötilaerojen aiheuttamaan kiertoon (muuta silloin käytössä olleita järjestelmiä olivat korkeapaineinen lämminvesijärjestelmä, matala- tai korkeapaineinen höyrylämmitys sekä lämminvesijärjestelmä, jossa veden kiertoa tehostettiin höyryvoimaisella pumpulla).

Kaksi suurta, haloilla lämmitettävää keskukslämmityskattilaa¹³ sijoitettiin pohjakerroksen pääkäytävälle, josta lämpö jaettiin kellariholvin kattoon sijoitetuilla putkilla pystynousuille. Pystynousut sijoitettiin keskushalliin ja kerroksissa lämpö jaettiin vaakasuunnassa huoneisiin. Lämpöjohdot ja patterit tulivat yleensä huoneen ulkoseinälle, kuten myös selleissä alkuvaiheessa. Myöhemmin selleissä lämpölinja muutettiin käytävän puoleiseen nurkkaan ja lämmönluovuttajana käytettiin pystysuoria ripapattereita. Eräänä syynä muutokseen oli mahdollisesti se, että vaakasuorien, sellistä toiseen jatkuvien linjojen mahdollistama ”sähköttämisen” haluttiin estää.

¹³ Tarkempia tietoja kattiloitten tyypistä ei ole löytynyt, mutta oletettavasti kyse oli suunnilleen liitteenä olevissa kuvissa näkyvän kattilan tapaisesta laitteesta. Tulipesän valurautaosat ja itse ”pannun” putkistoinen ja laitteineen toimitti konepaja (mahdollisesti Åbo järnmanufaktur?), muutoin kattilan rakenteet tehtiin muuraamalla.

Yllä vankilan toimistohuone 1970-luvulla. Alkuperäinen paneelikatto on vielä näkyvissä.

Alla selli 3. kerroksessa 1970-luvun asussaan. Sellissä on vesijohto, mutta ei viemäriä (pesu-
vati telineessä). Ovisseinällä näkyy ilmanvaihtoventtiili, jonka edessä on kaiutin. Oven takana
häämöttää yöastian kaappi. (Kuvat RISE/ Pentti Sammallahti)

Yllä vasemmalla sellin ovi 1970-luvulla. Oven vasemmalla puolella oleva syvennys oli ruoka-astioita varten. Syvennykset on myöhemmin muurattu umpeen. Oven pielessä on myös sellin valokytkin ja sulake, joitten yläpuolella on ns. läppä. (Kuvat RISE/ Pentti Sammallahti)

Värikuvissa sellinovia nykyisin. Ovien karmit, ovilevyt ja raudoitukset ovat yleensä säilyneet alkuperäisinä, lukot on uusittu.

Pikkukuvassa maakerran yhden entisen sellin ovenpielessä säilynyt ns. läppä (kts. lähemmin tekstissä).

Kattiloitten savuhormit ovat keskirungon paksuissa muureissa. Näihin savukaasut kulkivat lattian alla olevissa kanavissa. Tällä järjestelyllä oli sekin merkitys, että hal-kojen poltosta syntyvät kipinät ehtivät sammua ennen joutumistaan varsinaiseen sa-vuhormiin ¹⁴.

Keskuslämmitys laajennettiin koko rakennukseen ilmeisesti 1910-luvulla (A.B. Vesi-johtoliike O.Y:n tarjous vesikeskuslämmityksen asentamisesta, v. 1910). Tällöin myös uusittiin vanhaa verkostoa. Lämmityskattilat siirrettiin kellarin käytävältä rakennuk-sen kaakkoiskulmaukseen rakennettuun uuteen pannuhuoneeseen 1938. Kiinteistö liitettiin kaukolämpöön 1970-luvun alussa.

Uunit

Kuten edellä todetaan, hallintosiipeen tuli vielä perinteinen uunilämmitys. Isompiin huoneisiin tuli yksinkertaiset kaakeliuunit, pienempiä huoneita lämmitettiin rauta-peltiuneilla. Kirkkosaliin tilattiin kaksi ”Gurneyn systeemin mukaista” ripauunia. Lisäksi pohjakerrokseen tuli keittiön hella ja pesutupaan liesi muuripatoineen. Ns. Engelin vankilasta voitiin säilyttää vanha leivinuuni, jota korjattiin holvi ja arina uusi-malla. Leivinuuni muurattiin uudelleen kaksipesäiseksi ennen vuotta 1906 (näkyv. ao. vuodelta olevassa piirustuksessa).

Uunilämmitys poistui käytöstä ja uunit purettiin keskuslämmityksen laajentamisen myötä, ilmeisesti viimeistään 1938. Tällöin lienee myös keittiön ja pesutuvan paikat vaihdettu, näiden muurit purettuja tilalle oli asennettu höyryllä toimivat kattilat.

Ilmanvaihto

Selliosastot varustettiin ilmanvaihtojärjestelmällä, jossa oli mahdollista käyttää tu-loilman esilämmitystä. Järjestelmän ulospäin näkyvimät osat olivat suuret vesika-tolla olevat poisto- eli imupiiput, jotka edelleen leimaavat rakennuksen ilmettä.

Raittiin ilman esilämmitys tapahtui pohjakerrokseen sijoitetuissa kolmessa lämpö-kamarissa, joihin ilma otettiin sokkelin ikkuna-aukoista. Lämmitys tapahtui haloilla lämpiävien ns. kalorifeeriunien avulla. Esilämmitetty ilma siirtyi lämpökamareista suureen vaakakanavaan, jona toimi kellarinkäytävän kattoon tehdyn kaksinkertaisen holvin välitila. Vaakakanavasta ilma jaettiin keskuskäytävän ja sellien välisessä seinä-muurissa olleita pystykanavia pitkin selleihin. Jokaiselle sellille oli oma kanavansa, jolloin kunkin sellin ilmanvaihtoa voitiin säätää eikä sellien välillä ollut yhteyttä kana-vien kautta.

Kustakin sellistä oli poistokanava ulkoseinän puoleisessa nurkassa, jossa todennäköi-sesti oli kaksi venttiiliä, toinen yläosassa ja toinen alaosassa (molempia voitiin säätää tarpeen mukaan). Poistokanava jatkui sellien väliseinässä suoraan ullakolle, jossa oli imupiippuun johtava kokoojakanava. Jokaisella sellillä oli siis oma kanavansa, jotka eivät olleet yhteydessä toisiinsa. Kunkin sellin käymäläistuimesta oli sellin ja keskus-käytävän välisessä muurissa oma horminsa, joka nousi suoraan ullakolla olevaan ko-kojahormiin.

Kalorifeerin savukanava kulki alaosaltaan muurirakenteessa, mutta kanavan yläosa johti imupiipun sisälle, jossa savukaasut kulkivat lämpöä tehokkaasti siirtävien me-tallielementtien läpi (dels släta dels ribbare värmekroppar, genom hvilka förbrännin-gsgaserna strömma innan de bortgå i det fria ¹⁵). Tällöin sekä peltihormin lämpö että

¹⁴ Esim. tehtaissa rakennettiin höyrykoneitten tulipesien yhteyteen ns. kipinäkamari, jolla oli juuri tekstissä mainittu tehtävä.

¹⁵ Öfverstyrelsens för allmänna byggnaderna berättelse för åren 1888-92. Kuvatut ripaelementit (tai niitä vastaa-vat uusitut elementit) ovat edelleen olemassa imupiipuissa.

Hallintosiiven vesikatolla on useita vanhoja savu- ja il-mavaihtopiippuja. Piiput on pellitetty hyvin ja maalattu alumiinivärisellä maalilla.

Vaakaräystäillä on kulmikkaat räystäskourut, jotka on tehty sinkitystä pellistä. Kuvassa näkyvä peltikatto on alkuperäinen arkkipeltilate, mutta kourut on ilmeisesti uusittu. Syöksytorvet ovat viime vuosikymmenien ”ryp-pyputkityyppiä”.

Vasemmalla olevassa kuvassa näkyy myös tiiliräystään ulkokulman tukiraudat.

Hallintosiiven julkisivuissa on vanhoja ilmanvaihto-venttliilejä.

Alla vasemmalla vankilan kattomaisemaa. Kaksi alkuperäistä imupiippua, niiden välissä 1930-luvulla tehty keskuslämmityskattilan piippu. Etualalla sireeni (onko käytössä edelleen?). Edessä vasemmalla näkyy osa valokuilun katetta.

Oikealla imupiipun yläosan tiilimuurausta ja nykyinen kate.

savukaasut tehostivat vetoa ilmanvaihtopiipussa. Silloin kun kalorifeeria ei ollut tarpeen käyttää (eli lämpimään vuodenaikaan, jolloin tuloilmaa ei tarvinnut esilämmitellä), imupiipun vetoa voitiin parantaa kamiinalla, joka oli liitetty kalorifeerin hormiin. Imupiipuissa, jotka eivät liittyneet kalorifeerin hormiin, vetoa tehostivat päivittäin käytettävät tulisijat kuten keittiön, pesutuvan ja saunan uunit.

Kuten aiemmin on todettu, ilmanvaihdon ja lämmityksen järjestäminen olivat vankilarakennuksen suunnittelun keskeisiä kysymyksiä. Verrattuna Hämeenlinnan 1870-luvun alussa toteutetun sellivankilan ilmanvaihtojärjestelmään, Kuopion järjestelmä on kehittyneempi ja monimutkaisempi, vaikkakin periaate karkeasti on sama. Imupiippuja on Kuopion 77 sellin vankilassa kaikkiaan kuusi, kun Hämeenlinnan 66 sellin ilmanvaihto toimi yhden imupiipun varassa. Kuopion vankilasta vuosina 1885 ja 1886 laadituista luonnoksista voi nähdä, kuinka ilmanvaihto- ja lämmitysratkaisuja oli pohdittu. Esimerkiksi kalorifeerejä ja lämpökamareita oli aluksi vain kaksi, kun lopullisessa versiossa niitä on kolme. Alkuperäisessä versiossa raittiin ilman sisäänottoa varten oli yksi ikkuna-aukko lämpökamaria kohden, lopullisessa versiossa on pitänyt ”varastaa” tähän tarkoitukseen myös naapurihuoneen ikkuna¹⁶. Ikkunoiden kokoa oli samasta syystä myös jouduttu suurentamaan. Myös seiniin merkittyjen savu- ja ilmakeinavien lukumäärän kasvaminen eri versioitten välillä kertoo yksityiskohtaisesta suunnittelusta.¹⁷

Yleisten rakennusten ylihallituksen vuosikertomuksessa 1888-1893 on yleiskuvaus uusissa vankilarakennuksissa toteutetuista lämmitys- ja ilmanvaihtosysteemeistä¹⁸.

16 Kesäkuulle 1886 päivätyissä piirustuksissa on punaisella värillä tehtyjä muutosmerkintöjä, joita ei ole erikseen päivätty. Muutokset on kuitenkin kaikista päätellen tehty piirustusten hyväksymisen jälkeen. Kyse voi olla esimerkiksi työmaan aikana tehdystä muutoksesta, jotka on päivitetty piirustuksiin myöhemmin. Muutosten toteutumisen vahvistavat vuodelta 1906 olevat piirustukset.

17 Sellivankiloitten lämmitys- ja ilmanvaihtokysymyksiä pohditaan mm. ranskalaisen Eugen Pecle’ t teoksessa, jonka Carl von Hartman toimitti saksaksi (kts. lähdeluettelo). Teoksen vuoden 1860 painos oli hankittu Yleisten Rakennusten Ylihallitukseen. On todennäköistä, että sekä Lindquist että Decker olivat tutustuneet tässä kirjassa esitettyihin teorioihin ja käytännön esimerkkeihin.

18 Öfverstyrelsens för allmänna byggnaderna berättelse för åren 1888-92. (s.12-20)

”1:o Värmeapparaten utgöres af en lågtrycks-varmvatten värmeledning, beräknad att medelst periodisk eldning af 3 till 4 timmar morgon och afton kunna underhålla en jemn temperatur af +19° för celler och +17° för korridorer, äfven om temperaturen i det fria skulle nedgå till -35°, allt enligt Celsius termometer skala. De för värmeledningen afsedda, i fängelsernas källarevåning uppställda pannorna, enligt Galloway’s system, äro tillverkade af 3/8 tums tjock pannplåt, med inre eldstad, afsedd att eldas med ved. Pannorna äro försedda med Galloway-tuber, hvilka i hög grad öka värme-effekten och befordra en hastigare cirkulation hos vattnet i pannorna. Pannorna, två till antalet, utom i S:t Michels länsfängelse, der endast en panna är behöflig, förenas med hvarandra genom huvudrören för den upp- och återgående vattencirkulationen, och då dessa rör äro försedda med fyra stycken hufvudventiler, kunna pannorna gemensamt, eller och enhvar för sig skildt begagnas för uppvärmningen. Från förbindnings-hufvudröret för den uppåtgående cirkulationen äro de uppstigande rören dragna från källaren genom den för alla de öfriga våningarna gemensamma korridoren eller galleriet upp till korridorhvalvet, der dessa stigrör förgrena sig sålunda, att tvenne hufvudsträngar dragas, en på hvardera sidan af korridorerna, till byggnadens flyglar, från hvilka sedan alla de nedgående rören ledas, som föra det varma vattnet till de skilda värmekropparna i de olika lokalerna. Uti korridorer och gemensamhetsrum äro införda s.k. glieder-elementkaminer, samt för alla rum i källaren, som skola värmas, batterirör, anbragta å skilda ledningar eller å återgångsrören.

2:o Ventilationsinrättningen, med hvilken kontraktens enligt skall åstadkommas en luftsättning af högst 7 000 kub. meter luft i timmen, är ett aspirationssystem, med direkt uppåtgående luftström. Eldstäderna till aspirationsschaktens värmning äro förlagda uti källaren och leda genom eldrör förbränningsgaserna till på vinden uti luftschaften eller s.k. sugskorstenarna placerade dels släta dels ribbare värmekroppar, genom hvilka förbränningsgaserna strömma innan de bortgå i det fria. Alla de i väggarna inmurade utsugningsrören gå i lodrät riktning direkt upp till vinden, der de förena sig uti antingen af sten murade kanaler eller af trä gjorda trummor, längs efter vindsbottnet utmynna i aspirationsschaktens eller sugskorstenarna. Den rena, friska ventilationsluften, som inströmmar uti de i källarevåningen inredda luftvärmekamrarna, uppvärms medelst s.k. Korningska kaloriferer till en temperatur af +17° och införas sålunda uppvärmd i mellanrummet mellan de dubbla hvalfven öfver källarens korridor, derifrån denna vidare ledes genom lufttrummor, anbragta på särskilda ställen i första våningens korridorgolf i korridorerna, som sålunda blifva fyllda med uppvärmd frisk luft. Från korridorerna, som sålunda blifva de egentliga friskluftreservoarerna, inledes genom öppningar öfver dörrarna den uppvärmda friska luften till de olika rummen och cellerna.»

Kuopion vankilassa ilmanvaihtojärjestelmä näyttää kuitenkin poikkeavan kuvatus-
systeemistä ainakin siinä olennaisessa kohdassa, ettei esilämmitettyä tuloilmaa koot-
tu galleriakäytävään, vaan se johdettiin erilliskanavilla suoraan selleihin. Olisiko niin,
että aiemmin toteutetuista vankiloista ja muista rakennuskohteista saadut kokemuk-
set olivat johtaneet ilmanvaihtojärjestelmän kehittelyyn? Galleriakäytävän käyttämi-
nen ”raittiin ilman varastona” (friskluftreservoar) ei toiminut täysin tyydyttävästi, sil-
lä ilma kerrostui korkeaan halliin ja tuloilmaan sekoittui pilaantunutta ilmaa. Lisäksi
järjestelmä tuhiasi lämpöä, koska keskuskäytävässä oli pidettävä sellejä korkeampaa
lämpötilaa, ja käytävän suuret ikkunat ja holvi päästivät lämpöä ”harakoille”. Sellien
lämpötilan säätö oli myös hankalaa ja alimman kerroksen sellit pyrkivät jäämään kyl-
memmiksi kuin ylemmät. 19

Mielenkiintoista on, että Kuopion vankilan piirustuksissa - luonnospiirustuksista lo-
pullisiin piirustuksiin asti – on esitetty sellien välipohjiin sijoitetut vaakakanavat. Onko
kyse siitä, että aluksi suunniteltiin pilaantuneen ilman poiston tapahtuvan samaan
tapaan kuin Hämeenlinnan vankilassa ja sen eurooppalaisissa esikuvissa eli niin, että
ilma imettäisiin alaspäin imupiipun juureen? Vai liittyvätkö välipohjien vaakakanavat
ilman osittaiseen kierrätykseen ja lämmön talteenottoon? Se, toteutettiin vai ei, ei ole
toistaiseksi selvinnyt.

Sellien poistoilma toimii edelleen - ainakin pääosassa sellejä – alkuperäisellä tavalla
eli seinämuureissa olevien pystyhormien kautta ullakolla olevaan kokoojahormiin ja
siitä poistopiippuun. Tuloilmakanavien nykyistä toimintaa ei ole tässä yhteydessä voi-
tu selvittää.

19 On merkillistä, että Suomessa haluttiin aluksi kokeilla keskuskäytävien käyttöä tuloilman jakotiloina, vaikka
jo mm. Pecle ´t teoksessa vuodelta 1862 oli osoitettu tekstissä luetellut tällaisen järjestelmän haitat. Kts. Pecle ´t, III nide,
kappale 2463.

Vesijohto, viemäri ja käymälät

Rakennukseen tuli jo alun perin joitakin sisäisiä vesijohtoja ja osittainen viemäröinti. Ullakolle asennettiin 1000 kannua eli noin 2600 litraa vetävä vesisäiliö, johon vesi nostettiin pihalla olevasta kaivosta kellarin eteläsiiven käytävälle sijoitetulla käsipumpulla. Säiliö oli tehty 1/8 tuuman teräslevystä. Säiliöstä johdettiin vesi putkia pitkin eri puolille rakennusta sijoitettuihin pesualtaisiin, joissa oli hanat. Altaista oli ilmeisesti viemäriputket talon alla olevaan pääviemäriin. Myös pesuhuoneisiin tuli vesi- ja viemärijohdot sekä vedenlämmityslaitteet säiliöineen. Kustannusarviossa mainitaan myös 12 kappaletta pesulaitteita (ilmeisesti pyykin pesua varten) ja kaksi astianpesupaljua.

Pesuvettä otettiin myös järvestä, aluksi ilmeisesti tynnyreillä kuljettamalla. 1910-luvulla rakennettiin mahdollisesti myös polttomoottori- tai sähköpumpulla toimiva vesijohto järvestä pohjakerrokseen. Pihalla olevan kaivon vesi todettiin aika ajoin juomakelvottomaksi ja siksi juomavesi oli tuotava vankilaan astioissa muualta.

Käymälätoiminnan järjestäminen oli varmasti eräs vankilarakennuksen visaisia kysymyksiä – sekä valvontaa että hygieniää ajatellen. Yksittäissellijärjestelmässä, jossa vanki oli päiväsaikaankin sellissään, kuhunkin selliin oli tavalla tai toisella järjestettävä käymälä. Kuopiossa jokaisessa sellissä oli ilmanvaihtohormilla varustettu käymäläistuin ja sen sisällä peltinen laatikko. Laatikot tyhjennettiin nähtävästi kokooma-astiaan, joka käsikäyttöisellä hissillä siirrettiin pohjakerrokseen. Hallintosiipeen tuli kuivakäymälät (luftklosett), joita vuoden 1906 piirustuksissa kutsutaan ”eriöiksi”. Käymäläjätteet koottiin pohjakerroksessa ja siirrettiin erityisellä kärryllä eteenpäin – kiinteä jäte voitiin mahdollisesti myydä lannoitteeksi.

Vesiklosetteja ehdotettiin rakennukseen ensimmäisen kerran vuonna 1912, kun hallintosiiven kuivakäymälöitten tilalle haluttiin uudenaikaiset WC:t. Muualle rakennukseen tuli WC:t ilmeisesti 1930-luvun lopulla. Osassa sellejä on yhä nykyäänkin kannelliset sankot, jotka tyhjennetään käytävän WC:en.

Alun perin oli tarkoitus rakentaa pesuvesille viemäri vankilasta suoraan järveen. Kustannusarviossa mainitaan 200 jalkaa pitkä, 9” lasitetuista saviputkista tehtävä viemäri. Kaupungin viranomaisten vaatimuksesta viemäriä oli kuitenkin muutettava niin, että linjaan tehtiin kaksi ”puhdistuskaivoa” (sakokaivoa).

Vesijohto- ja viemärijärjestelmät on luonnollisesti aikojen myötä uusittu perusteellisesti ja vankila on jo vuosikymmeniä ollut kaupungin vesi- ja viemäriverkoston piirissä.

Sähkö ja valaistus

Alkuperäisissä suunnitelmissa ja kustannusarviossa ei mainita valaistuslaitteita ollenkaan. Ilmeisesti aluksi käytettiin valaisimina kynttilöitä ja öljylamppuja, ja niiden hankinta kuului rakennuksen käyttäjälle.

Vuodelta 1908 olevan tarkastuspöytäkirjan mukaan silloin oli hallintosiiven kansliassa sähkövalot. Muualle rakennukseen sähkövalot olivat tulivat ilmeisesti joskus 1910-luvulla, sillä ao. vuosikymmeneltä oleviin piirustuksiin on merkitty sähköjohtoja ja valaisinpisteitä. Esimerkiksi kuhunkin selliin on piirustuksessa merkitty yksi kattovalopiste, jonka kytkin on oven ulkopuolella. Vuonna 1923 kirkkosalista otetussa valokuvassa näkyy sähkölamput, joten viimeistään siinä vaiheessa rakennuksessa oli sähköt.

Sähköasennukset ovat luonnollisesti sekä uusiutuneet että täydentyneet huomattavasti vuosikymmenten myötä. Rakennuksessa on ilmeisesti käytössä hyvin eri-ikäisiä asennuksia ja laitteita.

Rakennuksessa on eri-ikäisiä sähköasennuksia. Jotkut johdot ja laitteet saattavat niin vanhoja, ettei niitä ei ole alkuperäisasennuksen jälkeen uusittu. Sähköasennuksia tuli taloon vähitellen 1910-20-luvuilta lähtien.

Alunperin vankilaa valaistiin öljylampuilla ja kynttilöillä. Muistona tästä on ullakolla säilynyt öljypamppujen varalaseja - vieläpä alkuperäiskääreissään, olkiköydellä suojattuina.

Mikä on ollut palonarun käyttö?

Muu tekniikka ja laitteet

Alkuperäisessä kustannusarviossa mainitaan puhelin ”kellarista vintille ja tälle johdot jokaisesta kerroksesta”. Liittyikö vankila vuonna 1883 perustetun Kuopion Telefoniyhdistyksen verkkoon, ei käy ilmi.

Lisäksi kustannusarviossa mainitaan ”tarvittavat sähköiset soittolaitokset vankila-huoneista päivystyshuoneeseen ja porttivahdin tilaan”. Ilmeisesti kyse oli soittokellosta, jolla voitiin hoitaa esimerkiksi herätykset ja hälytykset. Vuonna 1901 mainitaan ”soitto- ja kontrollijohtojen” olevan niin huonossa kunnossa, että ne on uusittava.

Vankilaan hankittiin höyryllä toimiva desinfiointilaitte sisään tulevien vankien vaatteiden puhdistamista varten. Vastaanottotarkastuksessa joulukuussa 1889 kirjattiin, ettei laitetta ollut vielä saatu hankittua, mutta myöhemmin sellainen joka tapauksessa kuului varustukseen (laite näkyy vuoden 1906 piirustuksessa).

Julkisivujen ja vesikattojen varusteet

Räystäskourut ja syöksytorvet tehtiin jo alun perin galvanoidusta pellistä, kuten vesikatotkin. Nähtävästi kaikki on jouduttu uusimaan vuosikymmenien myötä. Nykyiset syöksytorvet ovat tavanomaista pyöreää mallia, käyrät osat on tehty rypistetyistä osista.

Vesikatoilla on kattoluukkuja ja kulkusiltoja ym. varusteita.

Rakennustyön aikana tehdyt muutokset

Vastaanottotarkastuksessa joulukuussa 1889 kirjattiin joitakin työn aikana tehtyjä muutoksia sekä puutteita ja keskeneräisyyksiä. Neljän yhteishuoneen välilaipiot oli tehty ”ratakiskoille holvaamalla” eli ns. kappaholveina ja kaikki sisäportaat oli tehty graniittiaskelmin työselostuksessa olleen asfalttipäällysteen sijasta. Puutteiksi kirjattiin seuraavat asiat:

- sisäportaista puuttuivat rautakaiteet
- kirkon ja koulusalin penkit ja pulpetit eivät olleet valmiit
- desinfiointilaitetta ei ollut vielä saatu hankittua

Lämpöjohdot ja ilmanvaihtolaitos oli tarkastettu erikseen ja ne oli todettu suunnitelmien mukaisesti toteutetuiksi.

Vankilan alkuperäinen ilmanvaihto- ja lämmitysjärjestelmä

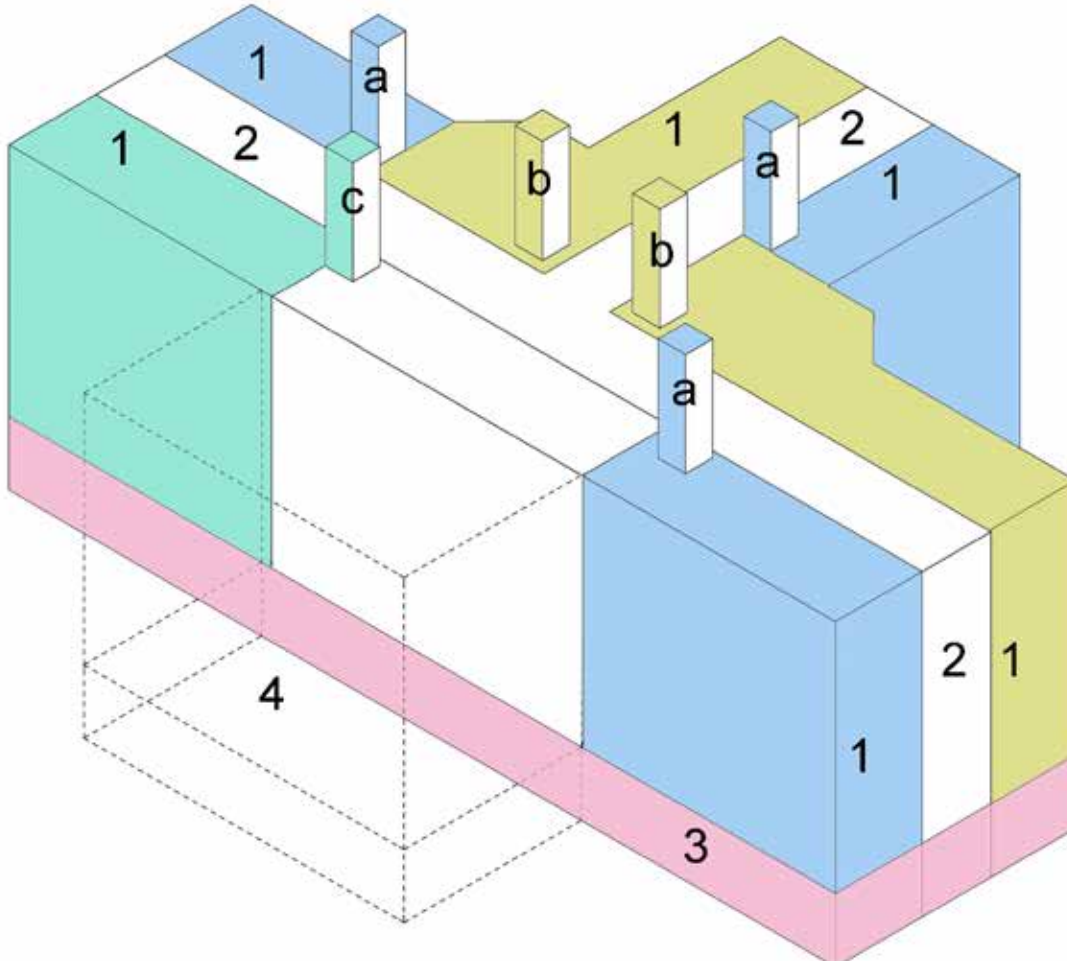
Kuopion lääninvankilan eli ”kuuspiippusen” tilajäsentely ja piippujen tehtävät

Sellit (1) sijaitsivat kolmessa kerroksessa keskuskäytävien (2) kahta puolta. Pohjakerroksessa eli maakerrassa (3) oli pääasiassa rakennuksen huoltoon liittyviä tiloja. Siellä sijaitsivat myös ilmanvaihdon vaatimat lämpökamarit ja keskuslämmityksen kattilat. Hallintosiipi (4) oli toiminnallisesti erotettu selliosastoista ja sen lämmitys hoidettiin uuneilla.

Rakennuksessa oli kuusi suurta piippua, jotka olivat yhdistettyjä savupiippuja ja ilmanvaihdon poisto- eli imupiippuja. Selliosastojen tuloilman esilämmitystä varten pohjakerroksessa oli kolme ns. lämpökamaria, joissa kalorifeeri-uuneilla lämmitettiin ulkoa otettua ilmaa ennen sen johtamista huoneisiin. Kalorifeerien savuhormit johdettiin yläosassa poistopiippuihin tehostamaan ilmanvaihtoa. Kalorifeereihin liittyvät imupiiput on merkitty kaaviossa kirjaimella a.

Keskellä rakennusta oli kaksi poistopiippua (b), joihin oli koottu keskuslämmityskattiloitten, keittiön ja pesutuvan savuhormit sekä selliosastojen toisen sellirivin ilmanvaihtohormit. Kuudenteen piippuun (c) oli yhdistetty hallintosiiven tulisijojen savuhormeja ja osa pohjoisen sellisiiven ilmanvaihtohormeista.

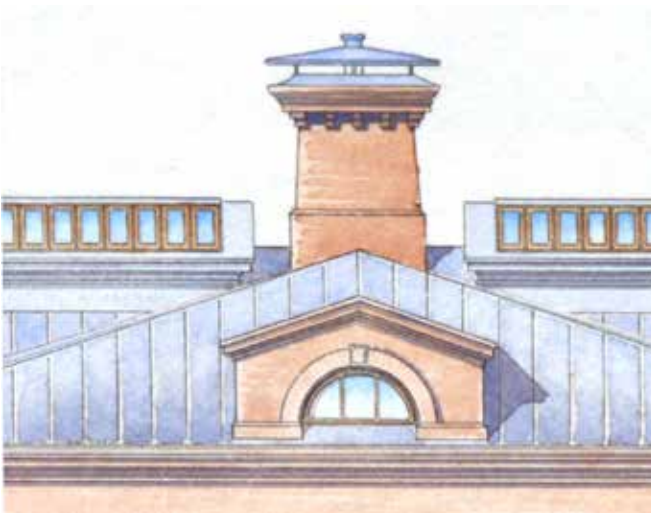
Hallintosiiven tulisijojen muita savupiippuja ei ole kaavioon merkitty.

(ARKKITEHTITOIMISTO HANNU PUURUNEN OY)

Vuodelta 1895 olevassa valokuvassa näkyy rakennuksen hahmo kuusine piippuineen samalta suunnalta kuin kaaviossa. (Valokuva: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo)

Vuodelta 1913 oleva julkisivupiirustus (osa), jossa näkyy imupiippu, ja sen vieressä kuva rakennuksen vesikatolta nykyisin.

Selliosastojen ilmanvaihtojärjestelmä oletetussa alkuperäisessä hahmossaan

Raitis ilma (1) otettiin sisään sokkelissa olevasta aukosta ns. pölynlaskeutumiskammioon (2). Ilma esilämmitettiin lämpökamarissa (3) kalorifeeriuunilla (4). Lämmitys tapahtui pohjakerroksen pääkäytävän puolelta, polttoaineena halot.

Savukaasut johdettiin muurissa olevaa kanavaa pitkin ylös ilmanvaihdon poistopiipuun eli imupiippuun (5). Savukanavan yläpäässä oli valurautainen ripaelementti (6), joka keräsi lämpöä savukaasuista ja tehosti siten vetoa imupiipussa. Silloin kun kalorifeeria ei ollut tarpeen käyttää, ilmanvaihtoa tehostettiin kamiinalla, joka sijaitsi kellarissa lämpökamarin vieressä.

Tuloilma jaettiin selleihin kellarin pääkäytävän kaksinkertaisen holvin ontelotilan kautta (7). Jokaiseen selliin oli oma erillinen kanavansa (8) keskikäytävän ja sellien välisessä seinämuurissa.

Poistoilma johdettiin selleistä väliseinämuureissa olevia pystykanavia (9) pitkin ullakolla olevaan kokoojahormiin (10). Sellien käymäläistuimista oli erilliset pienemmät hormit (11) käyvän puoleisessa seinämuurissa. Selleistä on mahdollisesti ollut myös toiset poistokanavat käytetyn ilman osittaista kierrättämistä varten (lämmön säästö). Nämä sijaitsivat piirustusten mukaan välipohjissa (12).

Keskikäytävän toisella puolella olevien sellien poistoilmaa varten oli erillinen imupiippu, jonka toimintaa tehostivat muut lämmityslaitteet (kts. kaavio edellisellä sivulla).

Ripaelementit ovat säilyneet poistopiipuissa.

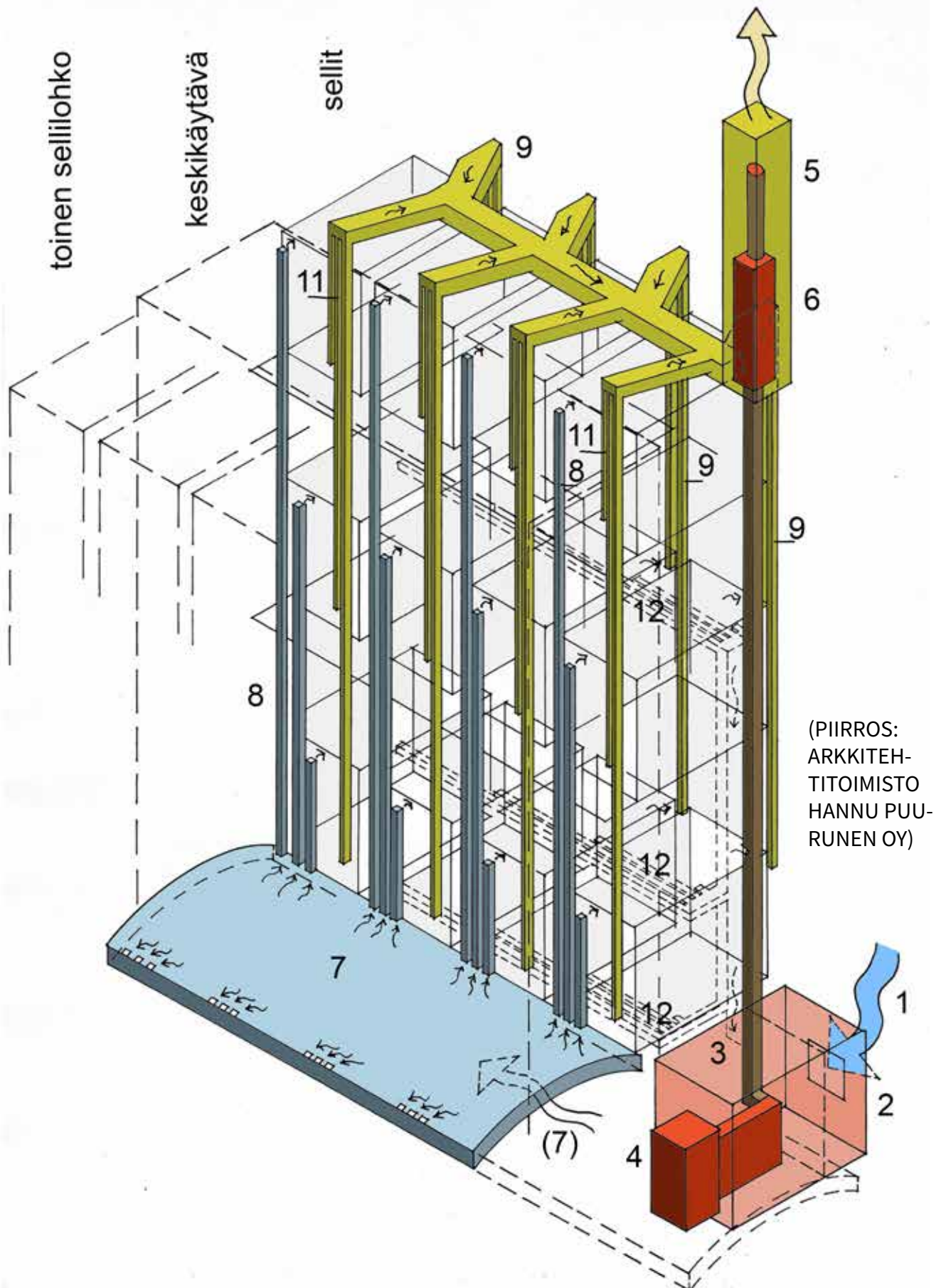
Hormit käytävän seinämuurissa ullakolta nähtyinä.

Sellien poistohormeja ullakolla.

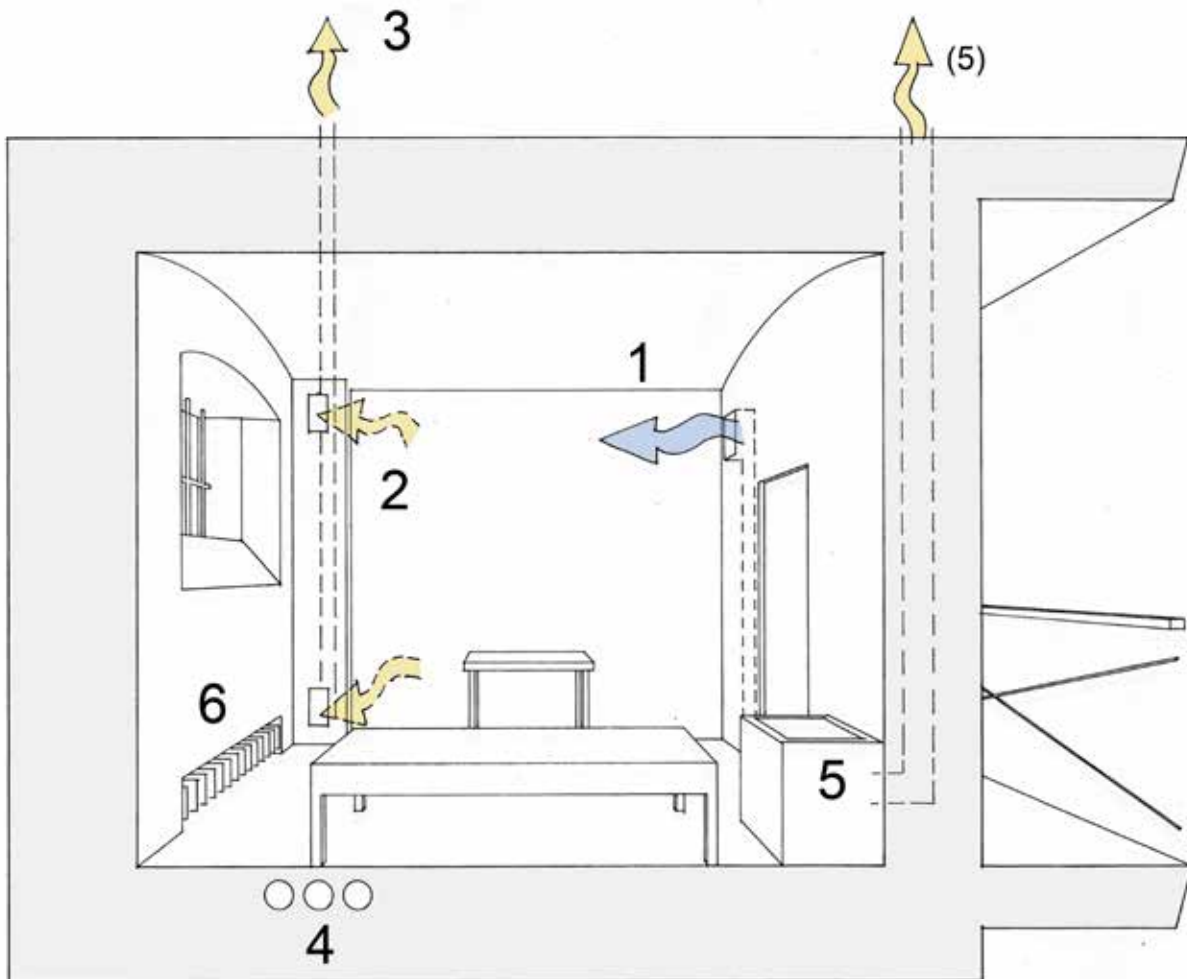

Kokoojakanava ullakolla.

Sellien oletettu ilmanvaihto- ja lämmityssysteemi

(ARKKITEHTITOIMISTO HANNU PUURUNEN OY)

Esilämmitetty tuloilma (1) johdettiin selleihin käytävän seinämuurissa olevissa pystykanavissa. Ilmeisesti myös lämpimään vuodenaikaan raitis ilma tuli samaa reittiä, sillä sellien ikkunat eivät olleet avattavia eristys- ja turvallisuussyistä.

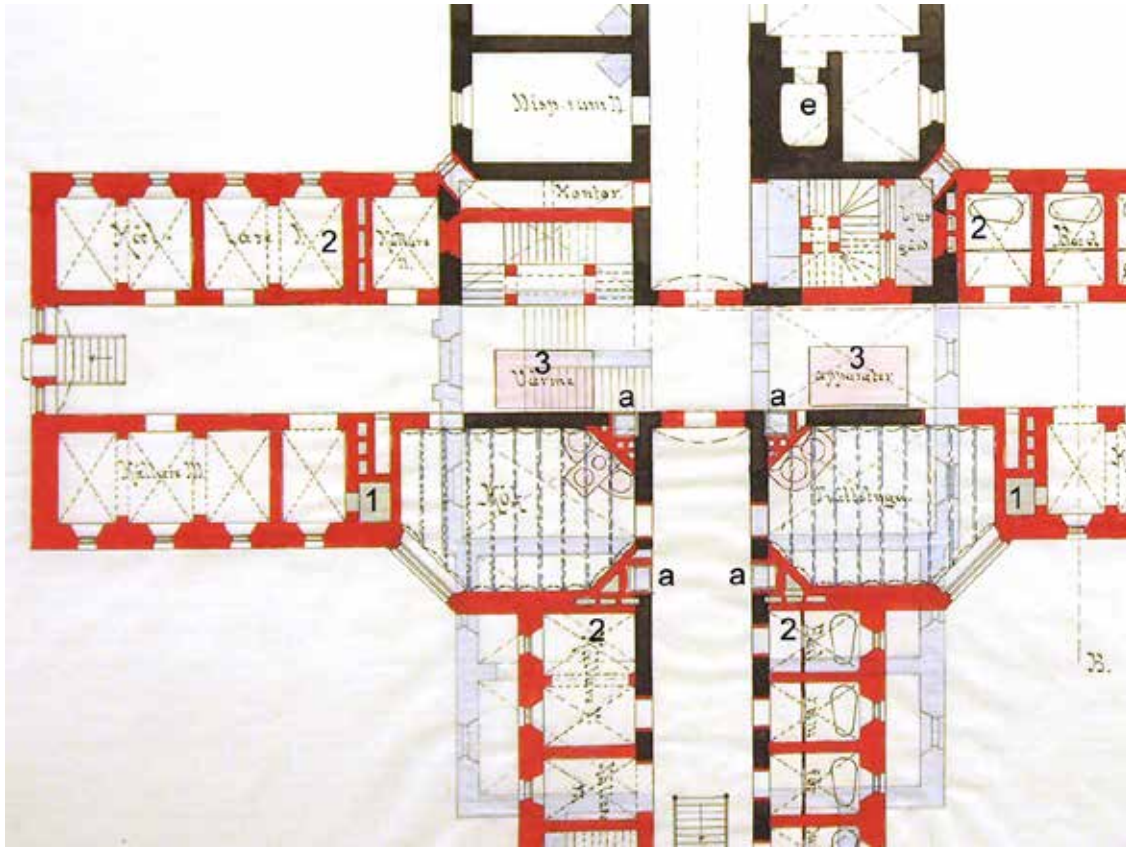
Sellin ulkoseinän puoleisessa nurkassa oli poistoilmahormi (2), jossa oli kaksi säädettävää venttiiliä. Alempaa käytettiin talvisaikaan ja ylempää kesäaikaan. Poistohormi johti suoraan ylös ullakolla olevaan kokoojahormiin, josta ilma imeytyi poistoilma-piippuun. Kullakin sellillä oli oma poistokanavansa, sillä muutoin poisto ei olisi toiminut luotettavasti ja kanavan kautta olisi lisäksi ollut ääniyhteys toisiin selleihin. Sellien lattioihin esitettiin piirustuksissa myös vaakakanavat (4), jotka ehkä oli ajateltu poistoilman kierrätystä varten. On epävarmaa, toteutettiinkö nämä.

Jokaisen sellin käymäläistuimesta (5) oli oma seinämuuriin sijoitettu poistokanavansa suoraan ylöspäin. Poistokanavat yhtyivät ullakolla edellä mainittuun kokoojahormiin.

Selliosastoihin tehtiin jo alunperin vesikeskuslämmitys. Kussakin sellissä oli ulkoseinällä ripapatteri (6) ja lisäksi keskushallissa oli pattereita. Lämmitysjohdot kulki ilmeisesti aluksi ulkoseinällä sellistä toiseen, mutta ne siirrettiin myöhemmin sellien ja keskushallin väliseen seinään, jolloin samalla sisäseinälle asennettiin pystysuuntaiset ripapatterit. ”Sähkötyö” lämpöjohtojen kautta haluttiin estää!

Sellien kalustuksena oli rautasänky ja pöytä.

Ilmanvaihto- ja lämmitysjärjestelmien kehitys Kuopion vankilan suunnitelmissa

Luonnospiirustus 31.1.1885. Osa pohjakerroksen piirustuksesta. Punaisella merkityt osat ovat uusia rakenteita, mustalla merkityt Engelin vankilasta säilyvät osat. Numerot tässä ja seuraavissa kuvissa ovat selvityksen tekijän lisäämiä.

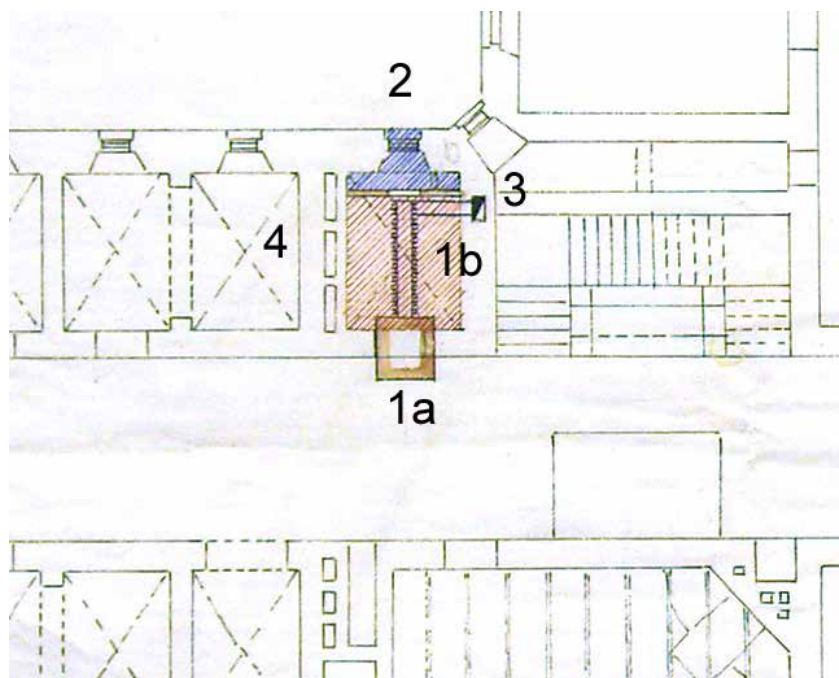
Lämpökamarit (1) ovat pienet eikä niiden rakenne oikein selviä. Lämmityslaitte on ehkä ajateltu käytävän puolella olevaan syvennykseen. Savuhormi ja ilmanvaihdon poistohormit on merkitty muuriin. Muurit (2), joissa muiten selliblokkien poistohormit. Keskuslämmityskattilat (3).

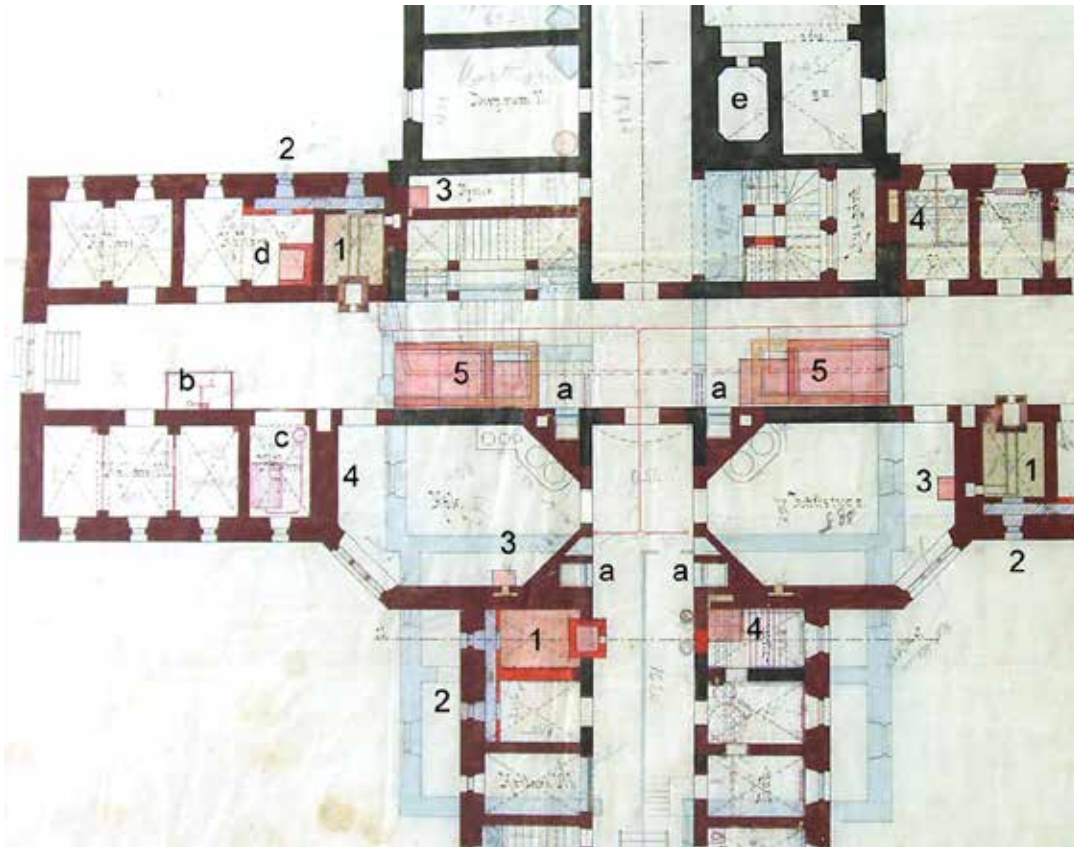
Muuta tekniikkaa: ruoka- ja käymäastiahissien kuilut (a). Engelin vankilasta säilytetty leivinuuni (e).

Vuodelta 1885 on säilynyt mielenkiintoinen luonnospiirustus, jossa näkyy lämpökamarien periaate lähes toteutuneessa muodossaan.

Tuloilman esilämmitysjärjestelmän rakenne ja laitteet:

Uunin tulipesä oli käytävän puolella (1a), josta uunia myös syötettiin. Lämpökamarissa (1b) näkyy kalorigfeerin riparakenne. Savuhormi (3) on muurissa. Kylmä ulkoilma tulee aukosta 2 etutilaan, josta se siirtyy lämpökamariin (ilmeisesti väliseinässä oli säädettävä venttiili?). Lämpökamarista esilämmitetty ilma siirtyy kellarihovissa olevaan kanavaan, jota ei kuitenkaan ole esitetty kuvassa. Poistohormit (4) ovat ovat aiemman version mukaiset.

Vankilan lopullinen piirustus kesäkuulta 1886 (värien selitys alhaalla): Lämpökamari (1) kalorifeeriuuneineen. Aiempiin versioihin nähden lämpökamarien määrä on lisätty kahdesta kolmeen. Tuloilmaa (2) varten on "varastettu" toinen ikkuna-aukko ja kammiota on laajennettu vastaavasti. Kalorifeerin lisäksi kuului järjestelmään kamiinat (3), joilla imupiippua lämmitettiin silloin, kun kalorifeeria ei ollut tarpeen käyttää. Imupiippujen alle sijoitetut ilmanvaihdon poistokanavat muureissa (4; kaikki hormit eivät näy vielä tämän kerroksen kuvissa). Keskuslämmityskattilat (5) sijaitsivat kellarin pääkäytävällä.

Muuta tekniikkaa: ruoka- ja käymäläjätehissien kuilut (a). Käsikäyttöinen vesipumppu (b). Höyrytoiminen desinfiointilaitte (c). Paja, jonka ahjon (d) savukanava ilmeisesti kulki lämpökamarin kautta. Engelin vankilasta säilytetty leivinuuni (e).

Yllä olevaan piirustukseen sisältyvä värien selostus:

Punaruskea = uusi rakenne

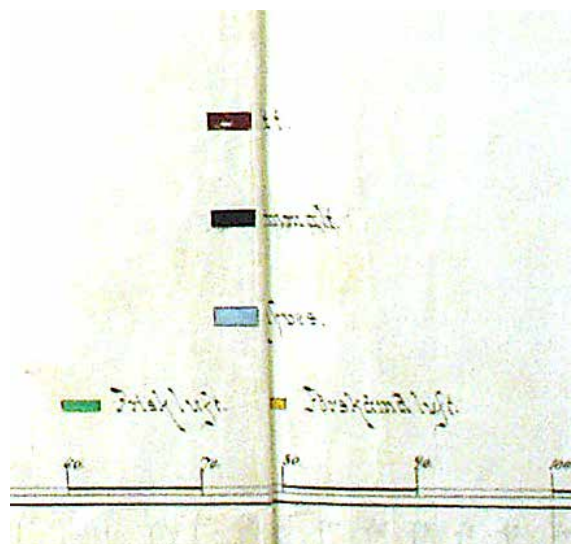
Musta = vanha rakenne

Sininen = purettava (eli Engelin vankilan purettavat osat)

Vihreä = raitis ilma (tuloilman kanavat)

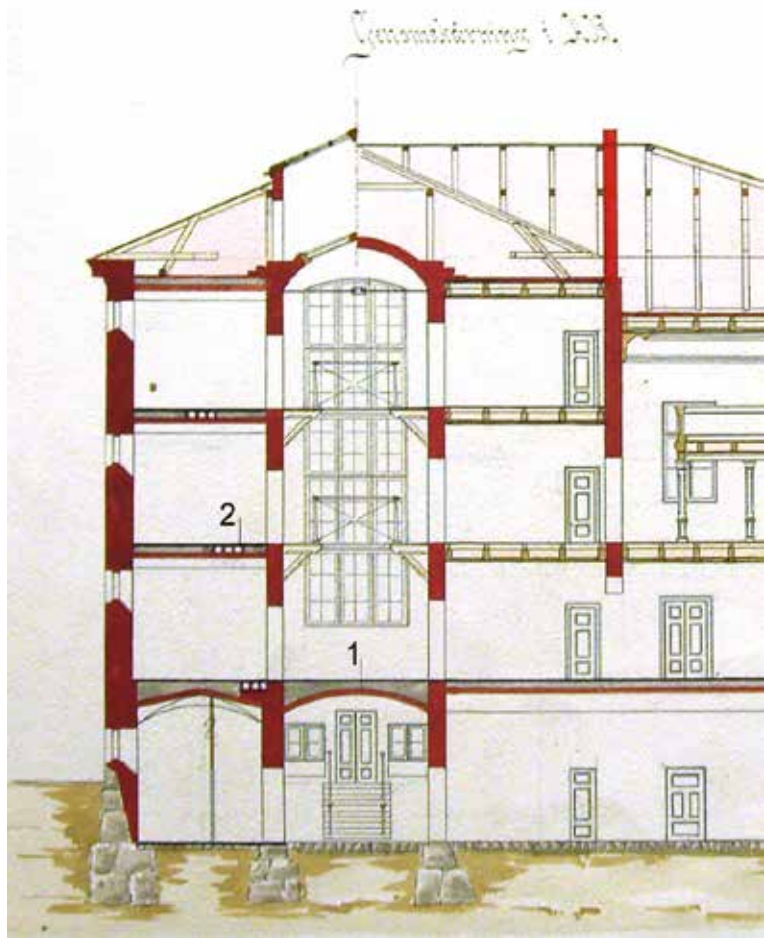
Keltainen = pilaantunut ilma (poistoilman kanavat).

Lisäksi piirustuksessa on kirkkaan punaisia merkintöjä, joita ei erikseen ole selitetty. Ilmeisesti kyse on joko ennen piirustuksen hyväksymistä tai työn toteutusvaiheessa tehdyistä muutoksista. Vuodelta 1906 oleva piirustus vahvistaa, että nämä muutokset myös toteutettiin.

Vankilarakennuksen leikkaus 14.2.1885 päivätyissä luonnospiirustuksissa.

Kellarin holvi (1) on luonnoksessa vielä yksinkertainen (kts. seuraava kuva). Muitten vankiloitten tapaan raitis ilma oli tarkoitus ilmeisesti johtaa keskuskäytävän kautta selleihin, vaikka tämä ei käykään ilmi piirustuksista. Ilmanvaihdon poistokanavat (2) näkyvät välipohjissa.

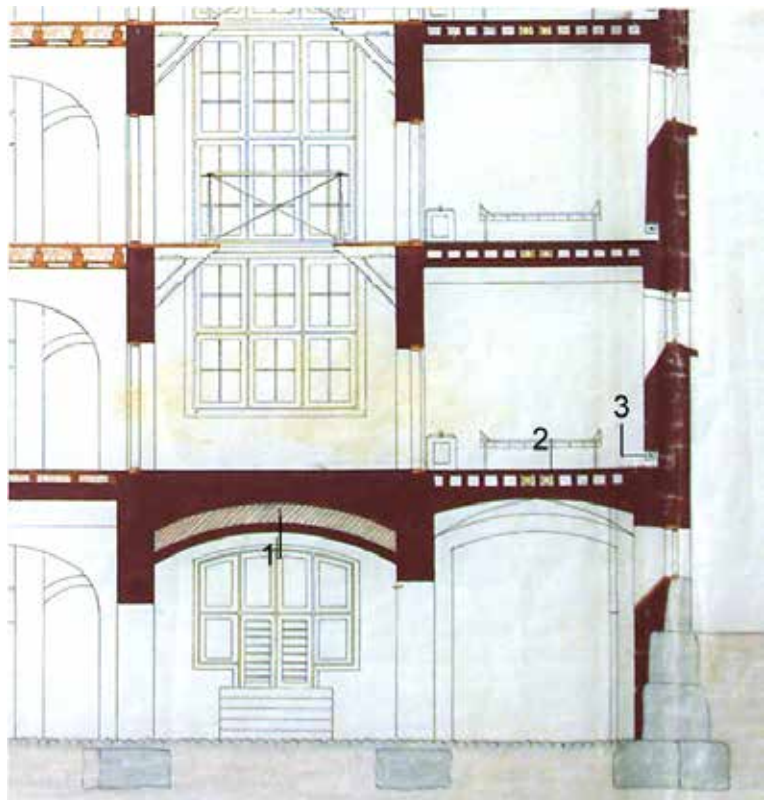

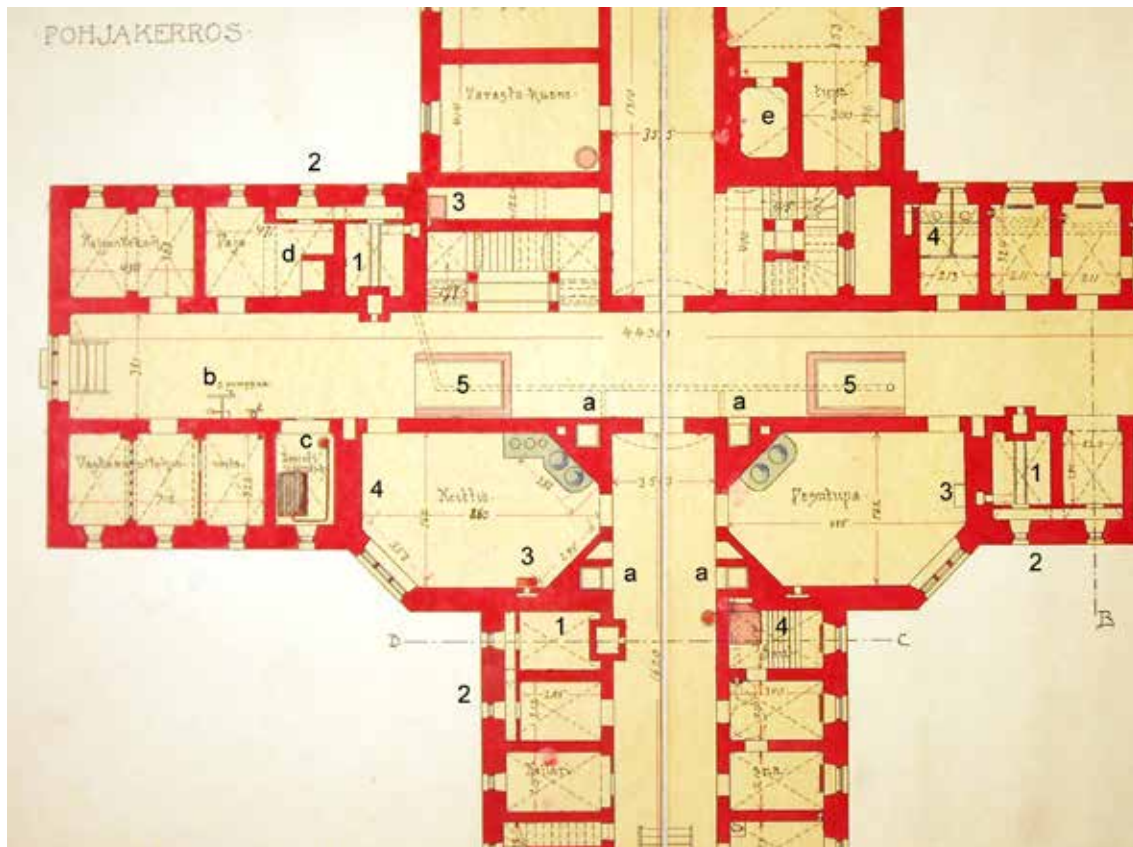
Vankilan leikkauspiirustus kesäkuulta 1886.

Kellarin katossa näkyy kaksinkertainen holvi, jonka onteloä käytettiin esilämmitetyn tuloilman pääkanavana. Jakokanavia ei ole esitetty, mutta pohjapiirustusten mukaan ilma jaettiin selleihin seinämuurissa olevien pystykanavien kautta. Jokaiseen selliin oli oma kanavansa.

Ilmanvaihdon poistokanavat (2) on esitetty välipohjiin.

Keskuslämmityksen patterit (3) oli tarkoitus sijoittaa ikkunaseinälle syvennykseen. Varmuutta siitä, tehtiinkö näin, ei ole. Pohjapiirustuksissa näkyy näet myös sisäseinälle piirretyt pystypatterit.

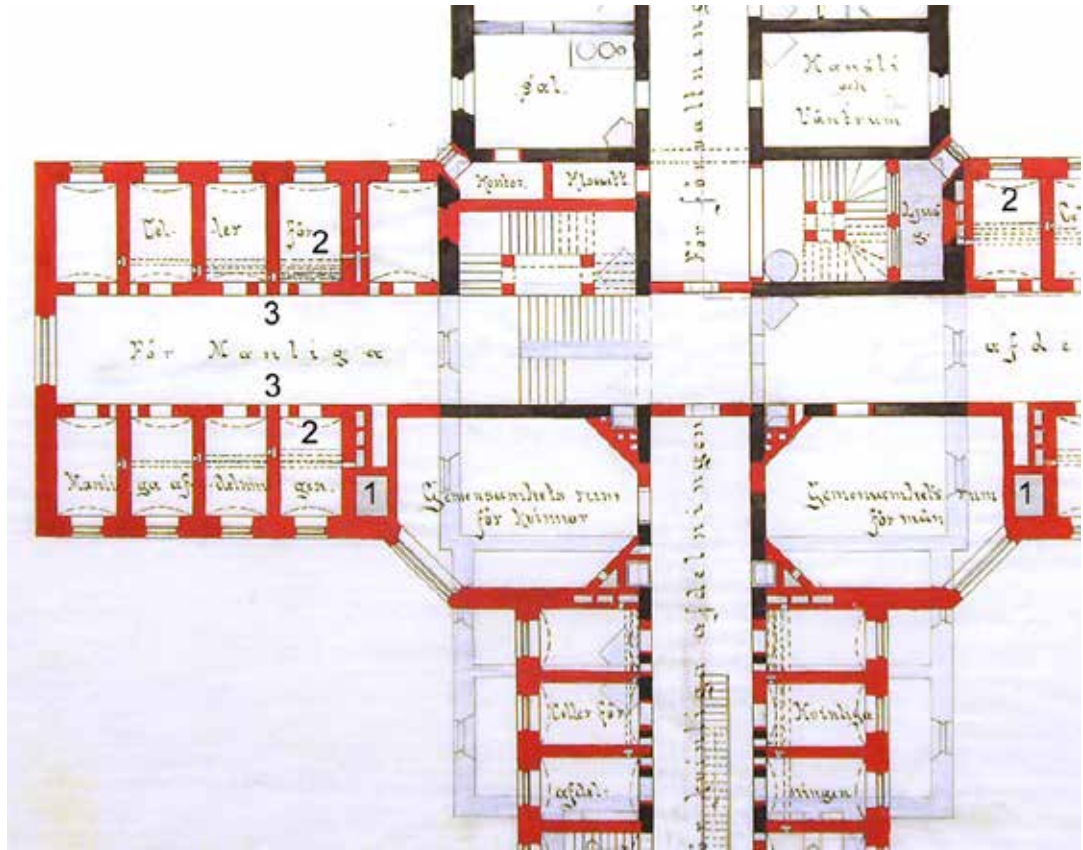

Piirustus Kuopion vankilasta vuodelta 1906 (A. Rankka). Piirustus on mahdollisesti tehty vanhojen piirustusten pohjalta, tarkistaen osin huoneiden mittoja. Esimerkiksi savuhormien ja ilmanvaihtokanavien sijainneissa on horjuvuutta.

Lämpökamarit kalorifeeriuuneineen (1). Tuloilman aukot ja etukammiot (2). Kamiinat (3), joilla imupiippua lämmitettiin silloin, kun kalorifeeria ei ollut tarpeen käyttää. Imupiippujen alle sijoitetut ilmanvaihdon poistokanavat muureissa (4; kaikki hormit eivät näy vielä tämän kerroksen kuvissa). Keskuslämmityskattilat (5) kellarin pääkäytävällä.

Muuta tekniikkaa: ruoka- ja käymäläjätehissien kuilut (a). Kaksi käsikäyttöistä vesipumppua (b). Höyrytoiminen desinfiointilaite (c). Paja, jonka ahjon (d) savukanava ilmeisesti kulki lämpökamarin kautta. Engelin vankilasta säilytetty leivinuuni (e).

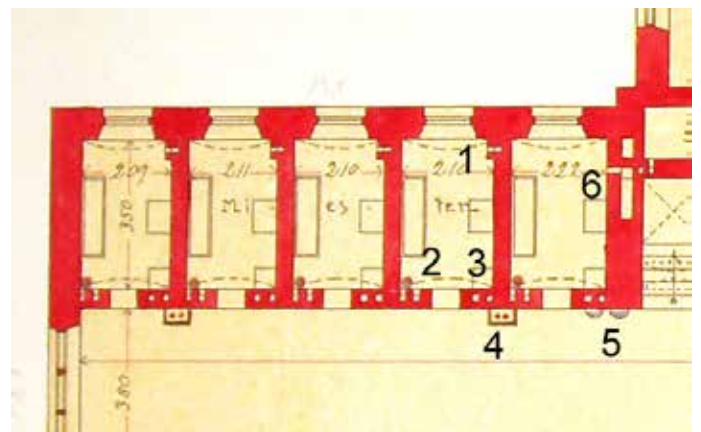
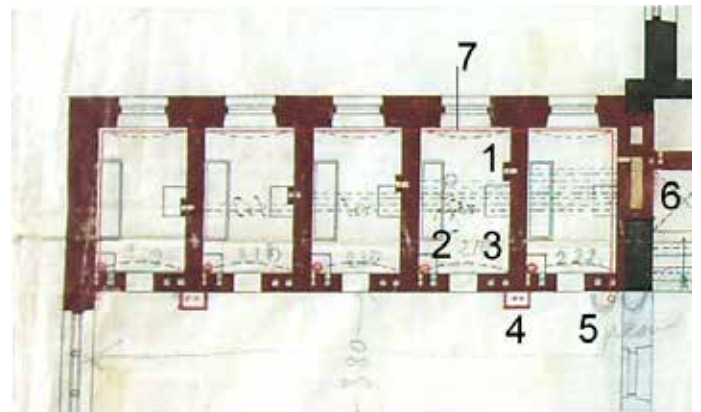

Yläkuvassa vankilan 1. kerroksen pohjapiirroksen luonnos 31.1.1885.

Läpi kerrosten ulottuva kuilu (1), mahdollinen poistopiippu? Sellien poistokanavat on merkitty välipohjiin (2). Raittiin ilman oli tarkoitus tulla selleihin galleriakäytävästä venttiilien (3) kautta.

Ylemmässä pikkukuvassa toteutussuunnitelma kesäkuulta 1886. Ilmanvaihdon poistokanavat (1) ovat pilarissa keskellä sellien väliseinää ja välipohjiin on merkitty vaakakanavat. Sellien sisäseinän nurkassa (2) on sellin tuloilmakanava ja oven toisella puolella päällä olevien sellien tuloilmakanavat. Keskikäytävän käytöstä "raittiin ilman varastona" oli siis luovuttu! Nurkassa näkyy myös pystypatterit. Jätettiinkö ulkoseinällä olevat patterit kokonaan pois? Lämpöverkon pystynousut ovat käytävällä (4). Käytävällä oli myös pesualtaat (5).

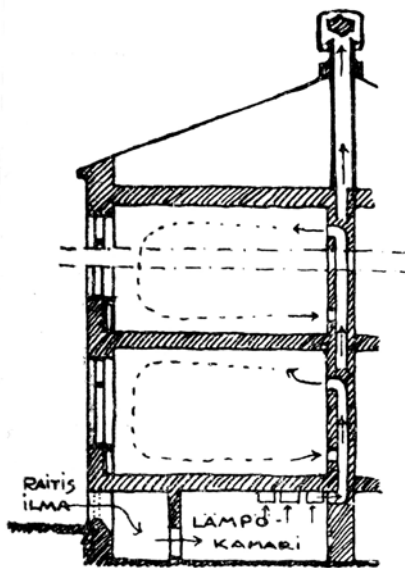
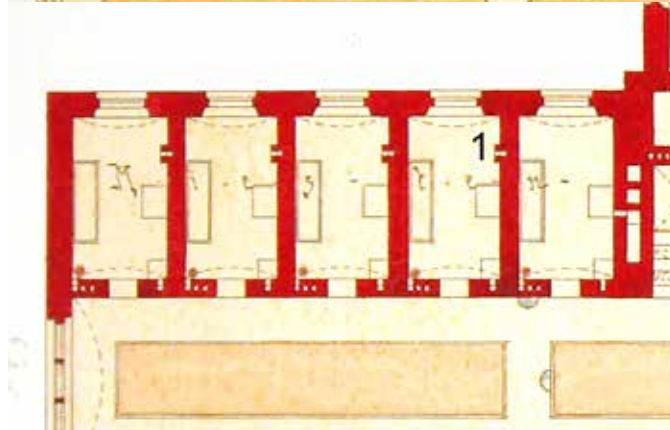
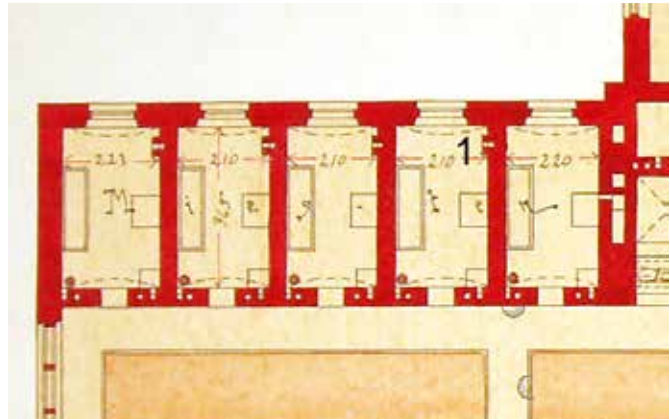
Alimpana piirustus vuodelta 1906. Piirustuksen mukaan ilmanvaihdon poistohormit (1) oli sijoitettu mahdollisimman lähelle ulkoseinää. Keskellä seinää ne olisivat vieneet tilaa ja ilman kierto olisi ollut huonompi. Tuloilmahormit (2-3) ja lämmityspatterit ovat edellisen suunnitelman mukaisesti, samoin käytävällä olevat nousujohtot (4) ja pesualtaat (5).

Osa toisen ja kolmannen kerroksen selleistä mittaupiiirustuksessa vuodelta 1906.

Kerrokset ovat muutoin lähes identtiset, mutta poistoilmahormit (1) siirtyivät kerrokstain kauemmaksi ulkoseinästä (vrt. 1. ja 2. kerroksen piirustukset). Aiemmissa suunnitelmissa välipohjissa esiintyviä vaakahormeja ei ole esitetty lainkaan.

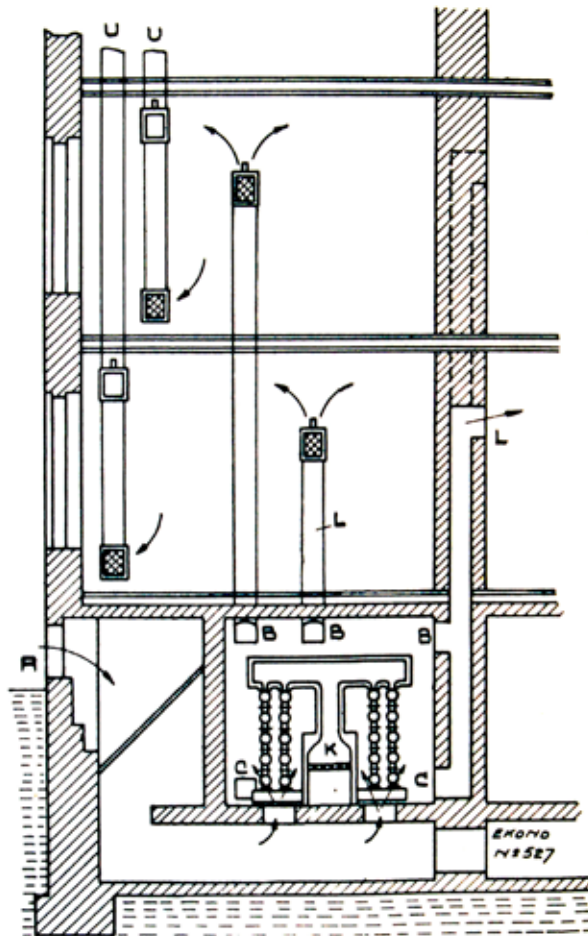

Keinotekoinen ilmanvaihtojärjestelmä.

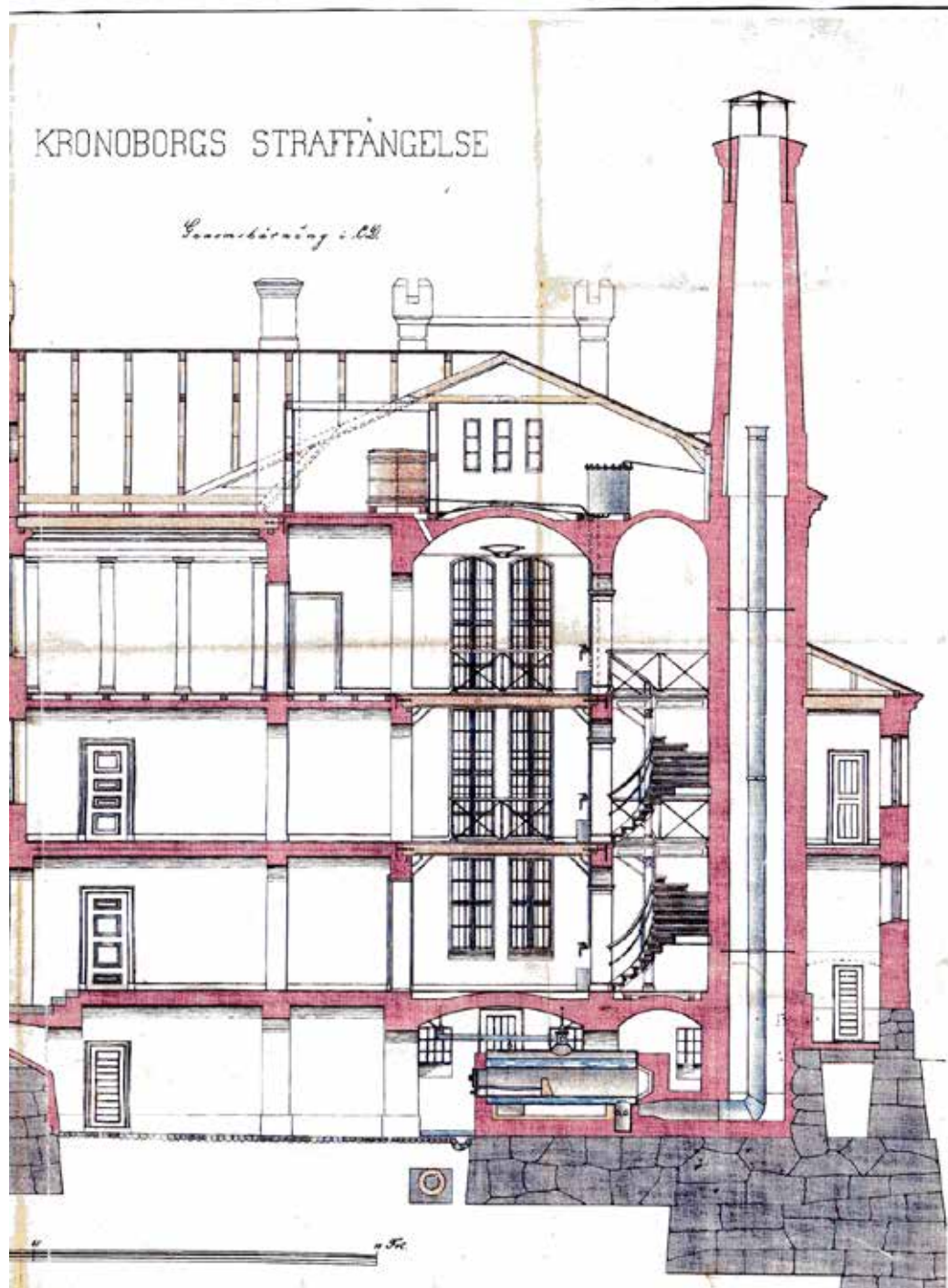
Yllä esilämmitetyn ilmanvaihdon periaate kuvattuna Tietosanakirjassa 1911.

Oikealla kalorifeerijärjestelmän periaate Ekonon julkaisussa vuonna 1942. Piirroksessa näkyy havainnollisesti, kuinka tulo- ja poistoilman venttiilit sijoitettiin huoneissa. Poistoilmaa varten on kaksi eri korkeudella olevaa säleikköä, joista alemmaa käytettiin talvella ja ylempää kesäaikaan.

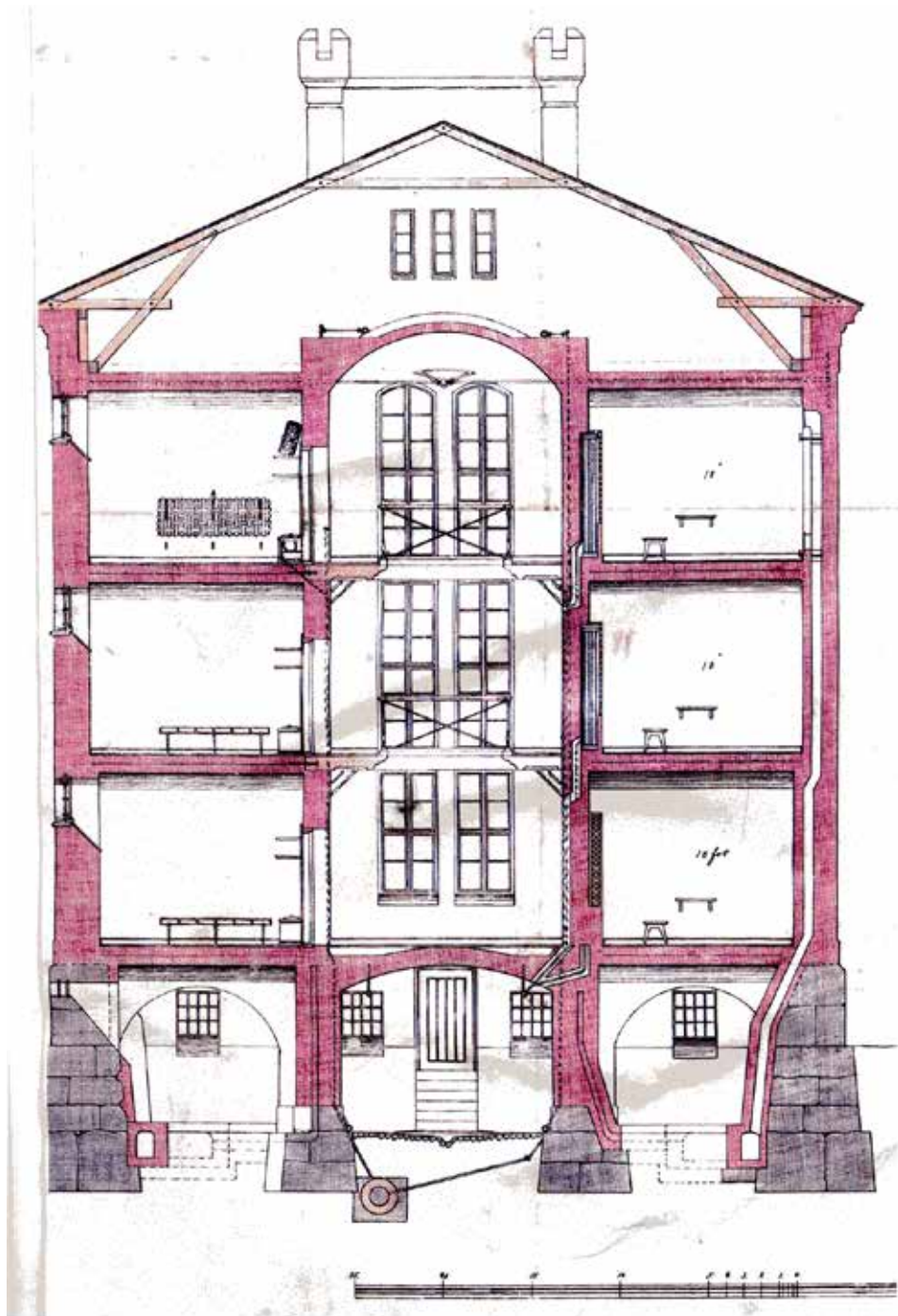
Tuloilmaa (A) varten on suodattimella varustettu "pölynlaskeutumiskamari".

Kuva 138. Kalorifäärilaitos.

Vuonna 1871 valmistunut Hämeenlinnan lääninvankila oli esikuvana 1880-luvulla toteutetuille vankiloillemme. Leikkauspiirustuksessa näkyy mm. suuri imupiippu, jonka vetoa tehostettiin piipun sisälle johdetulla keskuslämmityskattilan metallisella savuhormilla. Ullakolla näkyvät keskuslämmityksen paisuntasäiliö ja käyttövesisammio.

Leikkauspiirustus Hämeenlinnan vankilan sellisiivistä. Kuvassa on esitetty mm. sellien lämmityksen ja ilmanvaihdon periaate.

Raitis, lämmitetty ilma tuli selleihin keskuskäytävästä ja poistui ulkoseinällä olevien hormien kautta alaspäin kellarissa olevaan kokoojahormiin, joka oli yhdistetty poistopiippuun.

Kuopion vankilan ullakolla ovat itä- ja eteläsivessä näkyvillä vielä alkuperäisen ilmanvaihtojärjestelmän kanavat.

Oikeanpuoleisen kuvan oikeassa reunassa on kokoojakanava, joka liittyy imupiippuun. Sen kyljessä puolestaan ovat viistot kanavat, joihin yhtyvät sellien ja keskushallin välisessä muurissa olevat pystyhormit. Kuvassa vasemmalla näkyy keskuskäytävän kaariholvi.

Alakuvissa kokoojakanavaan liittyviä ”viiksiä”, joissa näkyy kanavien peltisiä tarkastusluukuja.

Ylimpänä vasemmalla kuva ullkolla olevan kokoojakanavan sisältä. Oikealla kokoojakanavan tarkastusluukku rakennuksen keskusosassa. Päällä vasemmalla selliosaston ja keskikäytävän väliseinämurissa olevat käymäläistuinten alkuperäiset poistoilmakanavat, jotka osin ovat nykyisin sellien poistokanavina. Oikealla sellien väliseinämurissa olevien poistoilmakanavien vaakaliittymä ("viiksi") kokoojahormiin.

Alla imupiipun tyviosa tarkastusluukkuineen ullakolta nähtynä.

Oikealla imupiippu sisältä. Kuvassa näkyy ripaelementti, joka saattaa olla alkuperäinen (1889). Joka tapauksessa se vastaa idealtaan alkuperäistä. Ripaelementin päällä näkyy pyöreä savutorvi, sen päällä imupiipun peltinen katos.

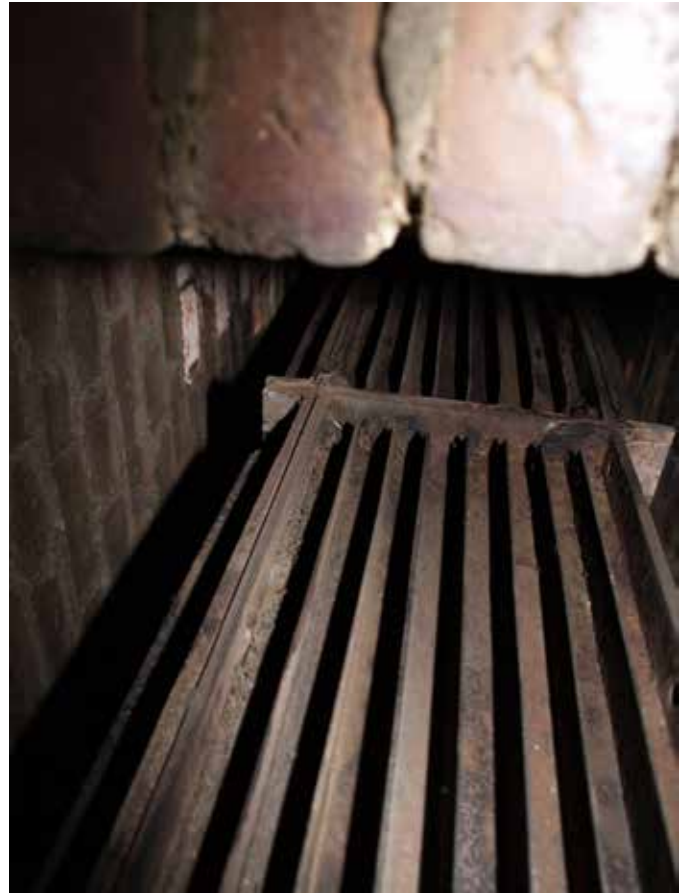
Alla vasemmalla ripaelementti tarkastuluukusta nähtynä. Vasemmalla alimpana imupiipun ja elementin alaosa. Kuvassa näkyy myös uudehko ilmanvaihtokanava.

Oikealla alla ripaelementin keskiosa.

Piiput toimivat edelleen ilmanvaihdon poistopiippuina, mutta ripaelementit eivät ole vuosikymmeniin enää olleet alkuperäisessä käytössään.

Kokoojakanavat, jotka liittyvät piippuihin sivusta, eivät näy kuvissa.

Kuvissa näkyy, kuinka elementti on koottu valurautaisista osista pulttiliitoksilla.

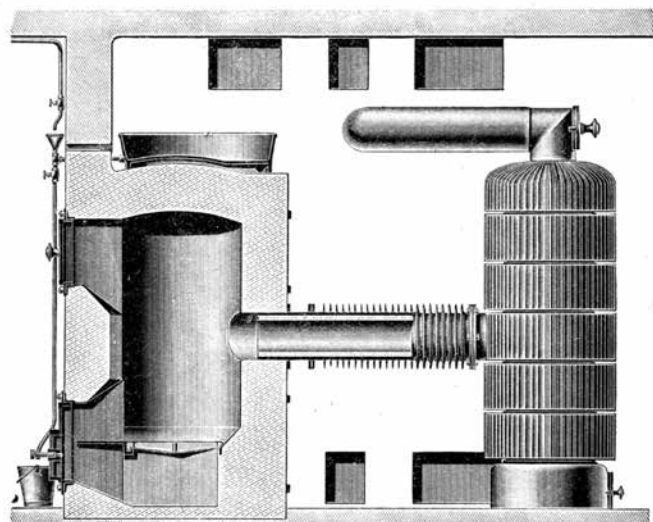
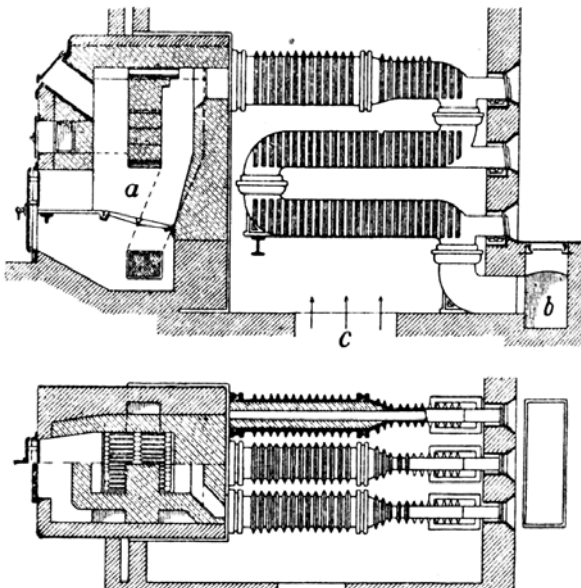
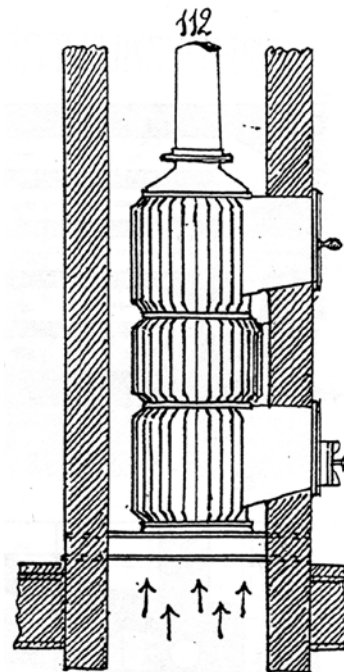

Yläkuvissa imupiippujen alkuperäisiä huoltoluukkuja ullakolla.

Oikealla imupiipun sisälle asennettava ilmanvaihtokamiina (G.E.Asp, Huonerakenteiden oppi, kuvaliite, kuudes vihko. 1902). Kaminaa lämmitettiin ullakolta käsin. Kuopion vankilan imupiipuissa ei ollut tällaisia kaminoita, vaan pelkästään valurautaiset ripaelementit.

Alla kaksi kalorifeeriuunია: vasemmalla kalorifeeri Tietosanakirjasta (1911).

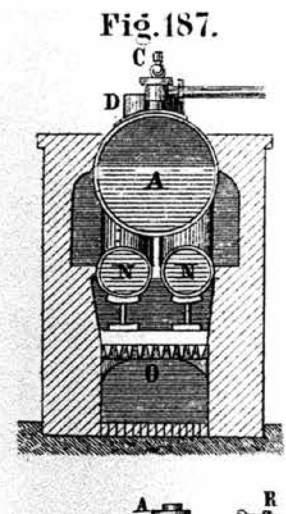
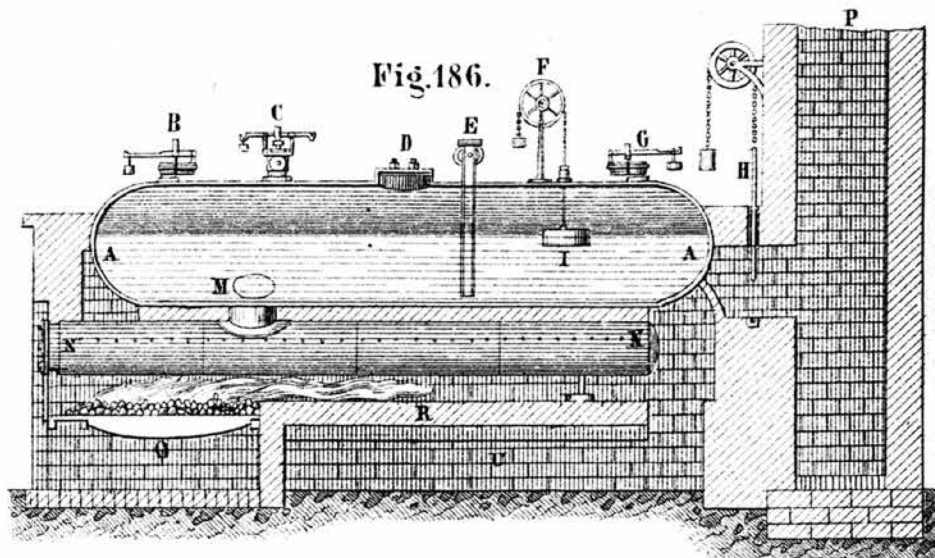
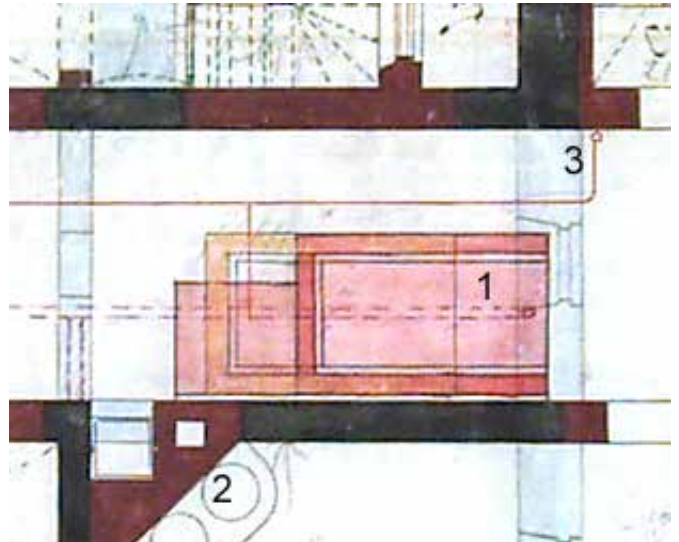
Oikealla Högforsin valmistama kalorifeeri (Max Oker-Blom 1910). Kuopion alkuperäisten kalorifeeriuunien tyyppi ei ole tarkalleen tiedossa, mutta nämä kaksi esimerkkiä kertovat siitä, että kyseessä oli jo varsin pitkälle kehittynyt tekniikka ja monimutkainen laite.

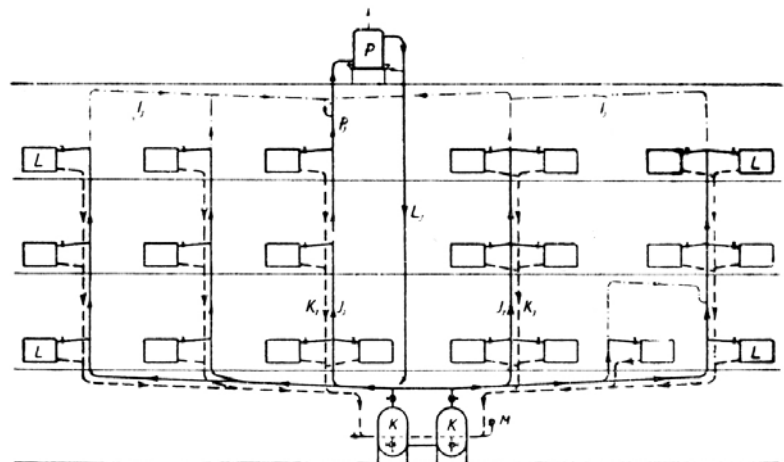
99 kuva. Lämpökammio kalorifääreineen, Högfors'in tehtaan suunnittelema.

Keskuslämmityskattila vankilan pohjapiirroksessa vuodelta 1886. Kattila on kuvattu hyvin kaavamaisesti. Oikealla suuri tulipesä (1), jonka päällä ”pannu” sijaitsee. Katkoviivalla tulipesän alla on todennäköisesti esitetty korvausilmaputki. Kattilan savuhormi on seinämuurissa (2). Savuhormin vieressä oleva vaaleanpunainen alue on mahdollisesti ”kipinäkamari”, jonka tehtävänä oli sammuttaa kipinät ennen niiden joutumista savuhormiin. Sen päällä näkyy kellertävänä kattilan aiempi sijainti (muutos piirtukseen tehtiin mahdollisesti toteutusvaiheessa).

Lämpöjohtoverkosto on piirustuksissa esitetty ohuilla punaisilla viivoilla (3).

Keskuslämmityskattilan peritaatepiirros 1860-luvulta (Hartman 1862). Kuopion vankilan alkuperäiset kattilat ovat saattaneet olla rakenteeltaan suunnilleen tällaisia. Ilmeinen ero on, että kuvan kattila on tarkoitettu kivihiilellä lämmitettäväksi, kun taas Kuopiossa käytettiin lämmitykseen halkoja. Tämän takia tulipesä on varmasti ollut rakenteeltaan erilainen. Savukanavaan ei myöskään kuulu edellisen kuvan yhteydessä mainittua ”kipinäkamaria”.

Kaavakuva matalapaineisesta vesikeskuslämmitysjärjestelmästä (Tietosanakirja 1913).

Tavallinen matalapainevesilämmityslaitos. *K* kattilat, *L* lämpöpatterit, *Jj* jakojohdot, *Kj* kokoojajohdot, *Ij* ilmajohdot, *Pj* paisuntajohto, *Lj* liikavedenjohto, *P* paisunta-astia, *M* manometri.

Mitä Engelin vankilasta todella säilytettiin?

Uuden vankilan piirustuksissa on periaatteessa esitetty, miltä osin vanhaa vankilarakennusta ja kehämuuria oli tarkoitus käyttää hyväksi uutta rakennettaessa. Huomattavin osa säilytettyjä rakenteita on nykyisen vankilan länsisiivessä, jossa sijaitsevat vankilan hallintotilat ja kirkkosali. Tämänkin osalta on todettava, että muutokset olivat suuria, koska rakennusta korotettiin kerroksella, aukkoja muutettiin ja julkisivujen tiiliverhous uusittiin. Säilyneitä rakenteita on ilmeisesti ainakin perusmuureissa ja kantavissa seinissä. Todennäköisesti myös länsisiiven kellarikerroksen leipomotilan kaksi ristiholvaa ovat Engelin vankilan ajalta. Merkillepantavaa myös on, että länsisiivessä ikkuna-aukot ovat osin samoilla paikoilla kuin Engelin vankilassa. Seinärakenteita säilytettiin jonkin verran myös rakennuksen itäsiivessä, vaikka muutokset siellä olivat perusteellisempia.

Mielenkiintoista on, että piirustusten mukaan oli hallintosiivessä tarkoitus säilyttää myös julkisivupinnat. Näin ei kuitenkaan käytännössä tehty, vaan julkisivuista purettiin pintamuuraukset ja ainoastaan sisemmät muuraukset säilyivät. Tämä on edellyttänyt sitovien tiilien rikkomista, sillä 1800-luvun alkupuolen tiilimuureissa ei todennäköisesti käytetty vielä ilmarakoa jota myöten muuri olisi ollut luontevaa purkaa. Uuden verhouksen on puolestaan ollut oltava vähintään yhden tiilen paksuinen, mahdollisesti se on jopa 1 ½ tiiltä (muuraus tehtiin vuorolimityksellä, kuten aiemmin on mainittu).

Vaikkakin erinäiset rakennusosat kuten ikkunat, ovet sekä näkyvät pinnat ovatkin 1880-luvun rakennusvaiheesta tai sen jälkeisiä, näkyy Engelin vankilan hahmo rakennuksen länsisiivessä: käytävän leveys sekä kellarin ja ensimmäisen kerroksen alkuperäinen huonejako perustui Engelin vankilan vankihuonejakoon. Myös kahden alimman kerroksen oviaukotus ja kolmen alimman kerroksen ikkunat noudattavat hallintosiivessä aiemman vankilan pohjaratkaisua.

Engelin vankilan kehämuurista säilytettiin aluksi osia, mutta ajan mittaan kehämuuri uusittiin kokonaan (kts. jäljempänä). Vanhan muurin tiiliä käytettiin hyväksi niiltä osin, kuin ne olivat kelpollisia.

Huonetilojen inventointi

Huonetilat nykyisin ja niiden vuosikymmenten myötä kokemat muutokset

Edellisessä luvussa, jossa vankilarakennus käydään läpi rakennusosittain, on näkökulmana vankilarakennuksen rakentaminen 1887-89 ja rakennusosiin eri aikoina kohdistuneet muutokset. Painotus on alkuperäisrakenteiden kuvauksessa ja varhaisissa muutoksissa. Seuraavassa kuvataan rakennus tilaryhmittäin siten, että näkökulma on ikään kuin päinvastainen: lähdetään nykytilanteesta ja katsotaan, mitä aiempia vaiheita tiloista, niiden rakenteista ja yksityiskohdista on nähtävissä tai dokumenttien perusteella hahmotettavissa. Tähän lukuun liittyvät olennaisesti selvityksemme osana 2 olevat aikatasopiirustukset, joihin on väreihin merkitty eri tilojen ja rakennusosien ikä.

Yleisesti voi todeta, että rakennus on pääosin sekä ulkonaisesti että sisätiloiltaan säilyttänyt hämmästyttävän hyvin alkuperäisiä piirteitään. Olennaista on myös se, että rakennus on koko ikänsä toiminut ja tulee vastaisen peruskorjauksen jälkeenkin toimimaan vankilana.

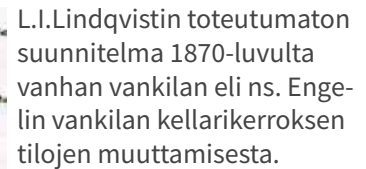
Itä ja eteläsiiven selliosastot ovat leimallisimmat ja parhaiten säilyneet tilat rakennuksessa. Hallintosiivessä ja kellarikerroksessa on vuosikymmenten myötä tehty useita tilamuutoksia, samoin niitten interiöörien yksityiskohtia on muutettu selliosastoja enemmän. Pohjoinen sellisiipi peruskorjattiin vuosina 1991-1995. Samalla uudistettiin pohjoissiiven muut tilat ja korjattiin hallintosiipeä ja kellaritiloja. Pohjoissiiven ullakolle tehtiin ilmanvaihtokonehuone, jolloin välipohjan rakenteita jouduttiin vahvistamaan ja vesikaton tukirakenteita muuttamaan. Peruskorjauksen yhteydessä rakennettiin pääportin sisäpuolelle myös uusi porttirakennus 1991.

Hallintosiipi

Sellivankilan läntiseen siipeen sijoitettiin toimistoja ja muita hallintoon liittyviä tiloja. Hahmoltaan ja tiloiltaan muista poikkeavan siiven ulkoseinien ja huonetilojen kantavat linjat ovat pääosin edeltäneestä vankilasta, mikä selviää hyvin Deckerin kesäkuussa 1886 laatimista pohjapiirroksista, joissa musta väri kuvaa vanhoja ja punainen uusia rakenteita. Uutta rakennetta tuli olemaan pääsisäänkäyntiportaikon rakentaminen Engelin ”latriniitilojen” (käymälät) paikalle sekä kolmas kerros aiemman ullakon tilalle.

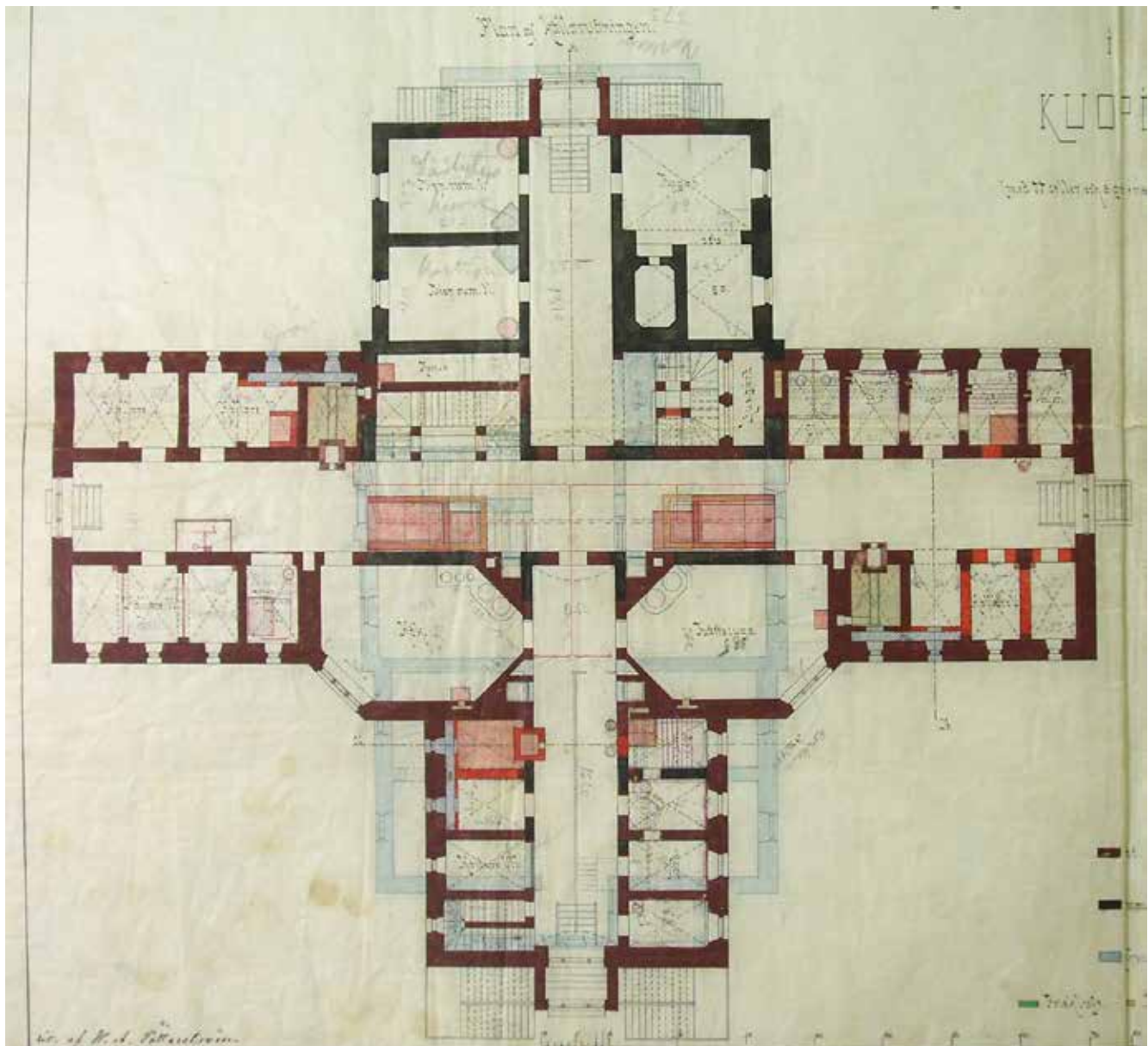
Sitä, kuinka paljon aiemman vankilan seinä rakenteita ym. käytännössä pystyttiin säilyttämään, ei pintapuolisesti voi päätellä vaan se vaatisi rakenteiden avaamista.

Hallintosiiven erilainen luonne näkyi mielenkiintoisesti julkisivun ja tilojen arkkitehtuurissa sekä teknisessä varustelussa. Mm hallintosiiven ikkunat suurennettiin aiempaa korkeammaksi vaikkakin ne säilyivät aiemmilla paikoillaan. Muu osa vankilaa rakennettiin hahmoltaan edeltäjänsä lailla muurimaiseksi ankaraa arkaaisuutta tavoitellen. Hallintosiiven lämmitysjärjestelmäksi tuli ”kodikkaampana” ja varmempana pidetty uunilämmitys, kun taas sellit lämmitettiin erityisellä keskuslämmitysjärjestelmällä.

Alla Theodor Deckerin lo-
pullinen suunnitelma uuden
sellivankilan kellarikerrok-
sesta kesäkuulta 1886. En-
gelin vankilasta säilyvät osat
on merkitty mustalla, uudet
seinärakenteet punaruskeal-
la ja purettavat osat sinihar-
maalla. Punaisella tehtyt
merkinnät ovat nähtävästi
toteutusvaiheen muutoksia,
jotka on päivitetty piirustuk-
seen. Lisäksi piirustuksessa
on väreillä havainnollistettu
mm. ilmanvaihtokanavat.

Huom. Ylempi piirustus on länsi-itäsuunnassa, alempi etelä-pohjoissuunnassa. Alemman kuvan yläreunassa näkyy Engelin rakennuksen länsipää, joka ylemmässä kuvassa on vasemmalla.

Hallintosiiven kellaritilat

Hallintosiiven maakerta on ehkä parhaiten säilynyt osa sellivankilaa edeltäneestä rakennuksesta. L.I.Lindqvistin 1870-luvulla tekemässä muutosehdotuksessa tästä ns. Engelin vankilasta ilmenee millainen vankilarakennus tuolloin oli, sillä aiotut muutokset on pohjapiirroksen merkitty punaisella.

Nykyisin hallintosiiven ns. maakerran tilat ovat osin henkilökunta- ja osin varastotiloja. Tilojen seinät ovat sileäksi tasoitettuja, maalattuja tiiliseiniä. Kellariin 1889 asennettu mukulakivilattia muutettiin varsin pian (1900-luvun alussa) luonnonasfalttipinaksi. 1970-luvulla lattia on päällystetty vinyylivatsilaatoilla (on epäselvää, onko alusrakenne samalla muutettu betoniksi). Tilojen kaikki sisäovet on uusittu viimeistään 1970-luvulla.

TILA 036

Henkilökunnan nykyisessä puku- ja pesuhuonetilassa oli alunperin leivintupa, joka uuneineen säilyi varhaisemmasta vankilavaiheesta. Leivintupa vastasi kooltaan kahden Engelin vaiheen vankihuonetta, jotka oli yhdistetty edelleenkin paikallaan olevalla, miltei väliseinän levyisellä holvatulla kaariaukolla. Alkuperäinen kulku tilaan oli käytävän päässä ulko-oven tuntumassa. Nykyisin tilaan johtavan toisen oven kohdalla oli suuri Engelin vaiheesta säilytetty leivinuuni, joka vei neljänneksen koko huonetilan lattia-alasta. Uunia korjattiin sellivankilan rakennusvaiheessa ja 1909 se muurattiin kokonaan uudelleen, jolloin siitä tehtiin kaksipesäinen. Leivinuunit purettiin keskuslämmityssuunnitelmista päätellen 1930-luvun lopulla tai viimeistään 1950-luvulla, sillä tältä ajalta olevassa piirustuksessa ei uuneja enää näy. 1920-30-luvulla leipomon länsiosaan erotettiin keveällä väliseinällä valokuvaamotila vankien valokuvausta varten, jolloin leivintila pienentyi kolmanneksen. Tällöin tilaan avattiin uusi ovi nykyisen suihkutilan kohdalle. Ovi on myöhemmin, 1970-luvun muutoksessa muurattu umpeen.

Joko 1930-luvun lopulla tai viimeistään 1950-luvulla nykyinen tila 036 oli jaettu kevyillä väliseinillä tai kalterilla useampaan pieneen tilaan, joita käytettiin mahdollisesti jonkinlaisina selleinä. Piirustuksissa ei huoneita ole nimetty, mutta vuosisadan vaihteen jälkeen vankimäärän kasvaessa sellitiloja näyttää jatkuvasti tarvitun lisää.

1970-luvun alussa huone muutettiin miesvartijoiden sosiaalilaksi, jota 1990-luvulla jonkin verran uusittiin mm. yhdistämällä aikaisemmin valokuvaamon paikalla sijainnut lepo huone pukeutumistilaan.

Leivintuvan kaksi ristiholvia ja holvien välinen holvikaariaukko ovat todennäköisesti peräisin aiemmasta rakennusvaiheesta eli ns. Engelin vankilasta. Muut länsisiiven välipohjat (käytävän 032 ja tilan 030 kohdalla) olivat Engelin vankilan vaiheessa puurakenteisia ja ne korvattiin käytävässä tynnyriholvauksella ja mahdollisesti huoneissa uusilla puurakenteilla. Decker oli suunnitellut kellarin kaikkiin muihin huonetiloihin, keittiötä, pesutupaa ja käytäviä lukuun ottamatta, ristiholvit, jotka kuitenkin toteutettiin tynnyriholvauksilla. Suurempia jännevälejä vaativat välipohjat (keittiö ja pesutupa) toteutettiin kappaholvauksella, jolla olisi todennäköisesti rakennettu siis myös leivintuvan välipohja, jos se olisi uusittu.

Tilan reunimmaisesta kaksista ikkunaa sijaitsevat, joskin korkeampina, Engelin suunnitteleman vankilarakennuksen ikkuna-aukkojen paikoilla. Ikkunankarmit lienevät sellivankilan rakentamisen ajalta, puitteet on mahdollisesti vaihdettu 1900-luvun alussa. Kuusiruutuiset ikkunat poikkeavat hallintosiiven muiden ikkunoiden T-karmityypistä.

Toinen tilan 036 alkuperäisistä ikkunoista ja osa ristiholvausta, joka todennäköisesti on säilytetty Engelin vankilasta.

Tilan 030 ikkuna ulko- ja sisäpuolelta. T-ikkunan sisempi yläpuite on saranoitu alalaidastaan ja ulompi ylälaidastaan. Kalterit ovat ikkunan puitevälissä. Ulkopuolelle on myöhemmin lisätty lyöntilista.

Ikkunoissa on karmiväliin kiinnitetty alkuperäinen kalteri. Keskimmäinen matalampi ikkuna esiintyy ensimmäisen kerran vasta 1930-luvun lopun höyryjohtopiirroksessa.

TILAT 032 JA 030

Tilat olivat Engelin vankilassa vankihuoneina, mm. vuodesta 1863 kuritushuoneen käytössä. Vuoden 1886 suunnitelmat osoittivat tilat varastokäyttöön, mutta ne muutettiin vähitellen vankien vastaanottotiloiksi (pohjapiirrokset vuodelta 1909 ja 1930-luvulta), joiksi valtion nimeämä vankila-arkkitehti Hugo Lindbergin oli 1910-luvulla tilat jo ehdottanut. Alkuperäinen vankien vastaanotto ja sisääntulo oli sellivankilan länsisiivessä. Parannusta vankien hygieniahuoltoon toi 1930-luvulla suihkuhuone (esiintyy vesi- ja lämpöjohtopiirustuksissa). Paikalla on nykyisinkin suihkutila 027. Nykyinen arkisto 032 oli samalla suunniteltu muutettavaksi vankien vaatevarastoksi, josta tehtäisiin ovi viereiseen vastaanottohuoneeseen. 1970-luvun alussa, henkilökunnan sosiaalityöjen rakentamisen yhteydessä, ovi muurattiin umpeen ja nykyinen tila 032 muutettiin arkistoksi eli takaisin varastokäyttöön. Tällöin osa vankien vastaanottohuoneesta muutettiin keittotiloiksi ja osa naisten sosiaalityötiloiksi, jonne kulku järjestettiin porrashuoneen (nykyinen tila 039) puolelta. Tilojen kalusteita on myöhemmin uusittu.

Engelin vankilassa huonetilojen välipohjarakenteet oli leikkauspiirustuksen mukaan puuta kuten myös Deckerin suunnitelmissa. Asiakirjoista ei ole selvinnyt säilytettiinkö vanha rakenne. Nykyinen alakatto on verhoiltu akustointilevytyksellä.

Kummankin tilan ikkunat sijaitsevat ns. Engelin vankilan ikkuna-aukkojen paikoilla. Tyypiltään ja rakenteeltaan ulko- ja sisäpuutteet edustavat sellivankilan rakentamisen ajan ikkunoita: T- karmirakenteisen alemmat sisäpuutteet ovat ns. ”kohtaavaa tyyppiä”. Sisemmät yläpuutteet on saranoitu alareunastaan, ulommat yläreunastaan. Vastaava T-karmirakenne oli vanhojen valokuvien perusteella myös hallintosiiven ylempien kerrosten ikkunoissa. Voidaankin olettaa, että ikkunat on asennettu sellivankilan rakennusvaiheessa 1889. Tilan 030 sisäpuutteisiin on myöhemmin vaihdettu läpinäkyvät lasit. Hyväkuntoisissa ikkunoissa on säilynyt myös vanhoja heloja.

LÄNSIPÄÄDYN KÄYTÄVÄ (VARTIJAHUONE 038 JA TUULIKAAPPI 033, PORRASHUONEEN ALAOSA 039)

Itä- ja länsisiivien kellarin sisäänkäynnit on sijoitettu ensimmäiseen kerrokseen johtavien ulkoportaikkojen alle, jotka samalla muodostavat kyseisiin kellarisisäänkäynteihin luontevasti tuulikaapit (pohjois- ja eteläsiivien sisäänkäynneissä ei alunperin ollut tuulikaappeja). Osa käytävästä muutettiin 1970-luvun alussa vartijahuoneeksi rakentamalla tilan kumpaankin päähän lasiseinät. Samalla ulko-ovelle johtava portaikko korvattiin graniittiportaalla ja sijoitettiin tuulikaapin puolelle. Alkuperäinen portaikko oli luultavasti itäsiiven graniittiportaana kaltainen takorautakaiteineen. Samalla vartijahuoneeseen ja tuulikaappiin tehtiin alaslaskettu katto. Alkuperäinen sellivankilan rakentamisaikainen tynnyriholvi säilyi näkyvissä käytävän päässä porrashuoneen puolella.

PORRASHUONEET (PORRAS 037, 156,250, 359 JA PORRAS 025B, 142, 246, 345)

Sellivankilan kaksi kivistä maakerrasta ullakolle johtavaa pääporrasta sijoitettiin, kuten yleensä muissakin sellivankilassa (esim. Mikkelin lääninvankila) siipiosien risteysiin, toinen palvelemaan hallintosiiven ja toinen selliosastojen liikennettä.

Kolmivartiset portaat kiertyvät neljän, läpi kerrosten jatkuvan, vankan pilarin ympärille, joiden keskelle jää kolmanteen kerrokseen ulottuva, alun perin avoin kuilu. Pilarit on joka kerroksessa tuettu toisiinsa holvikaarilla. Monimuotoiset holvaukset yhdessä pinnaltaan karkeaksi hakattujen porrasaskelmien kanssa luovat portaikoista plastisen ja veistoksellisen kokonaisuuden, vaikkakin myöhemmät muutokset ovat vähentäneet erityisesti hallintosiiven portaikon valoisuutta ja ilmavuutta. Muuten portaat ovat säilyttäneet alkuperäisen luonteensa. Erityisenä piirteenä vankilan alkuperäisissä portaissa ovat massiiviset, harmaasta graniitista tehdyt askelmat.

Valonsa hallintosiiven portaikko sai kellarikerrokseen asti ulottuvasta, portaan ulkosi-vulla kulkeneesta valokuilusta, jonne valo nähtävästi johdettiin ullakon kautta toisesta sellivankilan keskikäytävän päällä olevasta kattoikkunasta: Selliosaston portaikko sai luonnonvaloa vain ylempiin kerroksiin galleriakäytävän kattoikkunasta.

Portaikosta sisäikkunoilla erotettu kuilu oli rakennusasiakirjojen mukaan maalattu valkeaksi. Sellivankilan luonnossuunnitelmissa 1885 portaiden valaistus oli ratkaistu, kuten Mikkelin vankilassa, puhkaisemalla joka kerroksessa vankilan ulkonurkkaan pienet ikkunat valaisemaan kuilua. Toteutuneessa versiossa nurkat jäivät kuitenkin ehjiksi. Piirustuksista on vaikea varmuudella päätellä, kuinka kauan kuilua käytettiin valonlähteenä, mutta jo 1930-luvulla näyttää suunnitelmissa olleen ainakin kellarikerroksen tasolla arkiston sijoittaminen kuiluun. Oletettavasti sähkövalaistuksen asentamisen jälkeen kuilun käyttö hyötytilana oli ahtaudesta kärsivässä vankilassa paljon tärkeämpää, kuin esteettiseksi tekijäksi muuttunut luonnonvalo. Myös kuilun keskiosaa on kellaritasolla peitetty komeroilla, joka on osaltaan pimentänyt portaita. Komeroitten ovilehtinä on oletettavasti vankityönä valmistetut ovet, joissa profiiltaan puolipyöreä, kapea lista on kiinnitetty oven sileään levypintaan. Tyyliltään ovet sopivat 1920-1930-luvuille.

Komeroseinien rakentamisen yhteydessä varaston 043 sisäpuolelle on jäänyt alkuperäinen pilarien välissä kulkenut ohut rautakaide. Portaon puolelle on kiinnitetty pilarien ympäri kiertämään uudemmat, paksummasta putkesta valmistetut kaiteet. Samoin porrassyöksen ulkoreunaan on kiinnitetty uudet putkikaiteet. Vastaavantyyppiset uudet putkikaiteet on kiinnitetty selliosaston portaaseen.

Toisen ja kolmannen kerroksen tasoille on vuodelta 1952 olevien suunnitelmien mukaan lisätty lattateräksestä tehdyt kalteriseinät ovineen.

Myös selliosaston portaikon keskiosan kuilun kellaritasolle on rakennettu komerot,

mutta niiden tarkka rakennusaika ei selviä asiakirjoista. Komeroiden ovina on sellinovie-
vien kaltaiset vaakalaudoitetut kehysovet. Viimeisin portaisiin tehty muutos on valvo-
mokopin 141 lisääminen 1. kerrokseen porrassyöksen keskelle.

Selliosaston portaaseen oli 1900-luvun alussa lisätty kulkuyhteys ulos (mittauspii-
rustus 1909). Vankila-arkkitehti Hugo Lindberg esitti 1910-luvulla vankilan laajennus-
suunnitelmissa mm. hallintosiiven portaan purkamista ja selliosaston portaan siirtä-
mistä hallintosiiven puolelta käytettäväksi. Ylemmille tasoille arkkitehti esitti ikkunat
rakennuksen ulkonurkkaan kuten varhaisimmassa Deckerin suunnitelmassa vuodelta
1885. Lindbergin muutossuunnitelmia ei toteutettu, koska vankilan tilankäyttö ratkesi
ilman sellivankilan laajentamista Sakkolan rakennuksen siirtyessä vankilan omistuk-
seen.

Alla Theodor Deckerin lo-
pullinen suunnitelma uuden
sellivankilan 1. kerroksesta
kesäkuulta 1886.

[illegible]

Hallintosiiven ensimmäinen kerros

L.I. Lindqvistin 1870-luvulla laatimasta Engelin vankilan muutossuunnitelmasta on nähtävissä, että tulevan hallintosiiven 1. kerroksen tiloissa oli tuolloin vahtimestarin asunto ja vankihuoneita.

Hallintosiiven ensimmäinen kerros oli Deckerin lopullisissa, vuoden 1886 suunnitelmassa osoitettu vastaanotto- ja hallintotiloiksi, joita olivat kanslia, vastaanottohuone, portinvartijahuone sekä tuomiosali, johon liittyi suurehko säilytyskomero. Hallintosiiven kaikissa kerroksissa, kellaria lukuun ottamatta, oli jo tässä vaiheessa kuivakäymälät, joista johti jokaisesta tuuletushormit ullakolle ja edelleen poistoilmapiippuun

Kerroksen suurimpia muutoksia ovat olleet lämmitysuunien poisto 30-luvun lopulla sekä pääsisäänkäynnin uusiminen 1959 suunnitelmien mukaan.

Huoneet ovat jatkuvasti olleet hallintotiloina. Tilojen käyttöä ja nimiä on useasti muutettu vankilan hallinnon kehittymisen myötä.

Kaikki lattiat olivat alkujaan lautoja, nykyisin lattioissa on muovimatto. Huoneiden seinäpinnat ovat rapattuja, osin maalattuja, osin tapetoituja tiiliseiniä. Kaikki ovet on uusittu 1970-luvun jälkeen.

TILA 144-149

Sellivankilaa edeltäneessä vaiheessa paikalla oli vahtimestarin kahden huoneen asunto. Deckerin vuoden 1886 suunnitelmassa aikaisemman asunnon väliseinä on poistettu ja tila on nimetty ”tuomiosaliksi”. Käytettiinkö salia tuomiosalina ei ole varmaa, koska jo 1906 A.Rankan mittapiirustuksissa tila oli nimetty kansliaksi. Vuoden 1909 piirustuksessa kanslia on jaettu kahdeksi tilaksi, joita on edelleen on jaettu siten, että alkuperäisen tuomiosaliin on saatu viisi pientä huonetilaa. Tilat ovat jatkuvasti olleet erilaisina toimistoina.

Toimistotilojen yhteydessä olevassa nykyisessä arkistotilassa (1906 piirustuksessa nimeltään konttoori) on säilynyt vanha, malliltaan todennäköisesti myös hallintosiiven muissa huonetiloissa käytetty jalkalista. Tuomiosalin kattopaneelistä oli erityisesti mainittu sellivankilan urakkasopimukseen liittyvässä materiaali- ja kustannusarviossa (1887)

Ikkunat ovat, kuten suuri osa hallintosiiven ikkunoista, alkuperäisiä T-karmi-ikkunoita, joihin sisäpuutteet on 1970-luvun jälkeen uusittu, lukuunottamatta huoneen 149 puitteita. Tämä muita kapeampi ikkuna oli alunperin valeikkuna julkisivusymmetrian takia (huoneessa oli uuni tällä seinäkohdalla). Aukko avattiin ja ikkunaan asennettiin sisäpuutteet luultavasti uunien purkamisen yhteydessä (valeikkunassa oli vanhoista valokuvista päätellen normaali ulkopuite, jonka takana oli tumma seinärakenne). Sisäpuutteiden profiili ja heloitus on 1930-1950 luvuille tyypillinen. Kerroksen muita puitteita uusittaessa on oletettavasti kyseisen ikkunan puitteet olleet niin hyväkuntoiset, ettei niitä ole tarvinnut vaihtaa.

Nykyisen teknisen tilan ja eteistilan oviaukot ovat alkuperäisillä paikoillaan.

TILA 152 JA 153

Sellivankilaa edeltäneessä vaiheessa tila oli vankihuoneena, joka 1889 oli jaettu kevyillä väliseinillä vastaanotto- portinvartijan- ja vahtimestarin huoneiksi, sekä näihin

Kuvia vankilan toimistohuoneista
1970-luvun alussa: ylempi tilasta
148, alempi huoneista 152-153.

(Valokuvat RISE/ Pentti Sammallahti)

Alla vasemmalla vanha puinen jalka-
lista huoneessa 144.

Alla oikealla toimistohuoneen 149
ikkuna, joka alkujaan oli valeikkuna
(aukko sisäpuolelta ummessa).

kuljettavaan eteistilaan. Huoneissa oli pienet pyöreät lämmitysuunit ulkoseinillä. Vuoden 1909 pohjapiirroksessa väliseinät on purettu ja pienet uunit on korvattu käytävän vastaiselle sisäseinälle rakennetulla uunilla, joka on purettu 1930-luvun lopulla.

Kun 1970-luvulla käytävän puolella ulko-ovien eteen rakennettiin tuulikaappi ja vastaanottoportti, siirrettiin viereisten huoneiden (152 ja 149) ovien paikkoja. Vanhaa oven paikkaa ei peitetty vaan käytettiin ensin naulakkosyvennyksenä (vrt. valokuva) ja myöhemmin laitesyvennyksenä.

1970-luvun jälkeen huone jaettiin nykyisiksi apulaisjohtajan ja valvomon tiloiksi.

1970-luvulta olevassa valokuvassa näkyvä paneelikatto listoineen on myöhemmin verhottu lastulevyllä. Aikaisempi listoitus on oletettavasti 1900-luvun alusta, jolloin aikaisemmat väliseinät poistettiin.

Huoneen 153 itäsivun ikkuna sijaitsee sellivankilaa edeltäneen rakennuksen ikkuna-aukon paikalla, länsipuolen ikkuna-aukot on tehty muuriin sellivankilan rakentamisvaiheessa. Huoneen 152 ikkuna on huoneen muita ikkunoita kapeampi (symmetrisen pari huoneen 149 ikkunan kanssa). T-mallisten ikkunoiden sisäpuutteet on 1970-luvun jälkeen vaihdettu uusiin huullettuihin, ulkopuutteet ja karmit lienevät alkuperäiset.

1970-luvun valokuvassa ikkunat ovat vielä vaihtamatta ja lisäksi ikkunassa on edelleen kalteri, joka kertoo huoneen alkuperäisestä käytöstä vankien vastaanottotilana.

Huoneessa on metallinen lukittava säilytyskomero, joka on rakennettu ennen 1970-lukua.

TILA 154

Sellivankilaa edeltäneessä vaiheessa tila oli vankihuoneena. Vuoden 1889 rakennusvaiheessa huone muutettiin kansliaksi ja ennen nykyiseksi vankilan johtajan huoneeksi muuttamista tila oli vartijoiden huoneena. Huoneessa ollut lämmitysuuni purettiin 1930-luvun lopun muutoksissa. Entiselle uunin paikalle rakennettiin 1970-luvulla komerot.

1970-luvun valokuvassa näkyy levytys, jonka alla on mahdollisesti panelointi kuten viereisessä huoneessa.

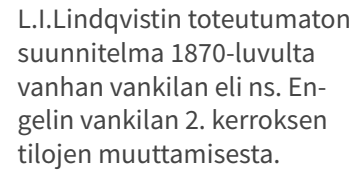
1970-luvun korjauksessa lattiaan asennettiin kokolattiamatto, joka näkyy Sammalahden valokuvassa.

Huoneessa on tyypiltään kerroksen muiden ikkunoiden kaltainen ikkuna, joka sijaitsee ns. Engelin vankilan ikkuna-aukon paikalla. Sisäpuutteet on vaihdettu 1970-luvulla. Ovet on uusittu 1970-luvun jälkeen.

Hallintosiiven toinen ja kolmas kerros

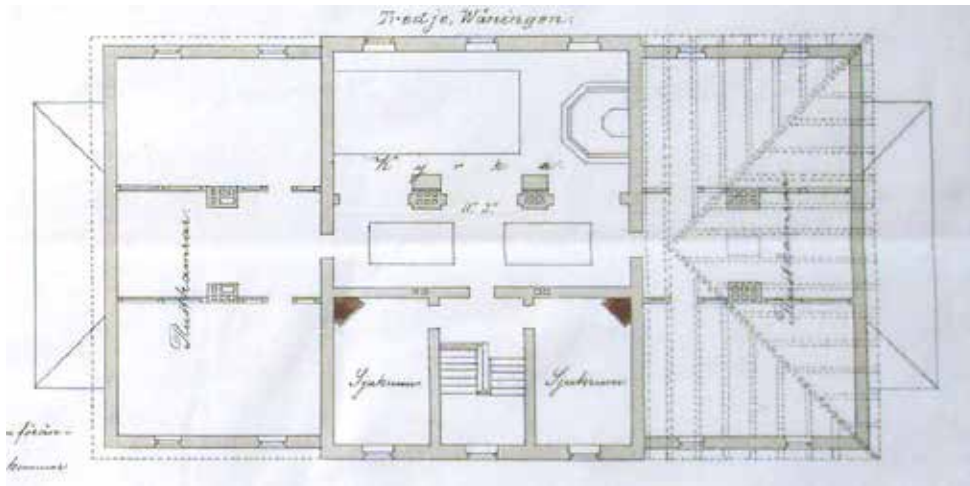
L.I.Lindqvistin 1870-luvun luonnossuunnitelmassa näkyy ns. Engelin vankilan toisen ja ullakkokerroksen tilojen käyttö. Aiotut muutokset on pohjapiirroksissa esitetty punaisella.

Engelin suunnittelemassa vankilassa nykyisen sellivankilan hallintosiiven toisen kerroksen paikalla sijaitsi kaksi sairashuonetta ja kaksi vankihuonetta. Nykyinen kolmas kerros oli kylmää ullakkoa, jossa säilytettiin mm. vankien vaatteita. Sellivankilan rakennustyössä ullakko siirtyi kerrosta ylemmäs. Aikaisemman sellivankilan hallintosiiven ulkoseiniä ja ikkuna-aukkoja korotettiin sekä lisättiin seinämuurin paksuutta.

Alla Theodor Deckerin lo-
pullinen suunnitelma uuden
sellivankilan 2. kerroksesta
kesäkuulta 1886.

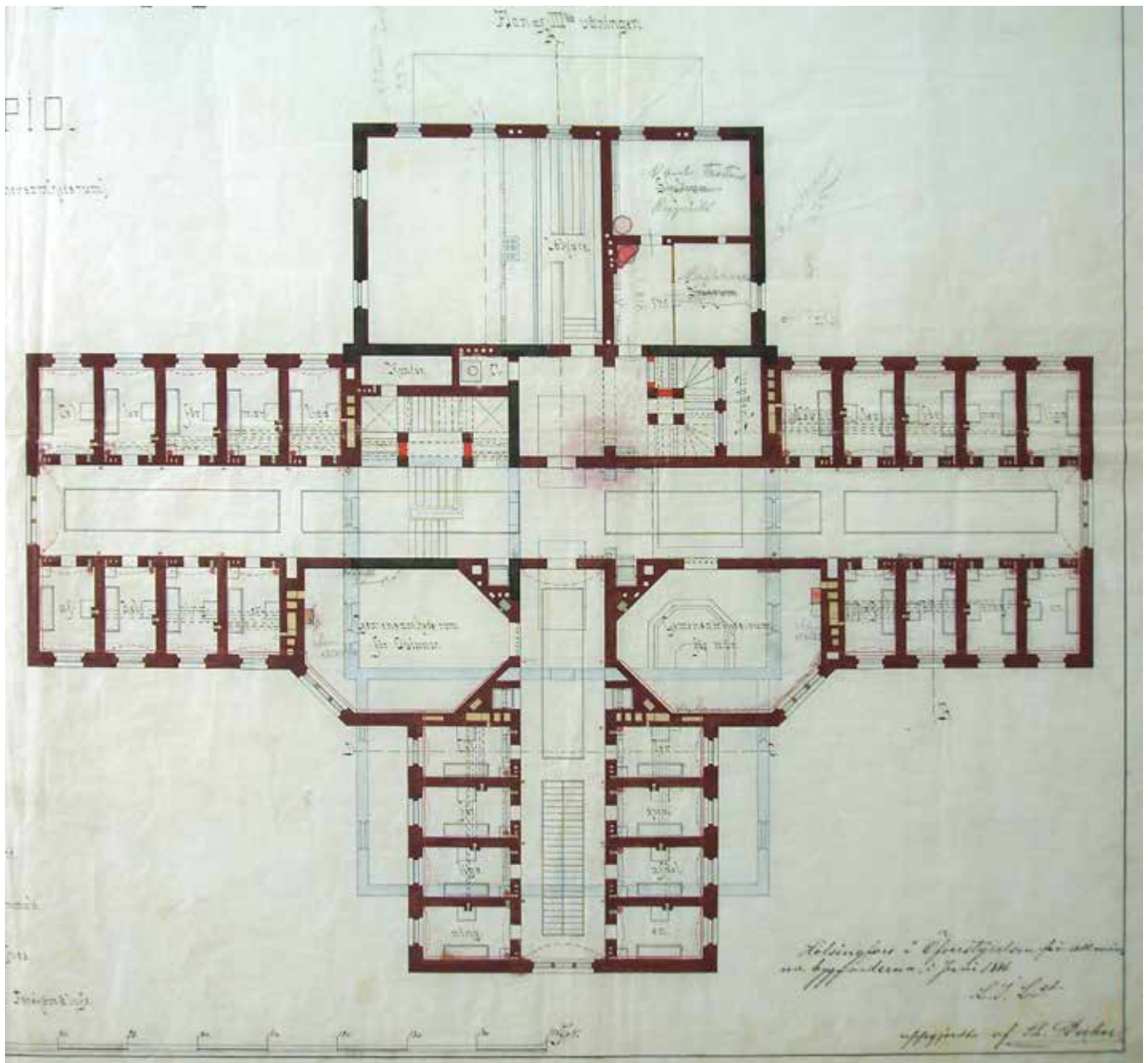
[illegible]

L.I.Lindqvistin toteutumaton suunnitelma 1870-luvulta vanhan vankilan eli ns. Engelin vankilan 3. kerroksen tilojen muuttamisesta.

Alla Theodor Deckerin lopullinen suunnitelma uuden sellivankilan 3. kerroksesta kesäkuulta 1886.

Huom. Ylempi piirustus on länsi-itäsuunnassa, alempi etelä-pohjoissuunnassa. Alemman kuvan yläreunassa näkyy Engelin rakennuksen länsipää, joka ylemmässä kuvassa on vasemmalla.

Sellivankilan suunnitelmassa 1886 hallintosiiven toiseen ja kolmanteen kerrokseen tuli tilat ”hengen ja ruumiin hoitoon”: toiseen kerrokseen huoneet lääkärille ja pastorille, yksi sairashuone sekä kaksikerroksisen kirkkosalin alaosa. Kolmanteen kerrokseen tuli kirkkosalin lehteri ja kaksi melko pian muuhun käyttöön muutettua sairashuonetta. Toisessa huoneessa oli mm. vankilan myymälä (vuoden 1906 piirustus). Kummankin kerroksen porrashuoneessa oli kuivakäymälät, jotka sijaitsivat pystysuunnassa samalla kohdalla ensimmäisessä kerroksen käymälän kanssa. Myöhemmin kolmannen kerroksen käymälä on muutettu suihkutilaksi, kun WC-tila on rakennettu porrashuoneen puolelle.

Vuoden 1952 suunnitelmien mukaan tehdyissä muutoksissa toiseen kerrokseen sijoitettiin hallintotiloja, jolloin kirkko ja terveydenhoitotilat tulivat tilat kolmanteen kerrokseen. Aiemmin kirkon lehterin alta ollut yhteys pastorin ja lääkärin huoneisiin suljettiin.

1990-luvulla terveydenhoitotilat siirrettiin pois hallintosiivestä ensimmäisen kerroksen pohjoiseen sellisiipeen, jonka jälkeen tilat (353 ja 355) jäivät harraste- ja kokoustumistiloiksi.

KERHOHUONE 256 JA KIRKKO (TILA 356)

Kirkko ennen vuotta 1889

Engel oli osoittanut rakennuksen ullakkokerroksesta keskiosan miesten työhuoneeksi, jota voitaisiin käyttää kirkkona. Kirkoksi tila kalustettiin vasta E.Lohrmannin piirustuksen mukaan 1846. Kirkossa oli 120 istuinpaikkaa, miehien paikat alaosassa ja naisten lehterillä (Aamuvuori). Myöhemmin kirkkoon oli hankittu lahjavaroin neliäänikertaiset urut, jotka otettiin käyttöön 12.12.1875 (Rieki).

Kirkon alttarirakenne saarnastuoleineen siirrettiin mahdollisesti sellivankilaan (vrt. piirustukset) täsmälleen samanmuotoiset ja kokoiset kalusteet.

Kirkko 1889-1952

Hallintosiipeen muodostettiin kahden kerroksen korkuinen kirkkosali Engelin vankilan toisen ja kolmannen kerroksen lounaisista tiloista. Koska aiempia kantavia väliseiniä purettiin, esitettiin suunnitelmissa (rakennusselosteessa ja leikkauspiirroksessa) sisäkaton kannatinpalkistoksi ns. vaarnapalkkirakennetta. Välipohjan kannattamiseen toteutettiin kuitenkin rautapalkin avulla, kuten aiemmin on kerrottu. Tämä modernimpaa rakennustekniikkaa edustava palkki näkyy länsipäädyn ullakolla. Perhetapaamistilan lattiassa palkki kulkee huoneiston poikki väliseinän sokkelina ja on verhoitu betonilla.

Kirkkosalin takaosassa oli puurakenteiset, kahden pilarin ja seinäpilasterin kannattamat lehterit (vrt. Deckerin leikkauspiirros A-B 1889). Katon ja seinän raja oli viistetty ja verhoiltu puulistoituksin (poistettiin vuoden 1952 muutostöissä).

Seinien alaosaa kiersi kasetoitu rintapaneeli, joka oli poistettu jo ennen kirkon muutosta 1952, luultavasti seinäpatterien asentamisen yhteydessä 1930-luvun lopulla.

Valokuvista näkyy myös, että alttarin keskellä sijainneen korkean saarnastuolin yläpuolen seinäteksti ”Armo ja Rauha” korvattiin krusifiksilla ja että seinät oli maalattu kasettikenttiin, jolloin ikkunoiden yläosiin maalattiin Kristus-monogrammit, XP (Rieki).

Kirkkoa lämmitettiin ennen varsinaista keskuslämmitystä kahdella valurautakamii-

nalla, joista johti omat savuhormit seinämuurien kautta katolle.

Etelään suunnatut ikkuna-aukot sijoitettiin Engelin vankilarakennuksen ikkuna-aukkojen paikoille, päädyn ikkunat asennettiin uuteen muuriin. Valokuvista päätellen alemmassa kerroksessa oli T-karmilliset ikkunat, jotka olivat rakenteeltaan kellarikerroksen huoneissa 032 ja 030 säilyneiden ikkunoiden kaltaiset: alapuittet olivat ”koh-taavat” ja yläpuite oli jaettu yhdellä pystypienalla. Ylemmällä tasolla (nykyinen 3 krs) ikkunat olivat pienemmät ja ilman yläpuitetta. Vuoden 1952 korjauksissa ikkunat uusittiin nykyiseen muotoonsa.

Kirkkosalia käytettiin myös koulutilana, josta kertoo vuodelta 1923 valokuvassa näkyvät pulpetit sekä se, että saliin liittyvä komero on osoitettu vuoden 1909 pohjapiirroksissa koulukirjastoksi ja myöhemmissä piirroksissa myös karttatilaksi. Osa koulusalin kalusteita, kuten karttatelineet, ovat tallessa ullakolla.

Kirkkosali 1952 jälkeen

Sellivankilan muutoksista suurimpia lienee kirkkotilan madaltaminen yksikerroksi-seksi. Tästä on säilynyt Oikeusministeriön vankeinhoito-osastolla huolella laaditut detaljipiirroukset, joiden yksityiskohtaisuus sinänsä osoittaa muutostyön merkittävyyttä.

Uusi välipohja rakennettiin purettavan lehterin lattian tasolle, neljä askelmaa muuta kerroksen korkeusasemaa alemmas. Portaat siirrettiin kirkkotilan ulkopuolelle por-rashuoneeseen. Portaon sivuille rakennettiin kapeaprofiilisella pystypaneelilla ver-hoillut umpikaiteet, jotka on myöhemmin korvattu nykyisillä rakenteilla.

Aiempi lehteri eli ”naistenkirkko” korvattiin puhkaisemalla takaseinään kolme metrin levyistä, viereisen huonetilaan yhdistyvää aukkoa, joihin asennettiin ajan tyylinmu-kainen teräskaide. Uuteen lehteritilaan oli suunnitelmapiirroksissa esitetty siirret-tävät penkit, koska tilaa käytettiin muina kuin jumalanpalvelusaikoina läpikulku- ja odotustilana pastorin kansliaan sekä lääkärin vastaanottotilaan. Aukot on myöhem-min suljettu viereisen huoneen komeroiksi ja kirkkosaliin näkyviksi vitriineiksi. Teräs-kaide on säilytetty.

Kirkkosali sai kiinteät penkit pulpettien tilalle. Tällöin rakennetut erilliset saarnastuoli ja alttari on korvattu melko pian (1961) puunsävyisillä kalusteilla, kun saliin hankittiin neliäänikertaiset Matti Erolan rakentamat urut aiemmin salin lounaisnurkassa olleen harmonin tilalle. Harmonia säilytetään nykyisin kirkkotilan eteisessä (harmonin kil-vessä tiedot ”J.Hirvelä, Tampere, no 1588”).

Sivuseinillä on kaksi vanhaa kirkkomaalausta, joista suurempi on Getsemane-aihei-nen ja pienempi on versio Kuopion tuomiokirkosta tutusta Berndt Godenhjelman 1843 maalaamasta alttaritaulusta. Kirkkosalin vanhin esine on sellivankilaa edeltäneen vankilarakennuksen kirkkoon periytyvä, kuopiolaisen hopeasepän Adam Ingmanin valmistama matkaehtoolliskalkki (Riekki).

Uuden kirkkosalin alapuoliseen, kokous- ja tapaamistilaan (tila 256) valettiin kaksi pyöreää betonipylvästä uutta välipohjaa kannattamaan. Pylväät sijoitettiin aikaisem-malle kantavalle seinälinjalle ja ne kannattavat betonilla verhoiltuja kattopalkkeja. Uuden kirkkosalin ja kokoustilan kattoverhoukseksi tuli detaljipiirroksien mukaan kiinnitetyt Halltex-levytykset. Kirkon kattopiirrokseseen on keskelle merkitty koristeltu ”rosetti”, joka todennäköisesti esittää tuuletusritilää, josta ilma johdettiin ulos ulla-kolla olevan luukun kautta. Käsikäyttöisesti, narulla säädettävä tuuletussysteemi on edelleen käytössä.

Kummankin tilan valaisimet on uusittu viime vuosikymmeninä, jolloin myös tilan 256 muuta sähkövarustusta on parannettu. Sammallahden 1970-luvulla ottamissa valokuvissa näkyy 1950-luvun valaisimet, jotka on sittemmin vaihdettu. Sähkövalon kirkkosali oli saanut vuoteen 1923 mennessä, jolloin valaisimina oli pitkien sähköjohtojen varassa roikkuvat ”suutarinlamput”.

Kirkon ja sen alapuolisen kokoustilan ikkunat vaihdettiin ja alemman kerroksen ikkunoita madallettiin välipohjan rakentamisen takia. Kirkon ikkunoihin lisättiin kalterit 1990-luvulla.

Kirkkosalin korkea pariovi on nähtävästi alkuperäinen vuoden 1889 rakennusvaiheen ovi, joka on myöhemmin levytetty.

Kirkkosalin lattiat ovat nykyisin lakattua lautta ja seinät maalattuja rappauspintoja. Halltex-levytetty katto listoituksineen on vuoden 1952 suunnitelman mukainen.

Kerhohuoneen 256 lattiassa on muovimatto, seinät ovat maalattuja rappauspintoja, katossa on maalattu lastulevy.

TILAT 252, 253, 254, 256, 353 JA 355

Nykyisen kirkkosalin ja kerhohuoneen viereisten huonetilojen yleispätevä, Engelin vankilasta peräisin oleva perusrakenne on säilynyt lukuisista tilojen käyttötarkoitusten muutoksista huolimatta. Näkyvimpiä muutoksia ovat olleet kevyiden väliseinien muutokset sekä väliovien siirtäminen seinien keskilinjoilta lähemmäs huoneen nurkia, joista lämmitysuunit on kuten muistakin hallintosiiven tiloista purettu oletettavasti 1930-luvun lopulla.

Ikkunoiden sisäpuutteet on uusittu viimeistään 1990-luvulla. Ulkopuutteet ja karmit lienevät alkuperäisiä. Tilan 355 pohjoisen puoleinen ikkuna on jostain syystä ollut alunperin valeikkuna. Oletettavasti alkuperäisessä käytössä sairashuoneena tilaan ei haluttu kolmea ikkunaa.

Ovet on kuten muissakin hallintosiiven tiloissa vaihdettu viimeistään 1970-luvun jälkeen laakaoviin. Alkuperäiset olivat nelipeilisiä kehysovia.

HALLINTOSIIVEN ULLAKKO: PERHETAPAAMISTILA 405-408

Ullakon hallintosiiven keskiosaan on erotettu noin kolmenkymmenen neliön lämmöneristetty tila perhetapaamistilaksi, muutoin ullakkokerroksen tilat ovat kylmiä.

Sellivankilan rakentamis- tai myöhemmissä muutossuunnitelmissa ei ole esitetty ullakon käyttöä ennen 1990-lukua. Tilat ovat voineet olla käytössä jo hyvinkin varhaisessa vaiheessa, koska mm kirjallisissa lähteissä mainitaan ullakolla olleen kirjansitomoni (Rieki, Aamuvuori). Seinä- ja kattorakenteita avaamatta ei niiden ikää tässä yhteydessä voitu enempää selvittää.

Nykyiset lastulevytyt seinät ja katot on arviolta 1970-luvulta, keittiökalusteet on uusittu myöhemmin. Osa väliseinistä on sileäksi rapattu ja nurkastaan loivasti pyöristetty tavalla, jota on käytetty sellivankilan muissa tiloissa. Samoin sementistä valetut lattialistat ovat vankilan muissa selliosastoissa käytettyjen listojen kaltaiset. Olohuoneen kaari-ikkunassa on kaksinkertaiset, huultamattomat puitteet, joiden profiili on kuitenkin malliltaan yksinkertaisempi kuin tyypiltään vanhimmiksi oletetut profiilit kellaritilan 030 ikkunassa ja kylmien ullakoiden ikkunoissa.

Keittokomeron ja olohuoneen välinen seinä on nähtävästi tehty 1970-1980-luvuilla. Seinän alla kulkee korkeana sokkelina betonoitu, välipohjaa kannattava alkuperäinen teräspalkki, joka näkyy paljaana kylmän ullakon puolella.

Kuvia hallintosiiven tiloista 1970-luvun alussa.

Yläkuvassa huone 153, jonka ikkunoissa oli tuolloin jäljellä vielä kalterit.

Keskellä johtaja huone 154, juuri remontoituna.

Alakuvassa tila 146, joka 1970-luvulle asti toimi johtajan huoneena.

(Valokuvat RISE/ Pentti Sammallahti)

Yläkuvassa kirkkosali vuoden 1952 korjausten mukaisessa asussaan 1970-luvun alussa.

Keskellä olevassa kuvassa porrashuone 250. Hallintosiiven kaikki väliovet olivat alkujaan nähtävästi kuvan neli-peilisen kehysoven kaltaisia.

Alakuvassa porrashuone 349. Kuvan vasemmassa laidassa näkyy porras kirkkosaliin.

(Valokuvat RISE/ Pentti Sammallahti)

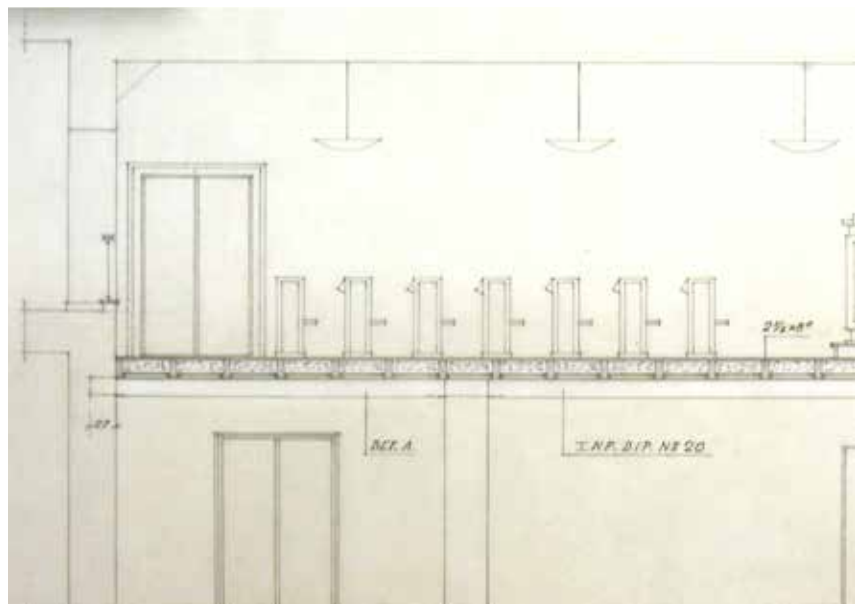
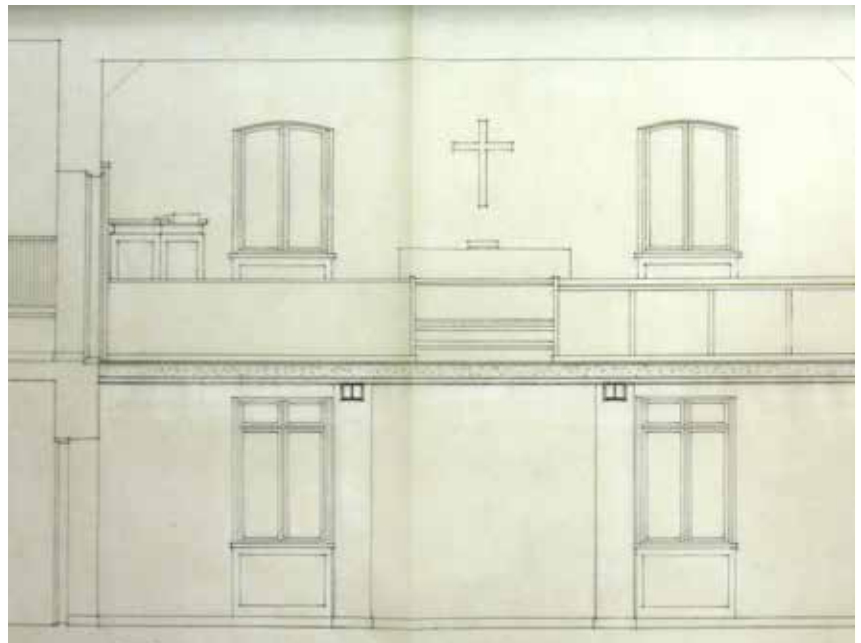
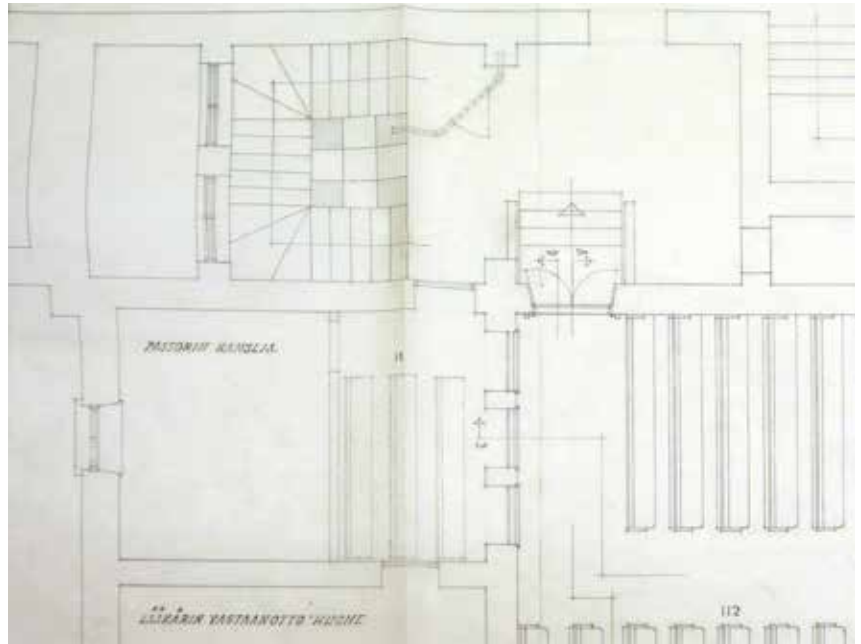

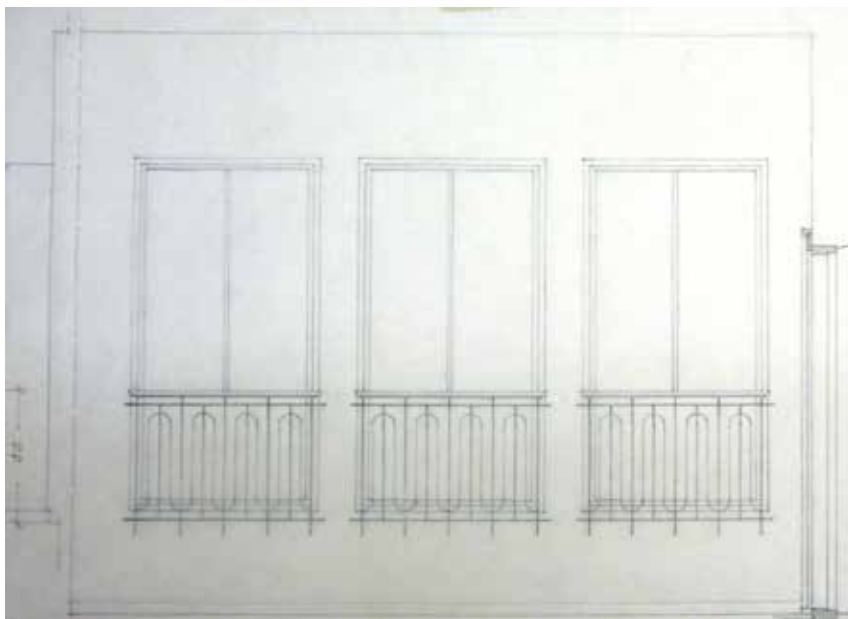
Kirkon muutospiirustuksia vuodelta 1952 (Kansallisarkisto).

Yläkuvan pohjapiirroksessa on esitetty pastorin kanslian eteen kolmen penkkirivin lehteri

Keskellä leikkaus, jossa näkyy mm. alemman kerroksen ikkunoitten maldaminen välipohjan rakentamisen takia.

Alla leikkaus, jossa on esitetty 1950-luvulle tyypilliset valaisimet (vrt. valokuva edellisellä sivulla).

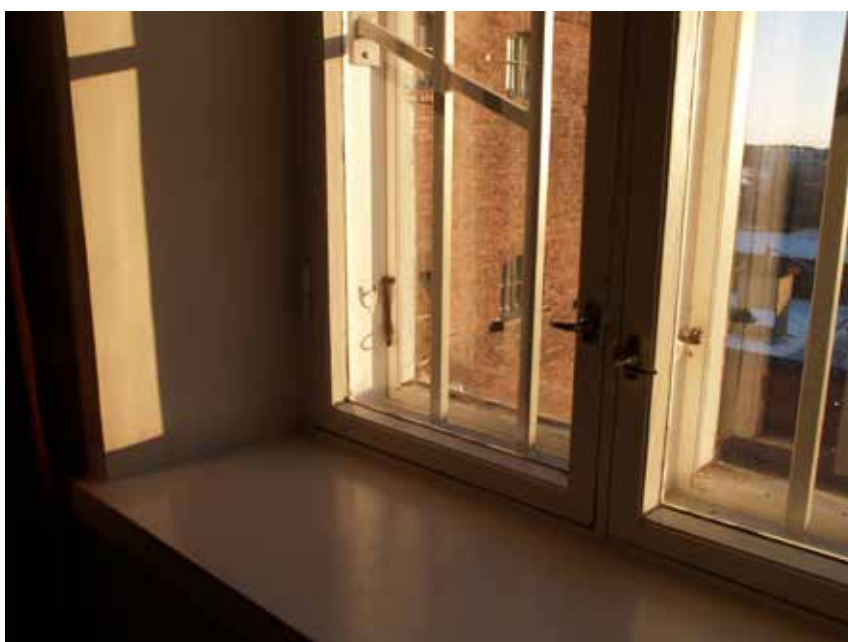

Kirkon muutospiirustuksia vuodelta 1952 (Kansallisarkisto).

Lehterin aukot ja kaiteet (kts. pohjapiirros edellisellä sivulla).

Valokuva keskellä: lehterien sirot 1950-luvun kaiteet on säilytetty, vaikka lehterin aukot on suljettu ja muutettu komeroiksi.

Kirkon ikkunoihin on asennettu kalterit 1990-luvulla.

Hallintosiiven ullakolla oleva perhe-
tapaamistila. Yläkuvassa olohuone,
alakuvassa keittiönurkkaus.

Kuva pohjois-eteläsuuntaisen galleriakäytävän kolmannesta kerroksesta 1970-luvun alussa. (RISE/ Pentti Sammal-
lahti)

Sellisiivet: kellarit ja selliosastot

Vankilan selliosastot on sijoitettu 1889 kolmeen kolmikerroksiseen, lähes täysin uudelleen rakennettuun vankilasiipeen. Vain joitain kantavia sisäseiniä oli osoitettu säilyviksi (vrt. Deckerin pohjapiirrokset vuodelta 1886). Itäsiipeen sijoitettiin naisten ja pohjois-eteläsiipiin miesten osasto.

Kellarin päälliset kolme sellikerrosta olivat pohjiltaan lähes samanlaiset, eroina portaikkojen ja galleria-aukkojen sijoittuminen. Käytävien yhtymäkohdissa oli joka kerroksessa yksi yhteishuone miehille ja toinen naisille, joista oli yhteydet vastaaviin osastoihin. Kuitenkin jo vuonna 1906 A. Rankan laatimissa (mitta)piirustuksissa ensimmäisen ja toisen kerroksen naisten yhteistilat on muutettu miesten työhuoneiksi.

Merkittävimpiä muutoksia on ollut 1930-luvun lopulla tehdyt lämmitysratkaisun ja viemäröinnin uudistukset, jotka näkyvimmin vaikuttivat kellarin tiloihin. Selliosastoissa vähitellen lisätyt vesipisteet ja WC:t toivat parannusta saniteettioloihin. Selliosastojen käytäville tuli pesualtaat jo varsin varhain, sillä ne näkyvät A. Rankan 1906 tekemissä mittauspaiirustuksissa (piirustuksista ja kirjallisista lähteistä ei yksiselitteisesti selviä, asennettiinkö käytävien pesualtaat mahdollisesti jo 1889). Kuhunkin sellisiipeen tuli kaksi pesuallasta, joihin vesi johdettiin ullakolla olevasta vesisäiliöstä.

Toinen merkittävä muutos oli naisten osaston poistaminen vankilasta. Naisten osaston tilalle on ensimmäiseen kerrokseen sijoitettu matkaselliosasto, toiseen kerrokseen tämän huoltotiloja ja kolmanteen kerrokseen normaali miesten selliosasto.

1990-luvulla pohjoissiiven ensimmäisen kerroksen selliosasto muutettiin terveydenhoitotiloiksi. Samoin 1990-luvulla palo-turvallisuutta on parannettu jakamalla tiloja palo-osastoihin. Käytäviä on katkaistu väliseinillä ja pohjoissiiven gallerian valoaukot suljettu lasitiilirakenteella. Puurakenteisten gallerioiden parvekerakenteiden verhoilu kipsilevyillä on parantanut rakenteellista paloturvallisuutta.

Sellien kaikki ikkunat oli alkuperäisissä suunnitelmissa tarkoitus rakentaa pienikokoisina. Osastoihin tuli kuitenkin sellejä, joiden ikkunat ovat muitten sellien ikkunoita suurempia. Näitä tiloja oli 1900-luvun alussa osoitettu vartijahuoneiksi (näin oli myös Hämeenlinnan 1870-luvulla valmistuneessa sellivankilassa).

Kaikissa kerroksissa lähes kaikki huonetilojen ikkunat on uusittu vaihtamalla sisäpuitteet huullettuihin. Pohjois- ja eteläsiiven selliosastojen käytävien päätyikkunat kaltereineen on vaihdettu kokonaan arviolta 1970-luvulla. Itäsiiven käytävän päätyikkunoissa on säilynyt vanhemmat ikkunat.

Selliosastojen kellaritilat

Maakerta, kuten myös sen yläpuoliset kerrokset, jakautui alun perin kolmeen toisistaan erotettuun, omien käytävätilojensa ympärille ryhmitettyyn osastoon: hallintosiiven alapuoliset kellaritilat (käsitelty edellä), pohjois-eteläsuuntainen kellarikäytävä tiloineen (miesten selliosaston alapuolella) ja itäisen siiven kellarikäytävä tiloineen (naisten selliosaston alapuolella). Jokaisesta käytävästä oli omat portaikkonsa ylempiin kerroksiin sekä uloskäynnit siiven päädyistä.

Myöhemmissä muutoksissa käytäviä on jaettu palo-osastoinnin takia.

Kellaritilojen muutoksista suurin lienee 1930-luvun lopulla koko vankilassa toteutettu keskuslämmitys- sekä vesi- ja viemärijärjestelmien asentaminen. Tällöin mm kellarissa uuden lämpökeskuksen rakentaminen itäisen siiven viereen vapautti aiemmin

Yllä vasemmalla kellarin keittiökäytävä 1970-luvun alussa (Kuva RISE/ Pentti Sammallahti).

Yllä oikealla kellarin käytävää keittiön puoleisesta päästä nykyisin. Käytävästä on lohkaistu tilaa uudelle kylmälaite-tekniikalle. Puuovet ova vaihdettu 1970-luvun jälkeen teräsoviiksi.

Alla eteläsiiven läntinen julkisivu, jonka kellarin ikkunoita on muutettu eri vaiheissa.

Oikealla toinen maakerrassa sijaitsevista rangaistusselleistä.

lämpöhuoltoon käytettyjä tiloja muuhun käyttöön, keittiö- ja pesutiloja kehitettiin jne. Kellaritilojen käyttö voidaan jakaa karkeasti aikaan ennen ja jälkeen uuden lämpökeskuksen rakentamista.

POHJOIS-ETELÄSUUNTAINEN KELLARIKÄYTÄVÄ

Sellivankilan varhaisemmassa vaiheessa (1930-luvun lopulle) miesten selliosaston alapuolen kellarikäytävä palveli monenlaisen tavarankuljetusväylänä, myös eräänlaisena ”vankilan teknisenä keskuksena”. Käytävän keskivaiheilla oli selliosastojen keskuslämmitystä varten kaksi haloilla lämmitettävää kattilaa, näiden tuntumassa oli ilmanvaihdon lämmitysuunit sekä käytävän eteläpäässä veden ullakolle

pumppaamiseen tarvittava käsikäyttöinen laitteisto. Käytävältä operoitiin myös kah-ta hissiä, joista toisella kuljetettiin ruoka-astioita ja käymäläjätteitä. Samanlainen his-sipari oli myös naisten osaston käytävällä. Ruokahissit poistettiin käytöstä nähtävästi 1930-luvun lopun muutoksissa, mutta käymäläjätteen kuljetushissit vasta, kun selli-kerrokseen asennettiin WC:t.

Käytävän keskivaiheilta oli porras ylempiin kerrokseen sekä kulkuyhteys keittiöön ja pesutupaan, jotka sijaitsivat symmetrisesti käytävien yhtymäkohdan molemmin puo-lin.

Nykyiselle paikalleen keittiö vaihdettiin oletettavasti joskus 1950-1960-luvulla ja käy-tävän pohjoispään tiloja alettiin muuttaa vähitellen keittiön aputiloiksi, jolloin myös käytävä jaettiin väliseinällä.

Käytävän eteläpäässä oli alunperin vankien vastaanottotilat, jotka 1909 piirroksessa oli merkitty myös ”irtolaisten tiloiksi”. Vastaanotto toimia varten vankitilan vieressä oli huone höyrykäyttöiselle vaatteiden desinfiointikoneelle, joita noihin aikoihin suosi-teltiin mm. kouluihin ym. laitoksiin syöpäläisten ja tautien leviämisen torjumiseen. Vastaanottotilat muutettiin 1900-luvun alussa hallintosiiven puolelle, jonka jälkeen tilat olivat varastoina kunnes 1960-luvulla niihin rakennettiin saunaosasto. Tällöin sii-piosan ikkuna-aukoista kolmea on levennetty. Myöhemmin yksi on poistettu käytöstä (peitetty sisäpuolelta). Alunperin ikkunat olivat tilan 017 ikkunan kaltaiset.

Toisella puolen eteläpäädyn käytävää oli kaljantekotila ja sen vieressä paja. Näiden tilalle rakennettiin 1930-luvun jälkeen eristyssellejä, joista kaksi on edelleen käytössä ja yksi urheiluvälinevarastona. Nykyisen kanttiinin paikalla oli aiemmin yksi lämpöka-mareista (kts. ilmanvaihtoa koskeva osuus edellä).

Tilojen 021-024 ikkuna-aukot oli alunperin suunniteltu samankaltaisiksi pieniksi ja korkealle sijoittuviksi kuten ikkuna pukuhuoneessa 017 toisella puolen käytävää. Ra-kentamisen aikana ilmeisesti kaksi reunimmaista, raittiin ilman ottoon käytettävää ik-kunaa, päätettiin suurentaa. Muut kolme ikkunaa on suurennettu myöhemmin (kts. valokuva julkisivusta).

Käytävän pohjoispäässä oli alun perin kolme selliä ja miesvankien saunatilat, käymä-läjätteen varastotila ja käymälä, joka jo 1909 oli muutettu eristysselliksi. Raittiin ilman ottoa ja esilämmitystä varten oli samanlainen järjestely kuin käytävän etelä- ja itäsi-i-vissä. Saunatilat poistettiin pohjoissiivestä viimeistään 1960-luvun alkuun mennessä ja vapautuneet tilat muutettiin varastoiksi. Yhden eristyssellin paikalle rakennettiin kylmiöt 1960-luvun alussa ja kahden muun paikalle henkilökunnan ruokala 1970-lu-vun alussa.

Muutoksissa suljettiin pohjoissiiven sisäänkäynti, syynä lienee ollut lisätilan tarve. Keittiötä ja sen aputiloja on myöhemmin 1980-90-luvulla edelleen laajennettu ja muutettu, laitteistoja ja pintaverhoksia uusittu. Keittiön kappaholvit on peitetty alas-lasketulla alumiinikasettikatolla.

Alkuperäisten miesten ja naisten saunatilojen puoleisissa julkisivuissa kellarin ikkunat oli Deckerin suunnitelmissa piirretty suuremmiksi kuin muut kellarisiipiin ikkunat. Suurin osa pienistä on suurennettu myöhemmin, mutta osa suurennettiin jo mahdol-lisesti rakennusvaiheessa. Tilan 047 ikkunassa oleva kaksinkertaisesti lasitettu puite on vanha, mahdollisesti jopa alkuperäinen saunaosastoissa käytetty puiterakenne (kts. valokuvat). Muualla kellarin ikkunat olivat todennäköisesti yksilasisia.

ITÄ-PÄÄDYN KELLARIKÄYTÄVÄ

Naisten selliosaston alapuolen kellaritilassa oli alunperin miesten saunatilojen kaltaiset saunatilat naisille, eristysselli ja tavallisia kellaritiloja. Raittiinilmanottoa ja esilämmitystä varten oli samanlainen tilajärjestely kuin miesten selliosaston kellarissa. Kun uusi lämpökeskus 1930-luvun lopulla rakennettiin, muutettiin aikaisempi ”ilmastointihuone” pyykin kuivaustilaksi ennen nykyistä ruokailutilakäyttöä.

Ulko-ovelle ja toiseen kerrokseen johtavat graniittiportaavat ovat vuoden 1889 rakennusvaiheesta. Porras jatkuu tuulikaappiin, jossa myös lattia on graniittipintainen. Portaasta käytävän päädyn uloskäynti portaikkoineen on säilynyt melkein alkuperäisessä hahmossaan, vain ikkunoiden puitteita ja ulko-ovia on uusittu. 1990-luvulla käytävään toiseen rakennettiin uusi väliseinä erottamaan nykyiset ruokailutilat toiseen kerrokseen johtavasta portaasta.

Toiselle puolen käytävää sijoitettiin alkuperäisten naistensaunatilojen ja eristyssellin paikalle pyykinpesu- ja astianpesutilat (1970-90 luvulla), joihin keittiöstä avattiin kulukuyhteys. Tällöin ruokailutila siirrettiin keittiön vastapäiseen tilaan, jossa aiemmin oli

ollut pesutupa. Ruokailutilaa laajennettiin oletettavasti samassa muutostyössä poistamalla käytävän puoleiset väliseinät kahden huoneyksikön kohdalta. Ruokailutilan seinäpinnat verhoiltiin rintapaneelilla, alkuperäiset kattoholvaukset ovat säilyneet näkyvissä.

Vasemmalla 1970-luvun alussa otettu kuva kellarikerroksen sellistä, joka nykyään on naisten selli 012. Alkuaan kellariksi merkitty tila muutettiin oletettavasti 1950-luvulla (matka) selliksi, jolloin tilaan tehtiin oletettavasti oma WC. Patteria vasten nojaa keppi, jolla avattiin ikkuna tuuletusta varten. Ovi listoineen on myöhemmin vaihdettu. Vedin on malliltaan sama kuin lämpökeskuksessa ja muutamassa varastonovessa. Naulakko on seinäsyvennyksessä, joka aiemmin oli oviaukon viereiseen tilaan. Kalustuksena ovat helppohoitaiset ja kestävät 1970-luvulla käytetyt putkikalusteet, joita on edelleen käytössä vankilassa. (Kuva RISE/ Pentti Sammallahti)

Alla selli 012 ja sellin kylpyhuone 012a nykyasussaan.

Selliosastojen ensimmäinen kerros

POHJOIS-ETELÄSUUNTAINEN KÄYTÄVÄ

Alkuperäisessä suunnitelmassa miesten osaston ensimmäisessä kerroksessa sellejä oli 18 kpl. Vuoden 1909 mittapiirroksessa yksi selli oli osoitettu vartijan kopiksi ja yksi tarveainekopiksi, joka oli miesten puutyöhuonetta vastapäätä. Yhteishuoneet oli erotettu kalteriovin käytävästä. 1930-luvun lopulla tarveainekoppi muutettiin joko astioiden tai vankien pesutilaksi (nykyinen pesuhuone, tila 143).

Yhteishuoneista toiseen oli 1930-luvun lopun piirroksessa merkitty kirjansitomo ja toiseen kutomo. Yksi selleistä on nimetty ”liimaselliksi”, jonka käyttö liittyi nähtävästi kirjansidonnassa tarvittaviin toimiin. Kirjansitomotila sekä kutomo muutettiin 1950-luvulla matkaselleiksi ja myöhemmin (1990-luvun muutoksissa) kirjansitomo tehtiin poliklinikaksi.

1990-luvulla terveydenhuoltoyksikkö sijoitettiin kerroksen pohjoissiipeen. Uusitut tilat suljettiin viereisestä selliosastosta väliseinällä ja valokuilu lasitiiliselällä välipohjalla. Eteläsiivessä selliosaston valokuilun aukot on säilytetty ylimmälle tasolle asti avonaisina.

Yllä vasemmalla kellarin ikkuna, jossa on säilynyt vanha kaksinkertaisesti lasitettu puite. Alkuperäiset saunaosaston ikkunat olivat mahdollisesti tällaisia. Suurin osa nykyisten pohjois- ja itäsiipien kellaritilojen ikkunoista on uusittu vaihtamalla vanhoihin karmeihin huulleet sisäpuitteet. Samalla välipienoja on vähennetty. Oikeanpuoleisessa kuvassa keittiön ikkuna.

Vasemmalla osa tuulikaapin 010 sisemmästä pariovesta. Ovet ovat alkuperäisessä paikassaan, ovilehtinä vanhat lasitetut pariovet

Selliosasto eteläsiiven ensimmäinen kerros nykyisin.

Oikealla 1990-luvulla rakennettu väliseinä erottamassa selliosasto terveydenhuolto-osastosta.

Alla vasemmalla nykyinen pesuselli 143 ja oikealla terveydenhuoltotilan 155 käytävä 1990-luvulla peruskorjatussa asussaan.

ITÄSIIVEN KÄYTÄVÄ

Alkuperäisen naisten selliosaston ensimmäisessä kerroksessa oli seitsemän selliä, joista yksi oli (piirustus1909) naisvartijan käytössä. 1930-luvun lopulla yksi selli muutettiin pesuselliksi eli naisvankien yhteispesuhuoneeksi (nykyinen selli no 125).

Käytävä oli 1950-luvulle asti miesten selliosaston lailla galleriatyyppinen: toisen ja kolmannen kerroksen välissä oli kaksi aukkoa, joista ikkunapäädyn aukkoon oli sijoitettu kapea teräsporras

Käytävän toiseen kerrokseen johtava suora teräsporras on 1970-luvun jälkeen käännetty nousemaan ulko-oven suunnasta sekä samalla porrasta on levennetty säilyttämällä kuitenkin vanhat valurautaiset askelmat (vrt. valokuvat).

Piirustuksista päätelleen naisten selliosasto muutettiin matkaselliosastoksi 1950-luvun alussa. Selleihin rakennettiin omat WC:t ehkä 1970-1990-luvuilla.

Selliosastojen toinen kerros

POHJOIS-ETELÄSUUNTAINEN KÄYTÄVÄ

Kuten ensimmäisessä kerroksessakin, miesten osaston toisessa kerroksessa sellejä oli 18 kpl. Vuodelta 1909 olevassa mittapiirroksessa yksi selli oli osoitettu vartijan kopiksi ja yhteishuoneet sakkolaisten yhteistiloiksi, jotka oli erotettu kalteriovin käytävästä.

Yhteishuoneista toiseen oli 1970-luvulla suunnitelmassa merkitty kirjasto. Yksi selleistä oli muutettu astianpesutilaksi.

1990-luvun muutoksessa sijoitettiin ns. ”Stop-osasto” pohjoissiipeen, jonka yhteistilaksi aiempi kirjasto muutettiin. Uusitut tilat suljettiin viereisestä selliosastosta väliseinällä sekä välipohjan valoaukot lasitiilisellä rakenteella. Eteläsiipi säilyi normaaliina selliosastona valokuiluineen. Yhteistiloihin lisättiin WC- ja pesutiloja 1990-luvulla.

Pohjois- ja eteläsiipien päätyikkunat kaltereineen on uusittu oletettavasti 1970-luvulla, kuten ensimmäisessä kerroksessa.

ITÄSIIVEN KÄYTÄVÄ

Alkuperäisen naisten selliosaston toisessa kerroksessa oli seitsemän selliä, kuten ensimmäisessä kerroksessa. Yksi selleistä (piirustus1909) oli naisvartijan käytössä.

1950-luvulla tilat muutettiin vaatehuolto- ja varastotiloiksi ja välipohja-aukot suljettiin muualta paitsi porrassyöksen kohdalta. Käytävän toiseen päähän rakennettiin kanttiini, josta oli myös luukku viereiseen sellikäytävään. Tällöin itse käytävien välinen ovi oli sivumalla.

Kanttiini purettiin ennen 1990-lukua ja tilalle rakennettiin nykyinen käytävän varasto.

Portaan noususuunta käännettiin ja käytävän ikkunapäätyyn rakennettiin vastaanotokoppi 1980-luvulla. Samalla yhteys kolmanteen kerrokseen poistettiin.

Yllä itäsiiven toiseen kerrokseen johtava teräsporras 1970-luvun alkupuolella (RISE/ Pentti Sammallahti).

Porras on myöhemmin käännetty nousemaan ulko-oven suunnasta ja samalla portaan reisipalkkeja on levennetty, mutta vanhat valurautaiset askelmat on säilytetty.

Itäsiiven selliosaston 1. kerroksen päädyn ikkuna-oviseinä. Ikkunat ovat vanhaa tyyppiä - karmi on puitevälissä. Puitteet on saatettu uusia, mutta karmi on alkuperäinen. Tuulikaappi ovineen on lisätty 1990-luvulla.

Selliosastojen kolmas kerros

POHJOIS-ETELÄSUUNTAINEN KÄYTÄVÄ

Myös kolmannen kerroksen miesten osastossa sellejä oli alunperin oli 18 kpl. Kuten alemmissa kerroksissa, yksi selli on vuoden 1909 mittapiirroksessa vartijan koppi-na. Yhteishuoneet ovat samassa piirroksessa rangaistusvankien tiloina. Huoneet oli 1930-luvun lopulla muutettu yhteishuoneiksi. Lähdeaineistosta ei selviä, oliko huoneilla muuta käyttöä ennen 1970-lukua.

1990-luvulla toinen alkuperäinen yhteistila jaettiin kahdeksi toimistoksi, toinen yhteishuone tuli Stop-osaston käyttöön selliosastona. Yhteistiloihin lisättiin WC- ja pesutiloja.

Kuten alemmissa kahdessa kerroksessa, sellikäytävä jaettiin 1990-luvulla väliseinällä kahdeksi osastoksi, joista pohjoissiipeen sijoitettiin Stop-osaston toinen kerros. Eteläsiiven gallerian valoaukot säilyivät avonaisena. Valokuilujen väliin rakennettiin valvomo

Pohjois- ja eteläsiipien päätyikkunat kaltereineen on uusittu oletettavasti 1970-luvulla, kuten alemmissa kerroksissa.

Yläkuvassa toisen kerroksen itäpäädyn käytävä (tila 233). Kuvan kapeaprofiilinen kattopaneeli on 1950-luvulta jolloin alkuperäinen välipohjan galleria-aukko suljettiin. Myöhemmin sisäkatto on 1990-luvulla verhottu kipsilevyllä ja porras käännetty. Selliosastoon johtava ovi näkyy käytävän päässä, johon se oli siirretty 1950-luvulla (kuva RISE/ Pentti Sammallahti).

Alla vasemmalla eteläsiiven galleriakäytävä toisen kerroksen tasolta nykytilassaan. Oikealla 1990-luvulla uusittu ”Stop-osaston” käytävä toisen kerroksen tasolta.

Kuvissa 3. kerroksen yhteistila eli "ruuma", joka 1990-luvulla muutettiin toimistoiksi (kuvat 1970-luvun alusta, RISE/ Pentti Sammallahti).

Vaatevarastoksi muutettu selli (h 218).

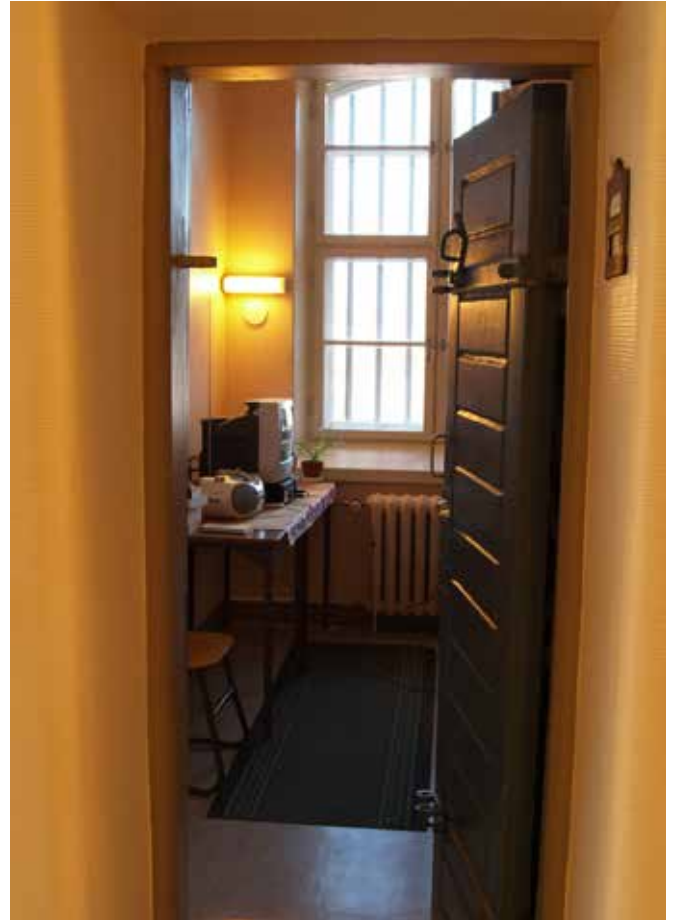
ITÄSIIVEN KÄYTÄVÄ

Alkuperäisen naisten selliosaston kolmannessa kerroksessa oli seitsemän selliä, kuten alemmissa kerroksessa. Toinen yhteishuoneista kuului alunperin naisten osastoon, joka 1930-luvun lopulla muutettiin miesten selliosaston tiloiksi.

1950-luvulla selliosasto muutettiin miesten osastoksi. Muutos liittyi alapuolisten kerrosten matkaselliosastoksi muuttamiseen. Tällöin itäsiiven kolmanteen kerrokseen johtava suora porras poistettiin ja välipohja-aukot suljettiin.

Yhteishuone eli ruuma 1970-luvulla, mahdollisesti ensimmäisestä kerroksesta (kuva RISE/ Pentti Sammallahti).

Nykyisen "Stop-osaston" käytävä kolmannessa kerroksessa.

Yllä oikealla selli 312, jossa on muita saman kerroksen selliä suurempi ikkuna, koska tila oli alunperin vartijahuoneena.

Alla vasemmalla Stop-osaston yhteistila 318. Oikealla varastoksi muutettu, alunperin valokuiluna toiminut tila. Kuvassa vasemmalla näkyvässä hyllysyvennyksessä oli alunperin ikkuna, josta saatiin valo hallintosiiven portaaseen.

Osasuurennos Viktor Barsokevitschin ottamasta valokuvasta, jonka vasemmassa laidassa näkyy vankilan muuria. Portti on uusittu 1880-luvun suunnitelmien mukaan, mutta muuri on vielä vanha Engelin vankilan muuri arkadisyvennyksineen ja korkeine kivijalkoineen.

Tämä länsisivun muuri uusittiin v. 1897, itäsivu vasta 1910-luvulla.

Kuva: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo

Mikkelin vankilassa on säilynyt samanlainen C.L.Engelin suunnittelema muuri kuin Kuopiossakin alkujaan oli.

Kuva Henrik Liliuksen kirjasta Fängelsearkitektur i Finland ca 1635-1845 (Lilius 2004).

Bild 48. Länsfängelset i S:t Michel. Den vita delen är den bevarade norra delen av det ursprungliga krenohäket. Den ursprungliga fängelsemuren och porten har bevarats.

Vankilan alue ilmakuvasa vuonna 1935. Pihalla näkyy karusellimainen ulkoilulaitaus.

Kehämuuri

Engelin vankilan muuri

1820-luvun lopulla rakennetussa ns. Engelin vankilassa kehämuuri rajasi suorakaiteen muotoisen alueen, jonka koko ulkopuolelta mitattuna oli noin 48x60 metriä. Vankilarakennus sijaitsi pihan keskellä.

Engelin vankilan muuri poikkesi rakenteiltaan ja ulkonäöltään nykyisestä. Vankilan pääportti oli rantaan eli etelään päin. Porttirakennelma oli empiretyylinen ja muusta muurista poiketen se oli rapattu²⁰. Sisäpuolelta muuri oli sileä, mutta ulkopuolelta sitä oli jäsennellyt nurkkapilastereilla ja muuripintaa kevennetty hieman sisäänvedetyillä arkadisvyennyksillä. Kehämuuri oli perustettu noin 1-1,5 m korkealle, hakkaamatonta luonnonkivistä muuratulle kivijalalle. Muuri arkadeineen oli tehty laskeutumaan portaattomasti maaston mukaan.

Uuden muurin rakentaminen

Kun vankila 1880-luvulla rakennettiin uudelleen, kehämuuria jouduttiin laajentamaan. Koska vankilarakennusta laajennettiin etelään ja pohjoiseen, tuli vastaan tarve siirtää muuria näiltä osin. Asemapiirrosluonnoksessa 14.2.1885 (L.I.Lindqvist ja Th. Decker) on esitetty muurin sijainnille kaksi versiota, joista toinen edellytti poikkeamista asemakaavasta ja Lahdentaan viinanpolttimolle menevän tien siirtämistä. Th. Decker laati jopa ehdotuksen tonttien leventämisestä ja Linnankadun siirrosta osuudella, joka ulottui nykyisestä Maaherrankadusta vankilalle saakka (7.7.1885). Tämä ehdotus ei kuitenkaan edennyt, koska se olisi edellyttänyt myös muitten tontinomistajien hyväksymistä. Niinpä Decker laati joulukuussa 1885 uuden version, jossa muutos koski vain vankilan kohtaa Linnankadulla. Tietoa muutoksen käsittelystä ja hyväksymisestä ei ole löytynyt, mutta joka tapauksessa valituksi tuli laajempi vaihtoehto ja kehämuurin kooksi tuli siten ulkopuolelta mitattuna 60x68 metriä. Muurin lopullinen sijainti näkyy Deckerin kesäkuussa 1886 laatimassa asemapiirroksessa. Koko kaupungin asemakaavassa vankilan korttelin muutos näkyi vasta 1901.

Vuodelta 1886 olevassa kustannusarviossa arvioitiin kehämuuriin tarvittavan 92000 tiiltä, joista mahdollisesti 30000 kpl saattoi olla vanhoja, Engelin muurista purettuja. Kalkkia arveltiin tarvittavan 460 tynnyriä ja muuraushiekkaa 40 kuutiosyötä.

Uutta muuria rakennettaessa säilytettiin Engelin muurin länsi- ja itäsivut, mutta muurin pohjois- ja eteläpään laajennusosat tehtiin tyyliltään ja rakenteeltaan uudella tavalla: sokkeli on tehty hakatusta kivistä, se on matalampi kuin Engelin muurissa, muurin harja on porrastettu maaston mukaan ja arkadikaaret on korvattu suoraviivaisilla pilastereilla ja vaakasuoralla listoituksella. Länsisivulla vanhaan muuriin tehtiin aukko, johon muurattiin uusi porttirakennelma – joka oli arkkitehtuuriltaan ajanmukainen. Portin peilirakenteiset ovilehdet detaljoitiin komeasti. Ovilehdet uusittiin 1991, kun uusi porttirakennus tehtiin. Alkuperäiset otettiin talteen ja niitä säilytetään teollisuuskorttelin kellarin ullakolla.

20 Henrik Lilius luonnehtii Engelin muurin porttia seuraavasti: "Porten är utformad som en triumfbåge med en hierarkisk accentuering av mittsråket. Detta består av en bred, bandrusticerad inkörsport med en rundbågig öppning och ett pediment. Ingångsportarna på båda sidorna om den har bar putsyta, ingången är odekorerad men ovanom den ligger en attika med rektangulär nisch." (Lilius 2004)

Asemakadun puoleista muuria jouduttiin heti alkuvaiheessa korottamaan, ilmeisesti se katsottiin liian matalaksi nimenomaan kadun puolelta. Korotustyö annettiin 1891 urakalla puuseppä Johan Korhoselle.

Länsi- ja itäsivuilla Engelin muurin osat säilyivät toistaiseksi, ilmeisesti varojen puuttumisen takia. 1890-luvulla tehdyissä korjausehdotuksissa muurin mainitaan olevan huonokuntoinen ja perustusten kallistuneen. Vuonna 1897 saatiin länsisivun osuus uusittua, mutta itäsivulla uusiminen lykkääntyi ilmeisesti 1910-luvulle asti, sillä vielä vuonna 1912 itäisen muurin uusimistarve esiintyy asiakirjoissa ja vanha muurinosa erottuu valokuviissa. Lopulta itäsivullakin ”Engelin muuri” purettiin kokonaan ja tilalle muurattiin rakenteeltaan ja tyyliltään muita osia noudattava muuri. Liitoskohdat näkyvät edelleen sekä kehämuurin ulko- että sisäpuolella.

Mikkelin vankilassa on säilynyt 1840-luvulla valmistunut muuri portteineen. Vankila oli Engelin suunnittelema ja muuri on samanlainen kuin Kuopion vankilasta purettu muuri.

Muurin rakenteet ja nykytilanne

Kehämuuri on paksuudeltaan kaksi kiveä eli noin 54 cm ja sitä on vahvistettu ulkopuolelta pilastereilla, jotka ulkonevat $\frac{1}{2}$ kiveä. Muuraus on tehty vuorottelemalla juoksulimitystä ja sidekivikerrosta. Porttirakennelman yläosan koristelistoissa on käytetty profiloituja tiiliä. Tiilien koko on noin 26x13x6,5 cm. Sisäpuolella muureissa on käytetty huonompilaatuisia tiiliä kuin ulkopuolella. Vaaleammat, heikommat tiilet ovat Engelin muurista purettuja (esitetty kustannusarvioissa). 1880-luvun tiilet ovat tummempia ja kovemmaksi poltettuja. Nämä paremmat tiilet ovat rautapoltettuja kuten itse vankilarakennuksenkin ulkoseinätiilet.

Pohjoissivun muurissa oli mahdollisesti jo alusta lähtien ongelmana suuri maanpintojen tasoero: muurin sisäpuolella pihataso on pari metriä ulkopuolen kadunpintaa alempaa. Muuri on ilmeisesti jo varhain alkanut kallistua pihalle päin. Esimerkiksi vuonna 1910 käytiin kirjeenvaihtoa yleisten rakennusten ylihallituksen ja rautatiehallituksen välillä radan viereisen alueen täyttämisen muurille aiheuttamasta riskistä. Muurin sisäpuolelle lisättiin joskus 1900-luvun alussa tiilestä muuratut pilasterit.

Ongelmaa on vuosikymmenien myötä varmaankin pahentanut Asemakadun pinnan nousu. Kadunpuolella muurin sokkelia on korotettu betonivalulla. Muurissa on ankkurirautoja, joilla on sidottu ulkopuolen sokkelikiviä tiilimuuraukseen.

Eteläisivun muurin sokkelissa on myös kaksi pyöreää, kalterein varustettua sadevesiviemärin aukkoa. Eteläisivun muurissa oleva portti tehtiin ilmeisesti 1910-luvulla, sillä portti ei näy vanhimmissa valokuviissa, mutta sen tarve tuli ilmeiseksi, kun ns. teollisuusalueelle rakennettiin ensimmäiset rakennukset.

Ns. Engelin vankilan muurista säilytettiin aluksi osia länsi- ja itäsivuilla. Nämä muurinosat uusittiin sitten 1890- ja 1910-luvuilla. Uusi pääportti rakennettiin keskelle länsisivun muuria (kuva vasemmalla ylhäällä). Kohdat, joissa muuria on jatkettu, näkyvät länsi- ja itäsivuilla (kts. kuva ylhäällä oik. ja alla olevat kuvat, joista vasemmanpuoleinen on itäsivulta muurin ulkopuolelta ja oikeanpuoleinen länsimuurin sisäpuolelta).

Eteläisivun muuriin tehtiin joskus 1900-luvun alussa portti, joka on myöhemmin uusittu (alla vas.). Alla oikealla pohjoissivun muuria, joka on osittain rappeutunut.

Rautatien puoleinen, kehämuurin pohjoissivu on ollut ongelmallinen alusta lähtien. Koska kadunpinta on huomattavasti pihamaata korkeammalla, muuria on jouduttu korottamaan ja tukemaan. Korotettu osa erottuu edelleenkin muurissa (kts. kaksi ylemmää kuvaa).

Muuriin jouduttiin jälkikäteen myös tekemään tukipilasterit. Alakuvassa näkyy hyvin, kuinka pilasteri on lisätty muuriin myöhemmin.

Piha rakenteineen

Vuoden 1885 suunnitelmissa on pihalle piirretty kolme sektorimaista aitausta, jotka olivat vankien ulkoilulaitauksia. Kaksi oli tarkoitettu miesvangeille ja yksi naisille. Jokainen näistä käsitti kolme osastoa. Aitauksien vieressä on merkintä, joka tarkoittanee vahtitornia. Pihan kaakkoiskulmassa on kaivo. Eteläsivulla, kehämuurin ulkopuolella on puisella aidalla ympäröity halkotarha, joka näkyy 1800-lopulla otetuissa valokuvissa.

Kävelyaitaukset ilmeisesti toteutettiin kuitenkin toisin, sillä vuodelta 1886 olevassa asemapiirroksessa aitauksia on kaksi, toisessa kuusi ja toisessa neljä osastoa. Samalla tavalla aitaukset on esitetty vuodelta 1906 olevassa piirustuksessa, jossa lisäksi on maininnat ”Miesten kävelypiha” (suurempi aitaus) ja ”Naisten kävelypiha”. Vanhimmissa valokuvissa aitauksia ei erotu, mutta vuodelta 1935 olevassa ilmakuvasa pihan lounaisosassa näkyy melkein täyden ympyrän muodostava, sektoreista koostuva aitaus. Alun perin aitaukset oli tehty nähtävästi lautaseinäisinä, myöhemmin mahdollisesti betonista. Vuodelta 1903 olevassa korjaus ehdotuksessa todetaan kävelyaitausten olevan niin huonokuntoiset, että ne olisi kokonaan uusittava.

Piha on ilmeisesti alusta lähtien ollut hiekka- ja nurmipintainen. Nykyisin käytävät ovat murskepintaisia ja pääoven edessä on laatoitusta. Pihalla on jonkin verran kukkaistutuksia. Rakennuksen katolta tulevat vedet on osittain viemäröity liittämällä syöksytorvet sadevesiviemäriin. Eteläsiiven syöksytorvien alla on hakatusta kivistä tehdyt loiskekivet. Pihan muu varustus on niukka, lähinnä muutamia penkkejä, tikanheittopaikka. Kesällä vangit voivat pelata pihalla myös lentopalloa.

Lämpökeskus

Vankilarakennuksen kaakkoiskulmauksessa pihaa hallitsee 1930-luvun lopulla rakennetun, maan alla sijaitsevan lämpökeskuksen pulpettikatto. Alunperin tiloissa oli keskuslämmityskattilat, polttoainevarastot ja huoltotiloja. Nähtävästi lämpökeskuksessa oli jo alkujaan myös oma WC. Keskuslämmityskattiloitten savupiippu rakennettiin vankilarakennuksen puolelle ja erottuu edelleen muita piippuja korkeampana.

Nykyisin lämpökeskuksessa ovat kiinteistön lämmönvaihtimet ym talotekniikkaa sekä huoltotiloja. Entistä polttoainavarastoa käytetään puutyöväkänä.

Lämpökeskuksen kantavat pysty- ja vaakarakenteet ovat teräsbetonia. Katteena on nykyisin profiilipelti, alunperin ehkä bitumihuopa. Tiloissa on osin alkuperäisiä ovia ja ikkunoita.

Rakennus no 010, porttirakennus

Vankilan pääportin sisäpuolelle, muuriin kiinni, tehtiin 1991 lisärakennus, joka käsittää eteisen, vartijan tilan, odotustilan ja WC:n. Uudisrakennuksen piirustukset laadittiin oikeusministeriön vankeinhoito-osastolla vuonna 1990 (piirustuksen laatijan nimikirjoitus on kopiesa epäselvä).

Porttirakennuksen muurimaiset julkisivut ovat rapatut ja katteena on konesaumattu pelti. Räystäätön katto on varustettu sisäpuolisella vedenpoistolla. Ovet ja ikkunat ovat metalli-lasirakenteisia. Pihanpuoleisen oven edessä on kaareva muovikatteinen katos.

Parakki no 013, käsityöhuonerakennus

Kehämuurin sisäpuolelle, koillisnurkkaan pystytettiin vuonna 1997 viipaleparakki tilapäisellä rakennusluvalla. Parakkiin sijoitettiin vankien käsityötiloja. Parakki on toistaiseksi edelleen paikallaan ja työpajakäytössä. Parakissa mm. tehdään katiskoja, sidotaan kirjoja ja kudotaan kangaspuilla.

Vankilan pihalla on vain vähän rakenteita ja kalusteita - kuva kehämuurin kaakkoisnurkasta.

Oikeanpuoleisessa kuvassa rakennuksen kaakkoisnurkkaus, jota hallitsee 1930-luvun lopulla tehdyn lämpökeskuk-
sen katto. Nykyisin tiloissa on kaukolämmön lämmönvaihdin ja verstastiloja.

Yllä vuonna 1991 valmistunut porttirakennus.

Alla kehämuurin koilliskulmauksessa oleva viipaleparakki, jossa on vankien käsityötiloja.

PIIRUSTUSLUETTELO

Eri arkistoista löytyneet, Kuopion vankilaa koskevat piirustukset esitetään luettelossa aikajärjestyksessä. Koska osa piirustuksista on ollut käytössämme vain pienennettynä, mustavalkoisena kopiona tai valokuvina, joissa kaikki yksityiskohdat eivät erotu kunnolla, saattaa esim. päiväystiedoissa olla puutteita.

Tiedot on esitetty seuraavassa järjestyksessä:

Päiväys

Piirustuksen nimi/ virasto / signeeraukset;

Piirustuksen sisältö

Mahdolliset kommentit

Arkisto

11.6.1825

Ritning till en Fånghus Byggnad af Sten att uppföras i Kuopio/ Kejserliga Intendents Contoiret / sign. C.L Engel;

Fazade åt gatan, Fazade åt gården

Rakennushallituksen arkistot / Kansallisarkisto

1825 (päiväys kopiossa epäselvä)

Ritning till en Fånghus Byggnad af Sten att uppföras i Kuopio/ sign. C.L.Engel;

Fazade af Port och Plank, Fazade af gavveln, General plan af hela Tomten

Rakennushallituksen arkistot / Kansallisarkisto

April 1846

Plan af Länehäktet invid Kuopio Stad / E. Lohrmann;

Soubassements, Första Wåningen, Andra Wåningen, Asemapiirros

Tussipiiirros, teksti ruotsiksi ja venäjäksi

Rakennushallituksen arkistot / Kansallisarkisto

April 1846

Plan af Windswåningen i Läne Häktet invid Kuopio Stad/ E. Lohrmann;

Tussipiiirros, teksti ruotsiksi ja venäjäksi

Rakennushallituksen arkistot / Kansallisarkisto

1870-luku (päiväys puuttuu, päätelty muista lähteistä)

Projekt till åtskilliga förändringar å Kuopio / L.I. Lindqvist

Soubassements, Första Wåningen, Andra Wåningen, Asemapiirros

Tussipiiirros ja sen kopio(sama kuva, jossa lyijykynämerkintöjä) ,aiotut muutokset korostettu väreillä. Näitä ei siis nähtävästi toteutettu vaan päätettiin rakentaa varsinaisen sellivankila

Rakennushallituksen arkistot / Kansallisarkisto

7.7.1885

Situationsplan af Kuopio stads norra del med föreslagen utvidgning af fängelseområdet/ Th.Decker;

Vaihtoehdossa esitetty koko Linnankadun siirtoa pohjoisempaan, puurivistö reunustamaan tontilla kadunvartta muilla kuin vankilantontilla. Kartta piirretty 1860-luvun kaupungin asemakaavakartan pohjalle. Tussipiiirros kuultokankaalle, värein korostettu.

Rakennushallituksen arkistot/ Kansallisarkisto

9.12.1885

Situationsplan af Kuopio stads norra del med föreslagen utvidgning af fängelseområdet/ Th. Decker

Toinen vaihtoehto, jossa esitetty vain vankilantontin pohjoissivun ja osan sairaalantontin laajentamista. Kartta piirretty 1860-luvun kaupungin asemakaavakartan pohjalle. Tussipiiirros kuultokankaalle, värein korostettu.

Rakennushallituksen arkistot / Kansallisarkisto

31.1.1885

Eskiss till förändring af Länehäkte i Kuopio / L.I. Lindqvist, Th.Decker;

Genomskärning AB, Pohjapiirroksat:kellari, 1. krs, 2. krs, 3krs

Kuvat tussipiiirroksina kuultokankaalla, värit takana, punamusta esitystapa

Rakennushallitus / Kansallisarkisto

14.2.1885

Eskiss till förändring af Länehäktet i Kuopio/ L.I. Lindqvist, Th.Decker;

Asemapiirros (vesiväripiirros ja sen tussipiiirustuskopio kuultokankaalle)

kuvan sisältö: vanhanrakennuksen korvaaminen uudella laajemmalla, aitavaihtoehdot

Genomskärning AB (vesiväripiirros), Källarvåning samasta kuvasta tussipiirros, jossa tutkittu ilmanvaihdon järjestämistä (läpikuultavalla paperilla, värit takana);

Första våning; Andra våning; Tredje våning; Huom. ei julkisivuja

Rakennushallituksen arkistot / Kansallisarkisto

Juni 1886

Ritning till ombyggnad af länsfängelset i Kuopio/ L.I. Lindqvist, Th.Decker;

Asemapiirros (vesiväripiirros ja sen tussipiirustuskopio kuultokankaalle; vanhan rakennuksen korvaaminen uudella laajemmalla, aitivaihtoehdot)

Genomskärning AB, CD (huom: kopiot myös sota-arkistossa), Källarvåning, Första våning; Andra våning; Tredje våning;

Tussipiirroksia kuultokankaalla, kuviin lisätty punaisella muutosmerkintöjä myöhemmin (saattaa olla rakentamisen aikaisia)

Rakennushallituksen arkistot / Kansallisarkisto

(Julkisivut tussipiirustuksina Kansallisarkiston sota-arkistossa, saattavat olla myös mikrofilmeillä; näistä ei käytössämme ollut valokuvakopioita!).

1906

Kuopion lääninvankila / A. Rankka;

Asemapiirros, Leikkaus AB, Leikkaus CD, Länsifasadi, Itäfasadi, Pohjakerros, Ensimmäinen kerros, Toinen kerros, Kolmas kerros

Piirustukset ovat nähtävästi mittauspiirustuksia, jotka on tehty vanhojen piirustusten pohjalta. Vuoden 1886 piirustuksissa näkyy lyijykynällä tehtyjä mittoja, jotka vastaavat Rankan laatimissa piirustuksissa esitettyjä mittatietoja; vanhoja piirustuksia on siis käytetty mittausluonnoksina.

Rakennushallitus / Rakennushallituksen arkistot/ Kansallisarkisto

28.9 1909?

Nimeämättömät ja päiväämättömät pohjapiirroksiset nähtävästi olevasta tilanteesta. Piirustukset liittyvät vankilan korjausasiakirjaan 28.9.1909, jossa samalla käsiälalla on kuvattu vankilan käyttö, vankilukumäärä ym.

Kuvat tussipiirustuksia kuultopaperille. Kuvaan punaisella merkityt numerot ilmoittavat muutoksia jotka on sanallisesti kuvattu korjausasiakirjassa (no 1013579)

Rakennushallitus / Kansallisarkisto

1910?

Nimeämätön päiväämätön asemapiirrosluonnos, josta selviää maaperän laatu. Kuvat liittyvät vankilan 1910-luvun taitteessa tehtyihin, toteutumattomiin laajennus- ja

muutossuunnitelmiin korjausasiakirjaan. Piirroksessa esitetty satamaraide ja pohjoisessa kulkeva rautatie.

Tussipiirustus kuultopaperille. Kuvaan punaisella merkityt numerot ilmoittavat muutoksia jotka on sanallisesti kuvattu korjausasiakirjassa (no 1013579)

Rakennushallitus / Kansallisarkisto

25.10 1910

Leipäuunien” rakentamisesta annettu tarjous/ Insinööritoimisto Albert Af Forselles

Rakennushallitus / Kansallisarkisto

23.11 1910

Tarjous lämpöjohto- ja tuuletuslaitoksesta/ A.B.Vesijohtoliike O.Y

Tarjouksessa esitetty osia kerrosten pohjista, joihin merkitty uudet vesikeskuslämmityspotket merkinnällä ”Ny ledning”. Vanhoja putkia säilytetty. Radiaattorit esitetty 2. ja 3. kolmannen kerroksen hallintosiivessä; lisäksi periaatekuvia esim. ”Radiaattorikamina kosoolilla ikkunasyvennyksessä” Rakennushallitus / Kansallisarkisto

~1910-1911 (nimeämättömät ja päiväämättömät pohjapiirrokset)

Kuopion lääninvankila / muutosehdotukset (nämä olivat nähtävästi luonnokset seuraaville Hugo Lindbergin syyskuussa 1911 päiväämille muutossuunnitelmille, joita ei kuitenkaan toteutettu).

Piirustuksiin tehty huomautuksia, jotka vastaavat Kuopion lääninvankilan tirehtöörin Theodor Ruotsin kirjettä 28.7.09 ”Till Förste arkitekten Hugo Lindberg” Helsinkiin.

Asemapiirros, pohjat kerroksista / Rakennushallitus / Kansallisarkisto

Helmik. 1913

Kuopion lääninvankila / vankilarakennuksen ja kehämuurin muutosehdotus / Yleisten Rakennusten Ylihallitus / Jac Ahrenberg, Hugo Lindberg

Hallintosiiven länsisivun laajennus (pohja, leikkaus ja julkisivut), kehämuurin muutos (leikkaus). Muutoksia ei toteutettu.

Laveerattu tussipiirustus kartongille, / Kuopion vankilan arkisto

Helmik. 1913

Kuopion lääninvankila / verstasarakennus ja ulkokuonerakennus / Yleisten Rakennusten Ylihallitus / Jac Ahrenberg, Hugo Lindberg;

Pohjapiirrokset, leikkaukset ja julkisivut (ei toteutettu).

Laveerattu tussipiirustus kartongille, / Kuopion vankilan arkisto

1910-luvun jälkeen

Nimeämättömät ja päiväämättömät pohjapiirrokset:

Kellari, Ensi kerros, Toinen kerros, Kolmas kerros, Leikkaukset.

Edelliseen vaiheeseen verrattuna muutoksia: kellarikerroksen koillisnurkkaan tehty sisäänkäynti, leipomouunit muurattu uudelleen.

Kuvat tussipiirustuksina, jotka on nähtävästi piirretty aiottujen suunnitelmien(sähkösuunnitelmat) pohjaksi. Kellarikerroksen pohjaan Kuvaan punaisella merkityt numerot ilmoittavat muutokset: mm esitetty lämpökeskus koilliseen, valokuvaamo

Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

1910-luvun jälkeen (?)

Nimeämätön ja päiväämätön pohjapiirros. Ensi kerros, Hallintosiiven laajennusluonnos

Kuva tussipiirustuksina, johon punaisella piirretty muutoksia

Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

1910-luvun jälkeen (?)

Nimeämättömät ja päiväämättömät pohjapiirrokset: Sähköpiirrokset, Ensi kerros,

Paperikopiot, joiden pohjana käytetty (sama tekstityyppi ym.) edellisiä nimeämättömiä kuvia

Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

1938-1950

Nimeämättömät ja päiväämättömät pohjapiirrokset: Höyryjohtopiirustus, lämpökeskus, Vesi- ja viemärijohtopiirustus 1 krs., Lämpöjohtopiirros 2 krs., Patterit osoitettu selleihin, kirkkoon, käytäville ym.

Vesi- ja viemärijohtopiirustus 3 krs.,

Paperikopioita. Kuviin väreillä merkitty altaita ym.

Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

4.7 1945

Autosuojan piirustus (paperikopio)

Vankeinhoitolaitos /Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

Kuvassa teksti: "Autotalli jatkettu 5 m.lla 1979"

18.7.1951

Kanttiini (kuultopaperi)

Kuvasta ei ilmene missä kanttiini tällöin sijaitsi, muta mutta myöhemmässä muutos-suunnitelmassa kanttiini on esitetty toisen kerroksen matkaselliosaston käytävätilaan.

Vankeinhoitolaitos /Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

4.1.1952

Kirkon muutospiirustuksia: Pohjapiirros 2.krs.n tasolta

Kirkkotila muutettu henkilökunnan kokous- ja vankien tapaamishuoneeksi, uusi väli-pohja tukipilareineen esitetty. Pohjapiirros 3.krs.n tasolta: kirkkotilaa muutettu, uusi lehteritila erotettu takana olevasta huoneesta

Leikkaukset A-A, B-B, C-C ja D-D

Vankeinhoitolaitos /Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

14.7.1952

Kirkkotilan kattoverhous ja holkkalista 1.50, 1:2 , kuultopaperi

Kirkon: uuden lehterin aukotus ja kaide 1:20, kuultopaperi

Vankeinhoitolaitos /Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

26.8.1952

Vartijahuoneen katto 1.50, 1:25, kuultopaperi

Vankeinhoitolaitos /Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

21.11.1952

Kirkon muutospiirustus 1:20 (kuultopaperi) /Uno Sjöholm;

Kuvassa esitetty alttarin ja saarnastuolin pohja, projektio ja leikkaukset

Vankeinhoitolaitos /Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

14.7.1952

Porraskalteripiirros, kuultopaperi;

Vankeinhoitolaitos / Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

10.3.1956

Keittiön muutos; keittiön paikka nähtävästi muutettiin tällöin nykyiselle paikalleen, Muovikopio, jota myöhemmin päivitetty.

Vankeinhoitolaitos /Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

30.12.1959

1. krs.n hallintosiiven muutoksia, 1:20; Pääsisäänkäynnin rakenteita 1:1.

Pohjakuvassa esitetty uudet väliovet, kansliahuone jaettu kolmeen osaan.

Paperi- ja kuultopaperi

Vankeinhoitolaitos/Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

14.11.1961

Kylmähuone keittiöosastolle; tussipiirros kuultopaperille 1:20/

Vankeinhoitolaitos /Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

15.11.1965

Toteutumattomat työpajatiloja ym. sisältäviä tiloja sisältävät suunnitelmat

Kellari (väestönsuoja), 1 ja 2 krs

Vankeinhoitolaitos /Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

24.5.1967

Sauna

Vankeinhoitolaitos /Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

8.3.1972

Kellarin (piirustusta täydennetty 5.2.1973) 1, 2. ja 3 krs.n pohjat; paperikopiot/

Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

20.9.1976 (rakennusluvan myöntämispäivämäärä)

Majoitusparakki, paperikopiot

Vankeinhoitolaitos /Säilytys: Kuopion kaupungin rakennuslupaviraston kuva-arkisto
sekä Oikeusministeriö/ sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

23.11.1979

Asemapiirros, paperikopio

Vankeinhoitolaitos /Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

1.2.1980

Autosuoja/ Oikeusministeriö vankeinhoito-osasto

Pohja, julkisivu pohjoiseen ja päätyjulkisivu, leikkaus 1:50, muovikopio

Autotallia pidennetty alkuperäisestä. Vankilan inventointiraportin mukaan laajennus toteutettu 1985

Vankeinhoitolaitos /Oikeusministeriö/ Säilytys sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

1988

Inventointikortti/Valtion rakennukset/ Museovirasto.

Kortissa suojelumääräys ja asemapiirros, jonka tiedot oikeusministeriön vankeinhoito-osastolta

28.6 1990

Porttirakennus/ Oikeusministeriö vankeinhoito-osasto; suunnittelijan nimikirjoitus epäselvä

Pääpiirustukset, Pohja, julkisivu itään ja pohjoiseen ja leikkaus 1:100

Säilytys: Kuopion kaupungin rakennuslupaviraston kuva-arkisto sekä Oikeusministeriö/ sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

2.2 1990 (päiväty piirretyksi)

Kellari, 1, 2, 3. krs. , 1:100

Suunnitelmat, joilla haettu erinäisiä lupia seuraan viiden vuoden aikana; mm. pohjoissiiven muutoksia 1995 poistumistiemuutokset, 1993

Oikeusministeriö/ vankeinhoito-osasto/ Säilytys: Kuopion kaupungin rakennuslupaviraston kuva-arkisto

2.11 1991

Ilmastointia varten laaditut lupakuvat: Pohjat, myös ullakko, johon esitetty ilmastointihuone 1:100

Säilytys: Kuopion kaupungin rakennuslupaviraston kuva-arkisto sekä Oikeusministeriö/ sota-arkistossa/ Kansallisarkisto

26.6 1995

Asuntolan purku (haettu purkulupaa)

Säilytys: Kuopion kaupungin rakennuslupaviraston kuva-arkisto

11.8.1997

Viipaleparakin muutostyöt ja tilapäinen sijoitus tontille

Säilytys: Kuopion kaupungin rakennuslupaviraston kuva-arkisto

Kiinteistöinventointi 15.1.1999

Vankilarakennuksen inventointipiirustukset, laadittu Kuopion lääninvankilassa / Markku Kauppinen. Saatu sähköisessä muodossa käyttöömme.

Asemapiirros mk 1:500 (tiedosto VANKAP.DWG)

Tasopiirustukset 1:100:

- kellarikerros (tiedosto VANKKELL.DWG)
- 1. kerros (tiedosto VANK1KRS.DWG)
- 2. kerros (tiedosto VANK2KRS.DWG)
- 3. kerros (tiedosto VANK3KRS.DWG)
- ullakkokerros (tiedosto VANKUL1.DWG)
- vesikatto (tiedosto VANKVESK.DWG)

Leikkauspiirustukset a-a ja b-b 1:100 (tiedosto VANKLEIK.DWG)

Julkisivut 1:100:

- julkisivu länteen ja pohjoiseen (tiedosto VANKJS1.DWG)
- julkisivu itään ja etelään (tiedosto VANKJS2.DWG; nimiössä väärin ”länteen ja pohjoiseen”)
- julkisivu länteen, kadulta katsoen (tiedosto VANJS3.DWG).

Vankilan läntinen julkisivu. Mittauspiirustus 1906, A. Rankka

KUOPION VANKILA

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

OSA 2 AIKATASOPIIRUSTUKSET

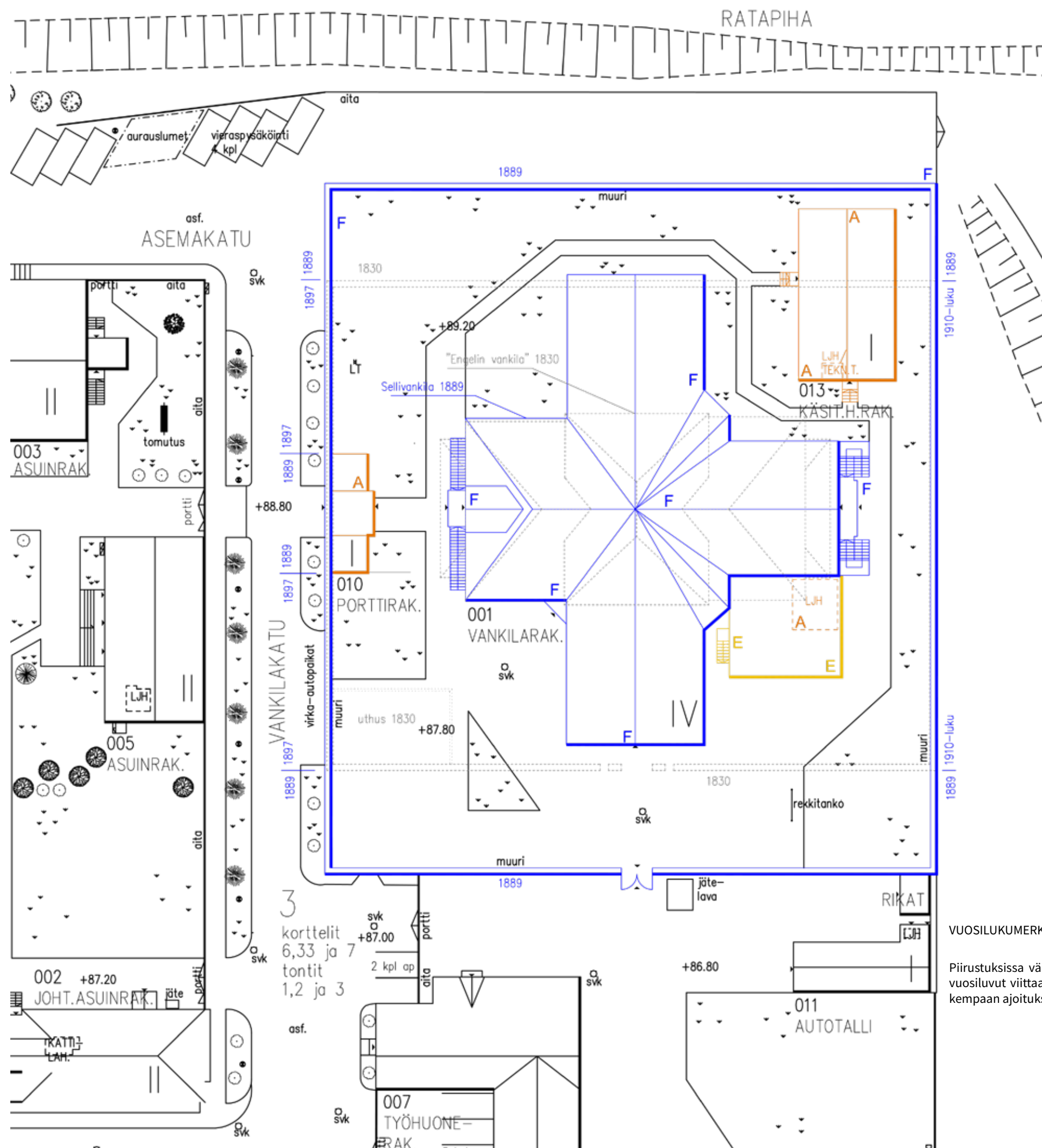
TYÖNUMERO : 2006-12

30.3.2007, PÄIV. 5.4.2007

PÄIV. 30.6.2025

ARKKITEHTITOIMISTO
HANNU PUURUNEN OY
Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

Katunäkymä Vankilakadulta

Näkymä etelästä teollisuuskorttelin yli

KUOPION VANKILA RAKENNUSHISTORIASELVITYS ASEMAPIIRROS

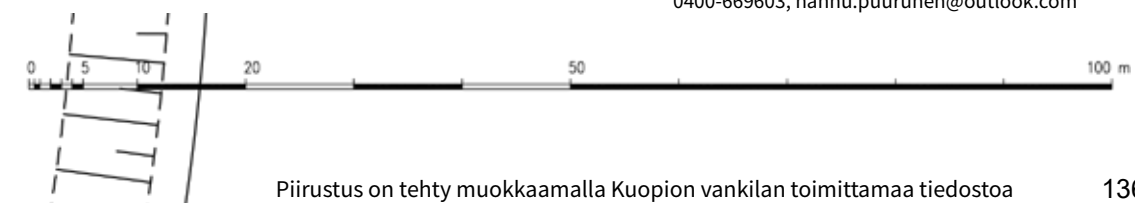
mk 1:400 30.3.2007

ARKKITEHTITOIMISTO
HANNU PUURUNEN OY
Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

- X Ajoittamaton
A 1990 jälkeen
B 1970-1990
C 1950-1970
D 1938-1950
E 1906-1938
F 1887-1906
G rakennus ennen 1887

VUOSILUKUMERKINNÄT

Piirustuksissa värillisellä tekstillä esitetyt vuosiluvut viittaavat aikatasojaotusta tarkempaan ajoitukseen.

Piirustus on tehty muokkaamalla Kuopion vankilan toimittamaa tiedostoa

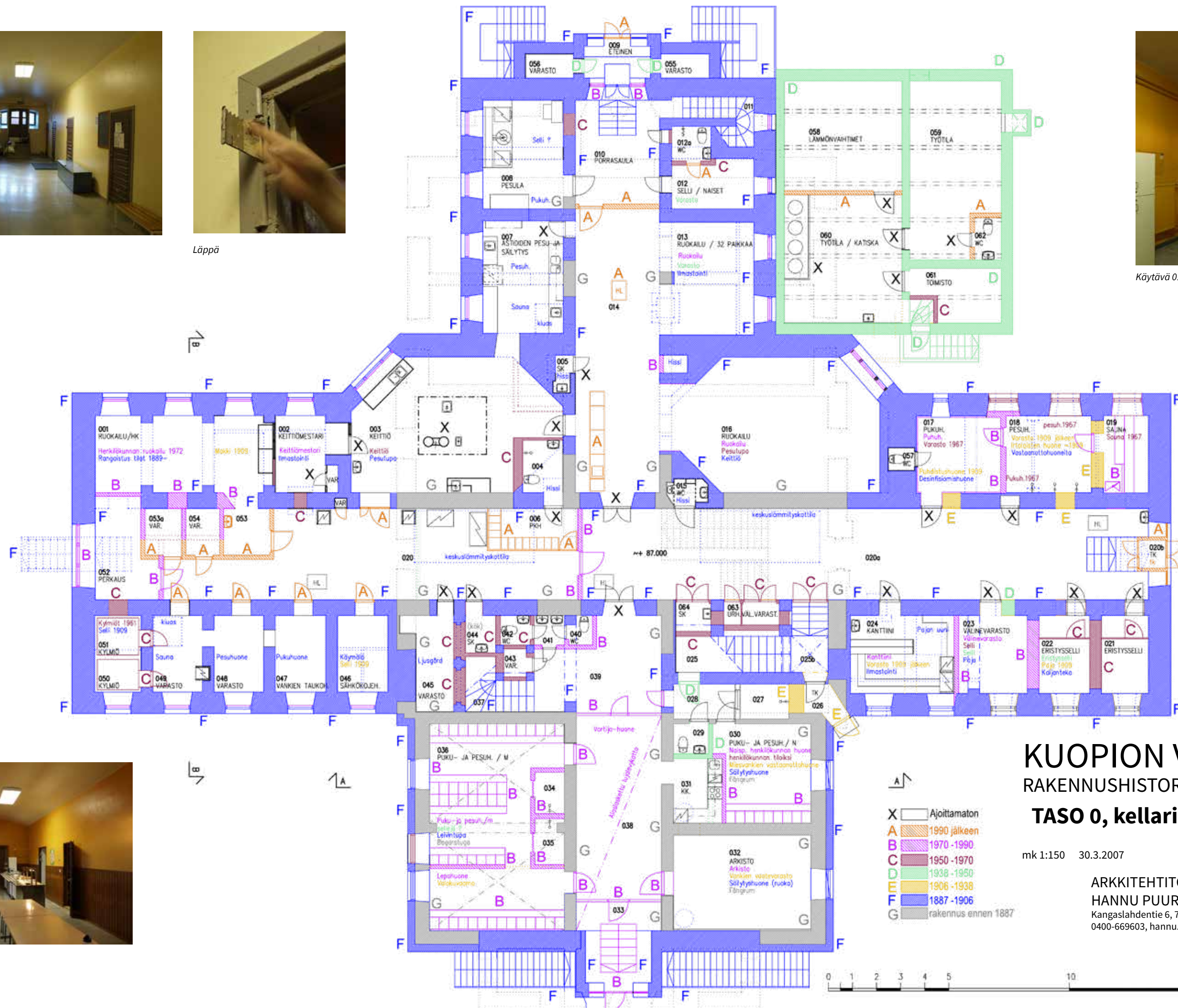
Käytävä 020a

Läppä

Käytävä 010

Ruokala 014

KUOPION VANKILA RAKENNUSHISTORIASELVITYS TASO 0, kellari krs

mk 1:150 30.3.2007

ARKKITEHTITOIMISTO
HANNU PUURUNEN OY
Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

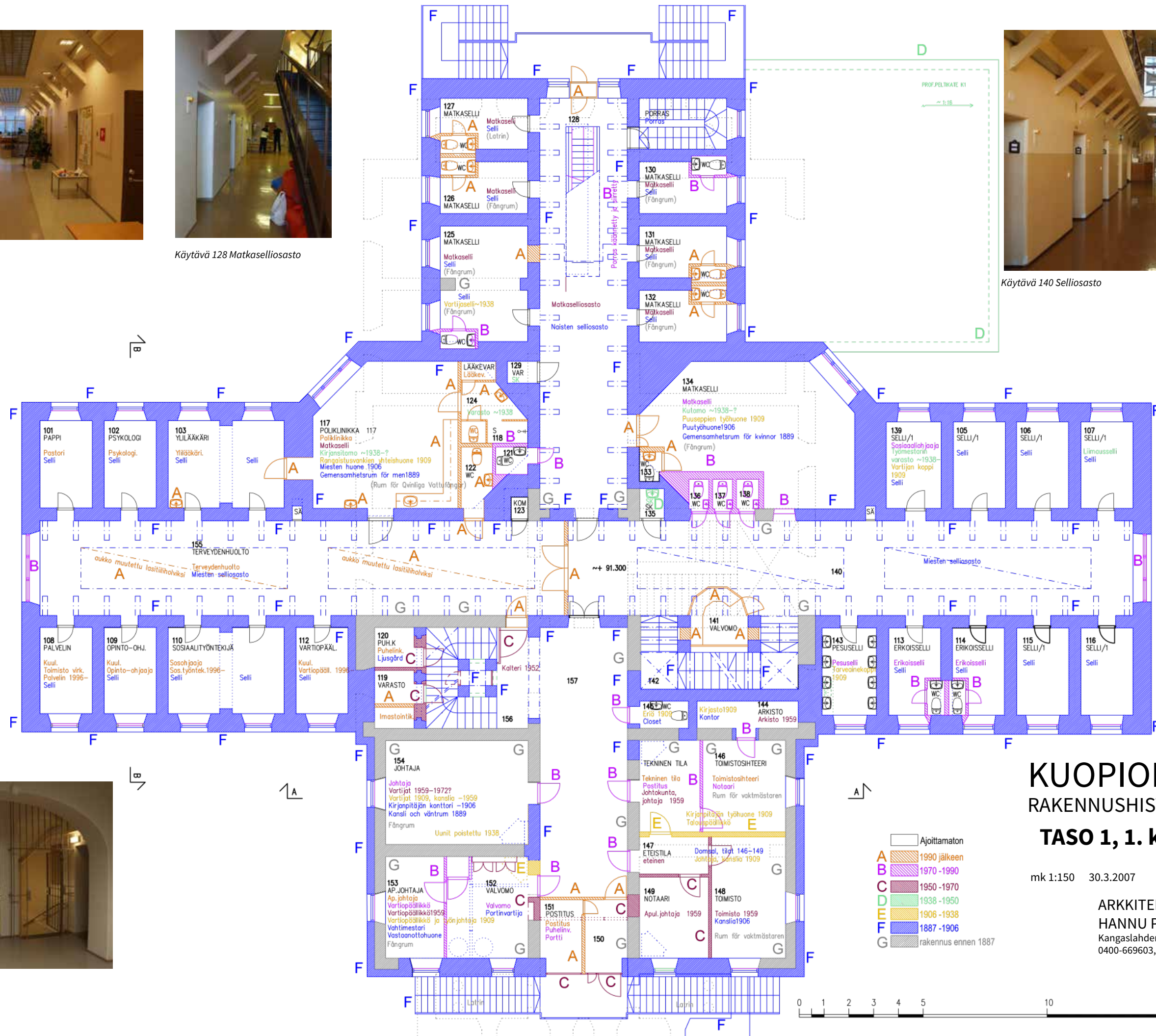
Käytävä 155 Terveysthuolto

Käytävä 128 Matkaselliosasto

Käytävä 140 Selliosasto

KUOPION VANKILA RAKENNUSHISTORIASELVITYS

TASO 1, 1. krs

mk 1:150 30.3.2007

ARKKITEHTITOIMISTO
HANNU PUURUNEN OY
Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

Portaikko 156

Käytävä 243 Stop-osasto

Käytävä 233 Matkaselliosaston huoltokrs.

Käytävä 244 Selliosasto

256 Omaishuone

KUOPION VANKILA RAKENNUSHISTORIASELVITYS

TASO 2, 2. krs

mk 1:150 30.3.2007

ARKKITEHTITOIMISTO
HANNU PUURUNEN OY
Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

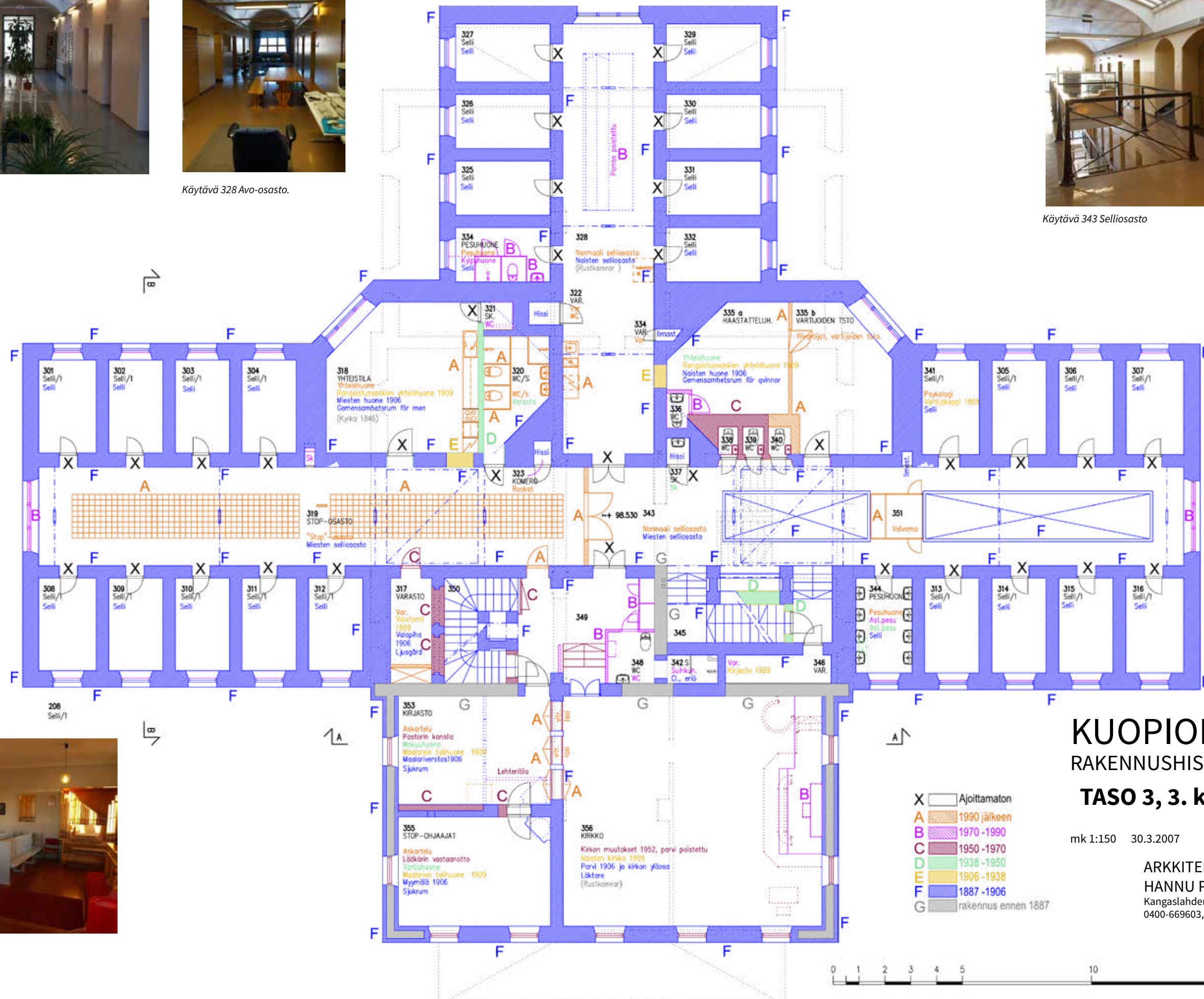
Käytävä 319 Stop-osasto

Käytävä 328 Avo-osasto.

Käytävä 343 Selliosasto

356 Kirkko

KUOPION VANKILA RAKENNUSHISTORIASELVITYS

TASO 3, 3. krs

mk 1:150 30.3.2007

ARKKITEHTITOIMISTO
HANNU PUURUNEN OY
Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

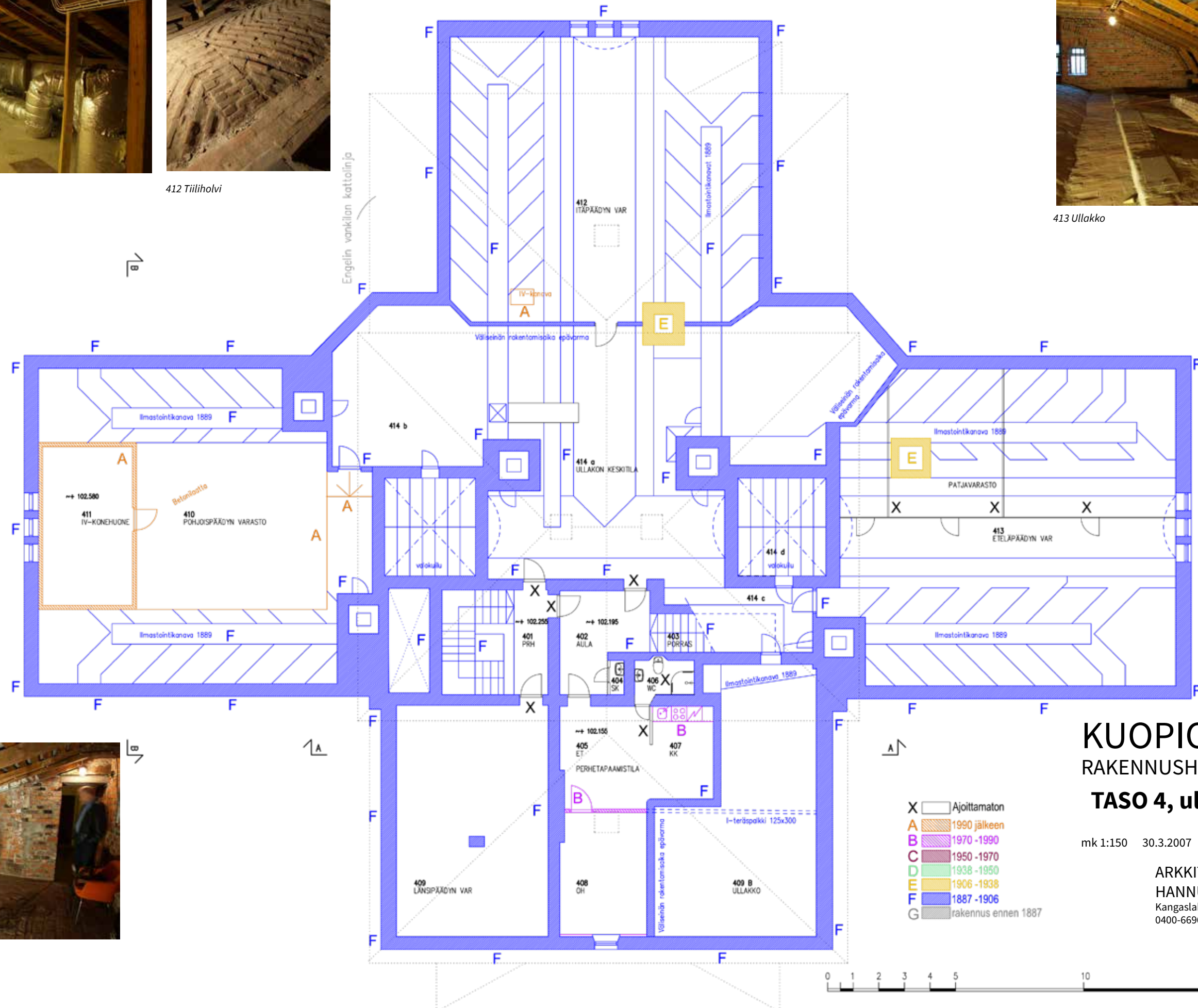
410 Ullakko

412 Tiiliholvi

413 Ullakko

409 Ullakko

KUOPION VANKILA RAKENNUSHISTORIASELVITYS TASO 4, ullakko

mk 1:150 30.3.2007

ARKKITEHTITOIMISTO
HANNU PUURUNEN OY
Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

A photograph of a hallway. On the left wall, there is a red fire extinguisher mounted on a yellow wall. Below it, there is a small shelf with some papers and a red bucket. A doorway in the center leads to another room. On the right wall, there is a large wooden bulletin board with several papers pinned to it. The floor is light-colored.

X Ajoittamaton

A 1990 jälkeen

B 1970 - 1990

C 1950 - 1970

D 1938 - 1950

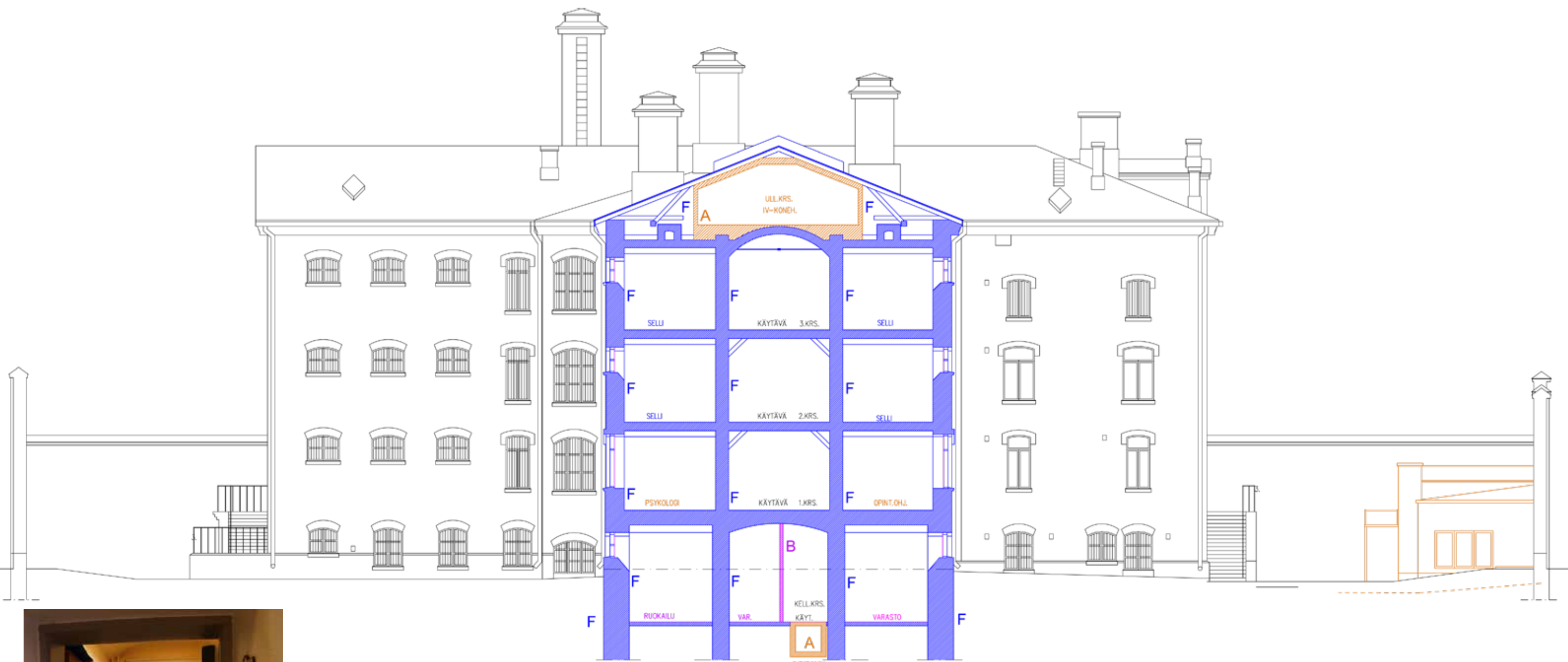
E 1906 - 1938

F 1887 - 1906

G rakennus ennen 1887

**ARKKITEHTITOIMISTO
HANNU PUURUNEN OY**
Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

210 Selli

103 Ylilääkäri

Käytävä 319

Ullakko 410 IV-konehuoneen sisäänkäynti

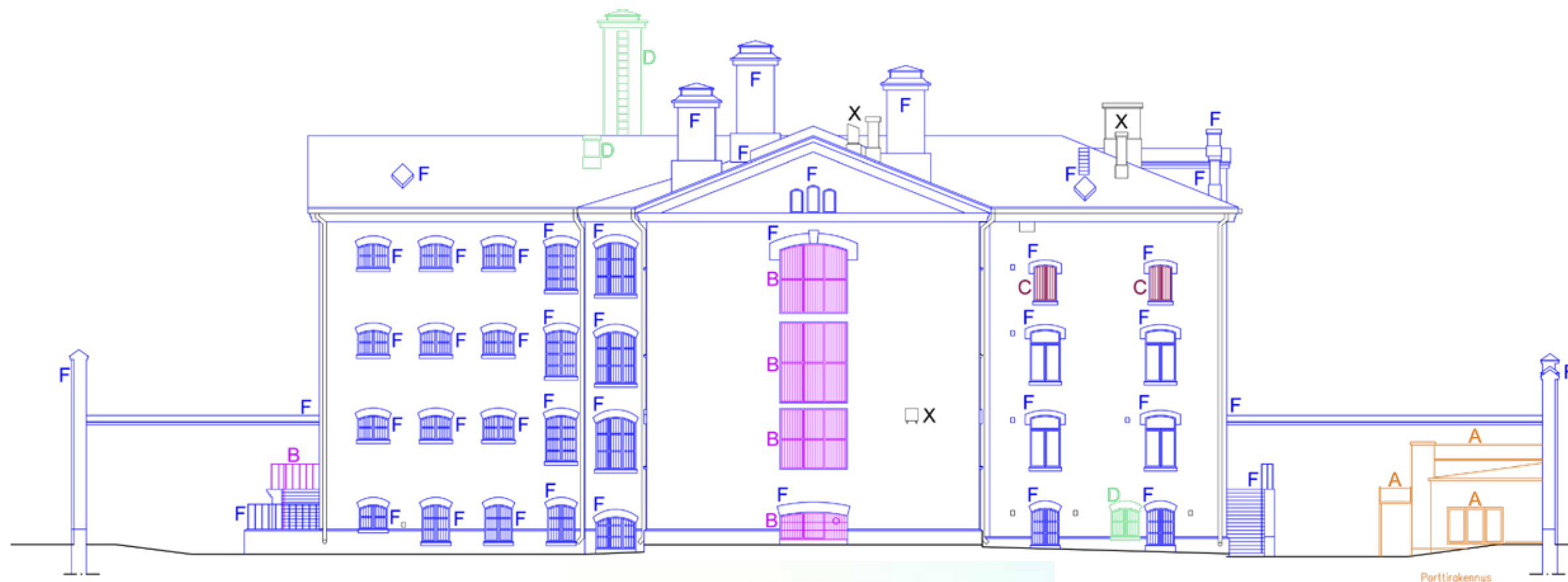
- X Ajoittamaton
 A 1990 jälkeen
 B 1970 -1990
 C 1950 -1970
 D 1938 -1950
 E 1906 -1938
 F 1887 -1906
 G rakennus ennen 1887

KUOPION VANKILA RAKENNUSHISTORIASELVITYS LEIKKAUS B

mk 1:150 30.3.2007

ARKKITEHTITOIMISTO
 HANNU PUURUNEN OY
 Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
 0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

Itäsiipi pohjoiseen ja käsityöparakin kulma

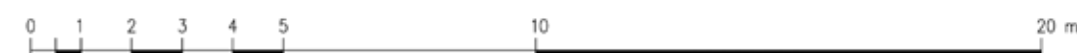
Pääty pohjoiseen

- X Ajoittamaton
- A 1990 jälkeen
- B 1970 -1990
- C 1950 -1970
- D 1938 -1950
- E 1906 -1938
- F 1887 -1906
- G rakennus ennen 1887

KUOPION VANKILA RAKENNUSHISTORIASELVITYS Sivu pohjoiseen

mk 1:200 30.3.2007

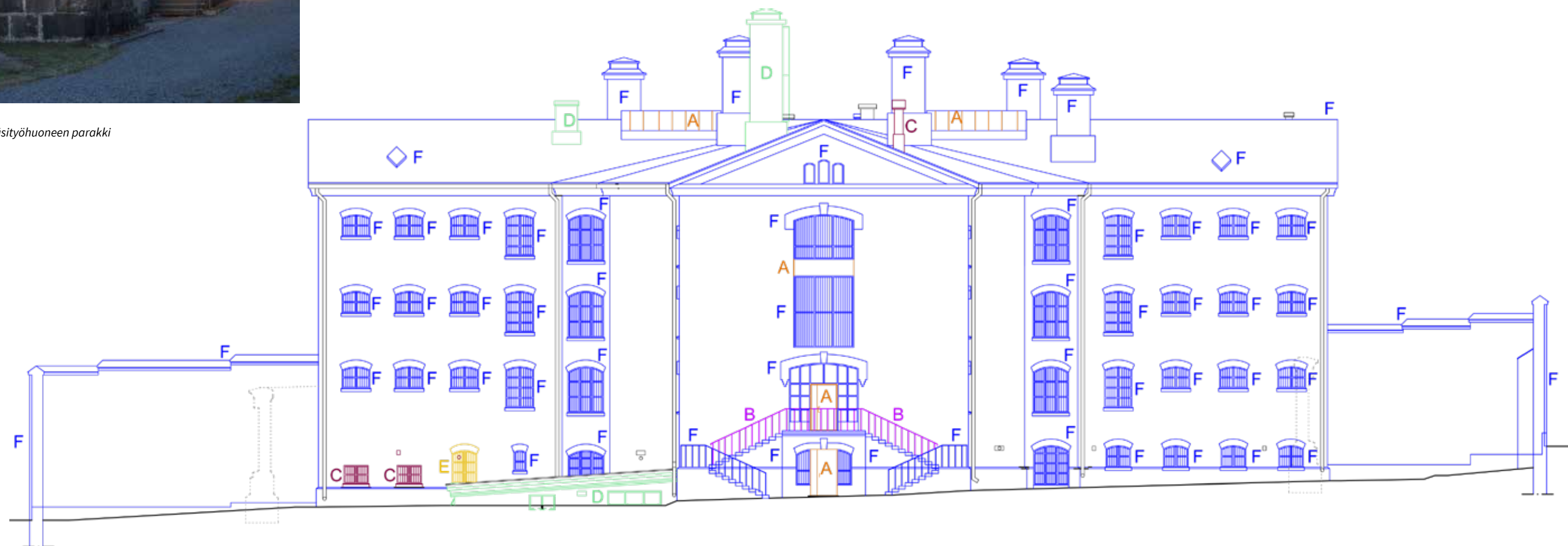
ARKKITEHTITOIMISTO
HANNU PUURUNEN OY
Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

Piirustus on tehty muokkaamalla Kuopion vankilan toimittamaa tiedostoa

Portaikko itäpäädyssä ja käsityöhuoneen parakki

Näkymä idästä kaupunkia vasten

KUOPION VANKILA RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Sivu itään

mk 1:200 30.3.2007

- X Ajoittamaton
- A 1990 jälkeen
- B 1970 - 1990
- C 1950 - 1970
- D 1938 - 1950
- E 1906 - 1938
- F 1887 - 1906
- G rakennus ennen 1887

ARKKITEHTITOIMISTO
HANNU PUURUNEN OY
Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

Pääty etelään

Itäsiipi etelästä nähtynä

KUOPION VANKILA RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Sivu etelään

mk 1:200 30.3.2007

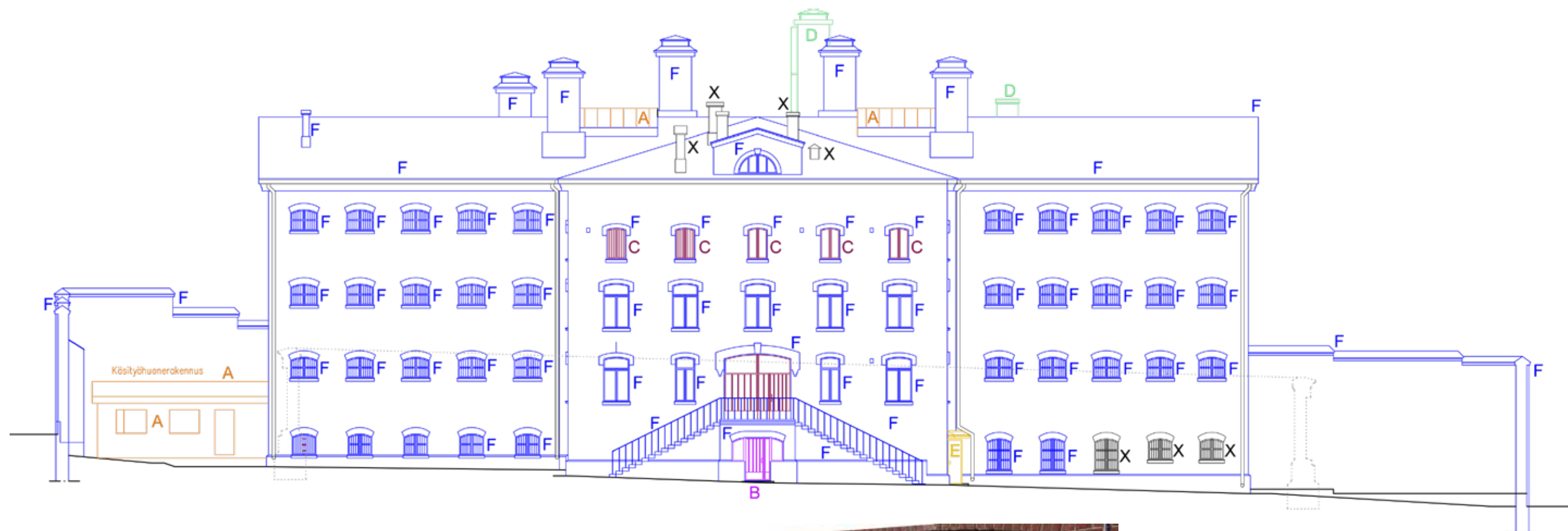
ARKKITEHTITOIMISTO
HANNU PUURUNEN OY
Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

- X Ajoittamaton
- A 1990 jälkeen
- B 1970 -1990
- C 1950 -1970
- D 1938 -1950
- E 1906 -1938
- F 1887 -1906
- G rakennus ennen 1887

Piirustus on tehty muokkaamalla Kuopion vankilan toimittamaa tiedostoa

Päädyt etelään ja länteen

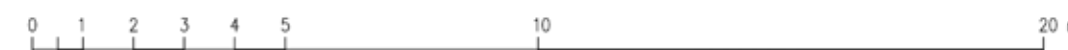
Eteläpäädyn sisääkäynti

- X Ajoittamaton
- A 1990 jälkeen
- B 1970 - 1990
- C 1950 - 1970
- D 1938 - 1950
- E 1906 - 1938
- F 1887 - 1906
- G rakennus ennen 1887

KUOPION VANKILA RAKENNUSHISTORIASELVITYS Sivu länteen

mk 1:200 30.3.2007

ARKKITEHTITOIMISTO
HANNU PUURUNEN OY
Kangaslahdentie 6, 73100 LAPINLAHTI
0400-669603, hannu.puurunen@outlook.com

Piirustus on tehty muokkaamalla Kuopion vankilan toimittamaa tiedostoa

ISBN: 978-952-368-192-7 (painettu)

978-952-368-193-4 (pdf)